

**CENGİZ BEKTAŞ İLE
MİMARİ ÜRETİMLERİ
ÜZERİNE SÖYLEŞİ**

Bu yayın, 20 Mart'ta kaybettiğimiz, kendisini bazen ozan-mimar-yazar bazen de yüksek mühendis-mimar olarak tanımlayan Cengiz Bektaş'la Ekim 2019'dan Şubat 2020'ye dek aralıklarla sürdürülen söyleşileri bir araya getirmektedir. Bektaş'ın mimari projeleri arasından seçili bir kısmı arşivcinin merak duygusuyla yeniden ele alınarak yapılan bu uzun sohbet, mimarın yaklaşık altmış yıla yayılan pratiğinin izini SALT Araştırma'daki arşivi aracılığıyla sürmeyi hedeflerken söz konusu belgeleri yeni yorumlara açar. Cengiz Bektaş'ın 1980 öncesi ve sonrası üretimini karşılıklı okuma yapmaya elverecek biçimde ve devamı gelmek üzere planlanmış buluşmaların çıktısı niteliğindeki bu yayın, bir anlamda Bektaş'ın süreç odaklı yaklaşımının küçük bir anlatısı olarak kabul edilebilir.

— Tuğçe Kaplan, SALT Araştırma Arşiv Sorumlusu

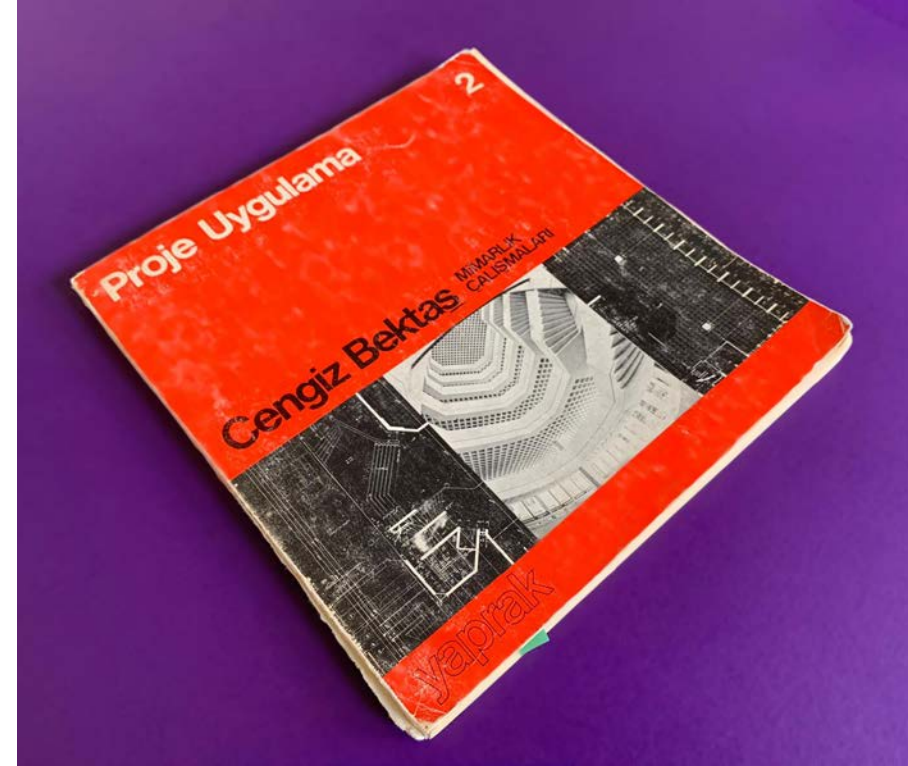

Tuğçe Kaplan: Benim önerim bu 1979 yılında Yaprak Kitabevi'nden basılmış *Proje Uygulama* kitabından faydalanarak onunla benzer bir izlekte 1980 öncesi yapılarınızı düşünsel arka planlarıyla birlikte konuşmak. Sizin de bina bilgisine çok da kaymadan yapılar özelinde vurgulamak isteyeceğiniz noktalar vardır. Özellikle arşivinizin bize sunmadığı hikâyeler de ilgimi çeker.

Ben kendimce yapılarınızdan şöyle bir seçki yaptım. Ne düşünürsünüz?

Cengiz Bektaş: Şimdi bunu mu [Kitap: *Proje Uygulama*] esas aldınız?

TK: Şimdilik evet. Buradaki gibi konu konu ayırarak da ilerleyebiliriz. İşleyim yapıları, okullar, çarşılar, toplu konutlar, yaşlılar için yapılar gibi... Aslında kırk yıl önce/kırk yıl sonra (1979-2019) gibi bir karşılaştırma yapmaya elverecek şekilde yapılarınızın üzerine konuşabiliriz diye düşündüm.

Cengiz Bektaş, *Proje Uygulama 2 - Mimarlık Çalışmaları*, Yaprak Kitabevi, Ankara, 1979.

CB: Tabii hepsinde yarar var. Göçte kurulum kervan derler, çalıştıkça ortaya çıkacaktır.

TK: Bunun dışında sonraki haftalarda 1980 sonrası pratikleriniz, Mavi Yolculuk ve Kuzguncuk üzerine de konuşmak isterim. Ama tabii, dediğiniz gibi, konuşmaya başladıkça farklı şeyler de çıkacaktır.

CB: Evet. Ben zamanı iyi kullanmak zorundayım. 86 yaşına giriyorum ve hâlâ 25 yaşında gibi çalışıyorum. Ama dış ilişkilerim beni zorluyor. Haftada iki gün Muğla'dayım. İddialı bir müze için. [Söyleşi gerçekleştiği zaman Muğla Bölge Müzesi yapımı üzerine çalışıyordu.] Ama orada yaptığım sadece bir müzeden ibaret değil. “Türkiye’de müze nasıl olmalı?” sorusunu sorup bir çalıştay örgütledim. Türkiye’de bu konu üzerinde bir şeyler söylemiş olan insanları, örneğin Mehmet Özdoğan’ı, aydınlatma uzmanı olarak Yıldız [Teknik] Üniversitesi’nden Müjgan Şerefhanoglu’yu, Baksı Müzesi nedeniyle Hüsamettin Koçan’ı, birçok müzede müdürlük yapmış Sabahattin Türkoğlu’nu, bunların hepsini çağırdım, genç kuşaktan da benim çıraklardan birini, Nevzat’ı [Sayın] çağırdım. Ve orada hep beraber tartıştık. Düşüncem bir anlamda onaylandı. O da şu: Mesela

ben Muğla’da bir müze deyince herkes zannediyor ki Bodrum’dan, Fethiye’den parçaları toplayacağım. Hâlbuki ben hiçbir ülkenin, yerinde olan bir anıtı, yapıtı almaması gerektiğini savunuyorum. *In-situ* [yerinde] olmalı her şey. Londra’da sokakta dolaşıyoruz bir gün oğlumla beraber, oğlum omuzumda, BBC bir mikrofona uzattı, “Niye Londra’da-sınız?” diye sordu. Ben de “Oğluma Anadolu’yu anlatıyordum. ‘Nereye gitti tüm o eserler?’ diye sordu. ‘Ben de Londra’da bir kırk haramiler deposu var’ dedim ve onu göstermeye geldim” dedim. Sonra bunu yayınladıklarını da duydum. Şimdi bunu söylemiş bir insan olarak Muğla çevresine gidince, “biz size hiçbir şey vermeyiz” diyorlar. Yahu kimi, neyi istiyoruz sizden? İstemiyorum ki.

TK: Ne zaman açılacak bu müze?

CB: Sene sonuna belki, yüklenicinin durumuna bağlı. Yaptığım sadece müze değil aslında, Muğla’nın belleği bir anlamda. Müze sadece yapı anlamına da gelmiyor, önemli olan onun içerisinde ne anlatılacağı. Amacım florasından faunasına, Muğla’nın binlerce yıllık tarihini sergileyebilmek.

TK: *Bölge Müzesi* gibi bir adlandırma sizin

tasarımınızı nasıl etkiler? Mesela son zamanlarda açılan çağdaş sanat müzeleri hâlen gündemde. Eskişehir Odunpazarı'ndaki [OMM] olsun, burada Dolapdere'deki [ARTER] olsun. Sizin mimari çizginize çağdaş sanat müzesi ile bölge müzesi arasındaki fark nasıl yansdı?

CB: Oranın adı Odunpazarı değil de eşek pazarı olsaydı ona göre mi bezek yapacaklardı? Müze dış görünüşüyle değerlendirilemez. Ne anlatacaksınız müzede? Benim anlatacaklarım yedi yaşından yetmiş yedi yaşına kadar her Muğlalının kendi kimliğini, belleğini oluşturması için bilmeleri gereken şeyler. Ben cumhuriyetçi bir adam olarak baktığım zaman Cumhuriyet bana neler vermiş ve nelerin üstüne kurulmuş onları görmek, göstermek istiyorum. Onun için benden o müzeyi isteyen insanlara şart olarak şunu söyledim: Personel de yetiştireceksiniz. Ben yetiştiriyorum, sekiz aydır benimle birlikte çalışan dört arkeolog genç var. Gidiyorum mermerciye “Muğla mermeri olacak” diyorum. Bu mermer Muğla'nın olacak. Ben Denizli'den çok kolay getirtebilirim istediğim mermeri hâlbuki. Orada mermerci tanıdıklarım var. Ben yine de Muğlalı mermerciyi ikna etmeye çalışıyorum, “on yıl sonra bir mermer kırıldıği zaman ben hemen seni bula-

yım, seninle yapalım” diye. Muğla Türkiye'nin en çok kıyısı olan ili. Buna rağmen bugün Muğlalıların balıkçılıkla hiç ilgisi yok. Oşinografi eğitimi almış bir çocuğa şart koştum, “git buranın balıkçılarıyla çalış, ne var denizde öğren” diye. Deniz yaşamını, balığı bilmek bilgi varsıllığıdır ama aynı zamanda çocuğun yaşamıyla ilgili de çok önemli. Biz Türkiye'yi tanımıyoruz. Yukarıda eski Muğla var, o güne kadar kimse çıkmamış oraya mimarlardan, şehircilerden. Bir kere gezi düzenledim Lagina'ya, iki kişi geldi Mimarlar Odası üyesi olan. Otuz iki kişinin kalanı hep başkalarıydı.

Bu memlekette ne varsa hepsi benim. Bu bilinci yerleştirmeli. Ekrem Akurgal da son yıllarında bu düşünceye varmıştır.

TK: *İşleyim yapıları* ile devam edelim mi? [Denizli Boya Basma Apre](#) ve [Sarkuysan](#) üzerine konuşabiliriz.

CB: Sarkuysan'ın yönetim kurulu başkanı benim abimdi, Cihan Bektaş. Bir gün Cihan abimler geldi Ankara'ya, “Biz uçak fabrikası kurmak istiyoruz” dediler. Şimdi ben onları nasıl vazgeçireyim bu sevdadan? Bir soru sordum onlara:

“Yolcu uçağı mı yapacaksınız, savaş uçağı mı?” Şaşırdılar tabii. Ben de onlara dedim ki “Bakın siz altınla uğraşıyorsunuz. –Benim baba mesleğim kuyumculuk– Altın nereden elde ediliyor? Bakırdan. Yani bakırı ergitiyorsunuz, oradan bir bölüm çamur çıkıyor, o çamurun içinden altını ayıklıyorsunuz.” Böylece akıllarına girdim ve bakır fabrikası kurmaya karar verdiler.

Fabrikayı çizmek gerekiyordu. Almanya’dan gelen bir fabrika planı vardı. Bizimkiler Lurgi ile çalışıyorlardı. Lurgi o zaman Frankfurt’ta bakırla uğraşan en iyi firma. Ben bir Akademi’den

Sarkuysan Elektrolitik Bakır Fabrikası yönetim bölümü, tahminen 1970'ler ortası, İstanbul

[DGSA’dan] bir de Teknik Üniversite’den [İTÜ’den] oluşan iki grup kurdum. Huylarını biliyorum; bunlar yarışmaya kalktılar ve yirmi gün içerisinde o fabrikanın tüm çizimlerini bitirdik. Çizdiğimiz fabrikanın tasarımı Lurgi’nin o her yere gönderdiği tasarımdan çok daha iyiydi. Lurgi, benden izin istedi planı kullanmak için. “Biz bu planı kullanmak istiyoruz, size ne ödememiz gerekir?” diye sordular. Ben de “Bir şey istemiyorum, ödememize gerek yok, kullanabilirsiniz” dedim. Sonra benim planlarımı kullandılar. Sarkuysan da hiçbir zaman zarar etmedi, hep kârdaydı.

Sarkuysan Elektrolitik Bakır Fabrikası iç mekânı, tahminen 1970'ler ortası, İstanbul

TK: Sarkuysan ismi nereden geliyor? Şişhanе'deki o görkemli Frej Apartmanı Sarkuysan İş Merkezi olarak geçiyordu.

CB: Sarraflar, Kuyumcular, Sanatkârlar. Frej Apartmanı'nın Sarkuysan İş Merkezi olarak kullanılması benim önerim. Genel Müdürlük için bir yer arıyorlardı. Ben onlara dedim ki "Fabrikanız Anadolu yakasında, Genel Müdürlüğünüz de Anadolu'da olsun." Fakat onlar bu tarafta olsun istediler. Frej Apartmanı'nda bir yerin satılık olduğunu öğrendim ve almalarını önerdim. Benim bildiğim o binanın onarımını Muammer Onat yaptı. Arada bana da danışmalar olmuştu. Muammer Onat'ı sever sayarım, gerçekten mesleğini çok seven bir insandı. Ama onarım konusunda birtakım yanlışlar oldu, heykeller vardı, beton karışımla onları yeniden yaptılar falan.

TK: Apre'nin işvereni yakın arkadaşınız olan Esat Sivri, değil mi?

CB: Evet. Maalesef çok kısa bir süre önce kaybettik kendisini. Biz hısımız aynı zamanda onunla. Hısım, evlilikler yoluyla akrabalık demek. Bir gün bir inşaat mühendisi geliyor, profesör aynı

zamanda fakültede, Esat'a diyor ki, "Bu fabrikaya dokunsan iskambil kâğıdı gibi yıkılır." Esat ona mı inanacak bana mı inanacak? Bana inanmayı yeğledi. Onun için şanslıydım. Sonra deprem oldu, Denizli Depremi, 1966 mıydı, hatırlamıyorum. Yoksa 1974 müydü? Depremde iki yüz kırk aile o fabrikaya yerleşti. Kılcal çatlak dahi olmadı fabrikada. Fabrikanın normal ömrü yirmi beş yıldır. Apre elli yıl falan çalıştı. Türkiye'de bütün o olanaksızlıklar içinde yapılmış bir fabrikadır. Her şeyi ön yapımdır, prefabrikasyon. Bazı yerleri prekastır.

Denizli Boya Basma Apre Fabrikası iç mekânı, tahminen 1970'lerin sonu

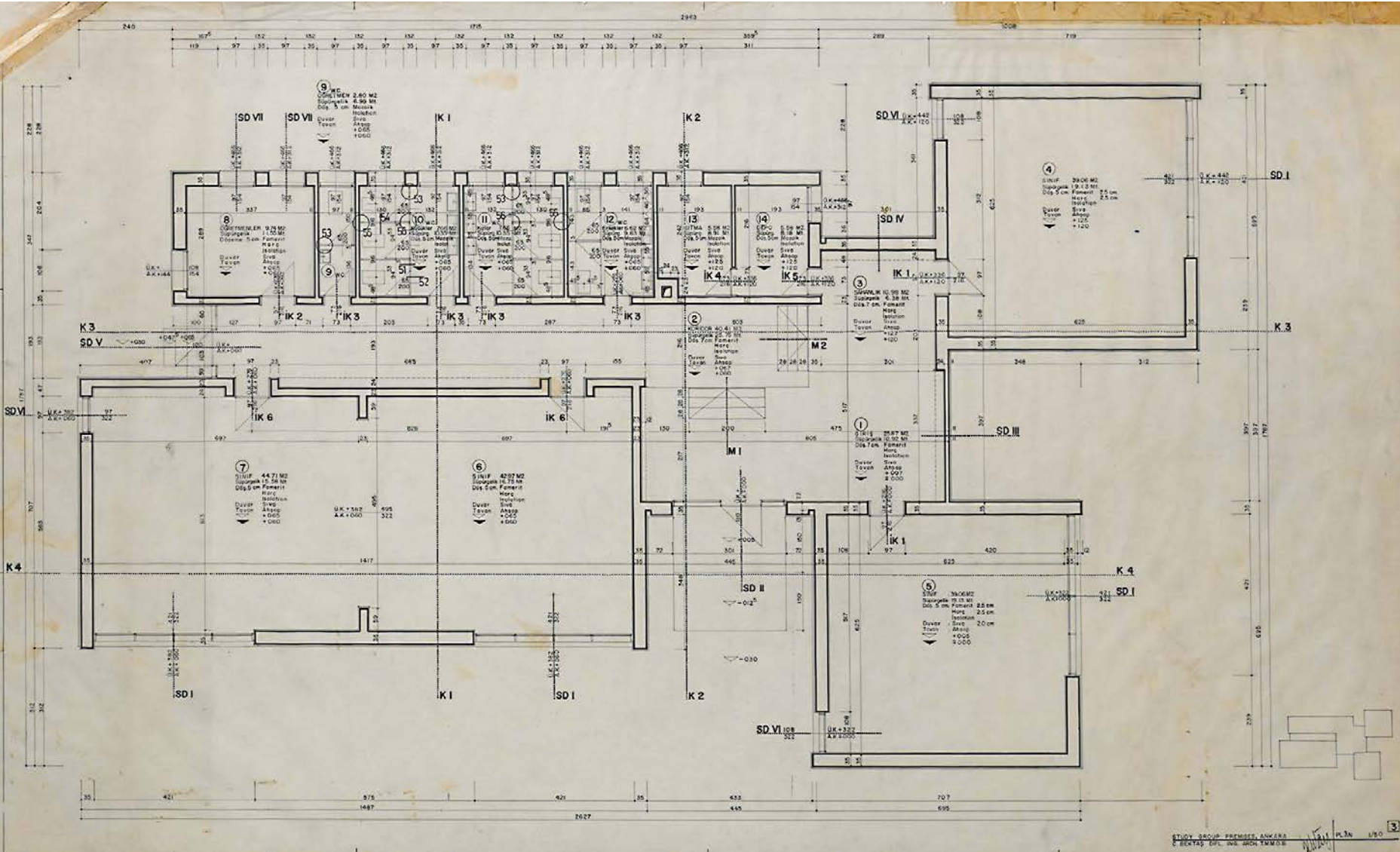
Dolar birdenbire çıkınca iflas ettiler. Bankalar bu fırsattan yararlanarak fabrikaya el koydu. Bir adam bunu satın aldı, içini gezdiği zaman "Ben bu binayı yıkamam" demiş. Ben de haber yolladım, "Eğer birtakım şeyler [yapıya müdahale] isterse karşılıksız yapmaya hazırım" diye.

TK: Türkiye'ye döndükten sonraki ilk yapılarınızdan biri [İngiliz İlkokulu](#). Bu yapıda özellikle çatı çözümünüz ön plana çıkıyor.

CB: İngilizler laboratuvar konusunda falan Orta Doğu'ya [ODTÜ'ye] çok yardım etmişti. Oranın rektörü de [Kemal Kurdaş], eski Maliye Bakanındır aynı zamanda, "Cengiz ilkokul istiyorlar, yapabilir misin?" dedi, kabul ettim.

İnsanlar sadece cephesine bakıp yapı hakkında karar veriyorlar. Hâlbuki İngiliz Okulu'nda sistem farklıdır en başta. Okulun programı bizim bildiğimiz ilkokul programlarından farklı. İlk defa orada sınıfları birleştirmek üzerine çalıştım. Benim kardeşimin eşi İsviçrelidir, yeğenlerim orada okula gidiyordu. Hocaları demiş ki, "Cengiz Bey gelip bize bir ders yapar mı?" Kabul ettim ve orada [İsviçre'de] onlardan çok şey öğrendim:

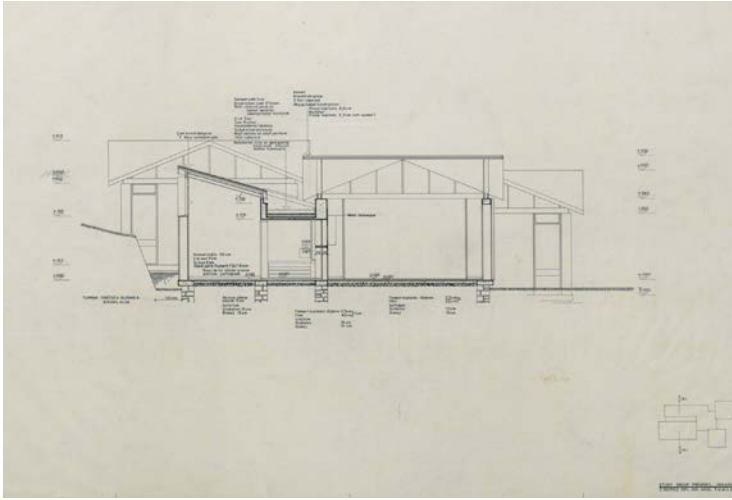
CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜRETİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

İngiliz İlkokulu, plan

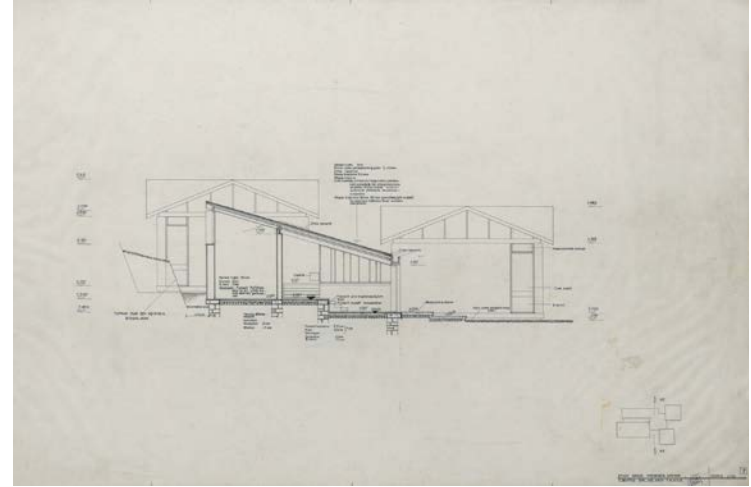
Çünkü okul tek mekândı. Orada coğrafya yapılıyor, şurada matematik yapılıyor, burada tarih yapılıyor. Oradan birisi kalkıyor, “Hocam insan nasıl çoğalır?” diyor, adam “Ne güzel söyledin” diyor, gidiyorlar video odasına bir köpek ailesini izliyorlar. Yani birinci sınıfta olmak ile beşinci sınıfta olmak arasında fark yoktu. Münih’te Teknik Üniversite’de de öyleydi. İki aşamalıdır okul ve proje ikinci aşamada yapılır. Son sömestirdeki adamlar ilk sömestirdeki adam aynı hocadan ders, proje alır. Bu çok önemlidir. O zaman mecbur kalırsın izlemeye. Bizde hâlbuki kimin tashih sırası gelmişse o masadadır, öbürleri dışarıda, Beyoğlu’nda.

İngiliz İlkokulu, kesit

Bir kâğıdınız var mı? Çizerek anlatayım çatıyı. Ben bu konulara hep Türkiye’nin koşulları neler gerektirir, nasıl yapmalıyım ki daha sonra yine kullanılabilsin diyerek yaklaştım. Şu çatı sınıfı örtecek, sınıfın planı da bu. Bunu görünüş olarak çizeyim, şuralar her yerden ışık alabiliyor. Bir sınıfı ışıklandırmanın en iyi yolu ağaç altıdır, her taraftan ışık gelir. Ben de burada ışık yönünden bir ağaç altının ortamını sağladım.

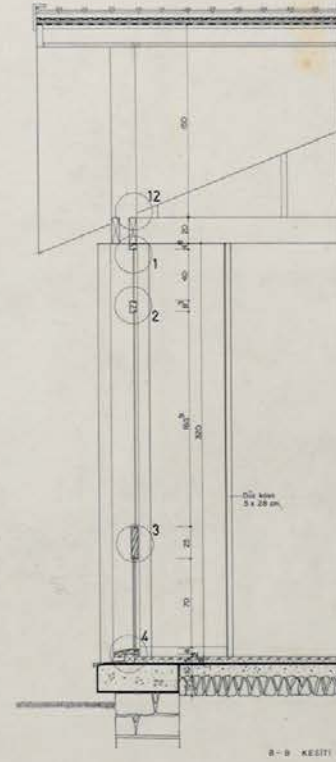
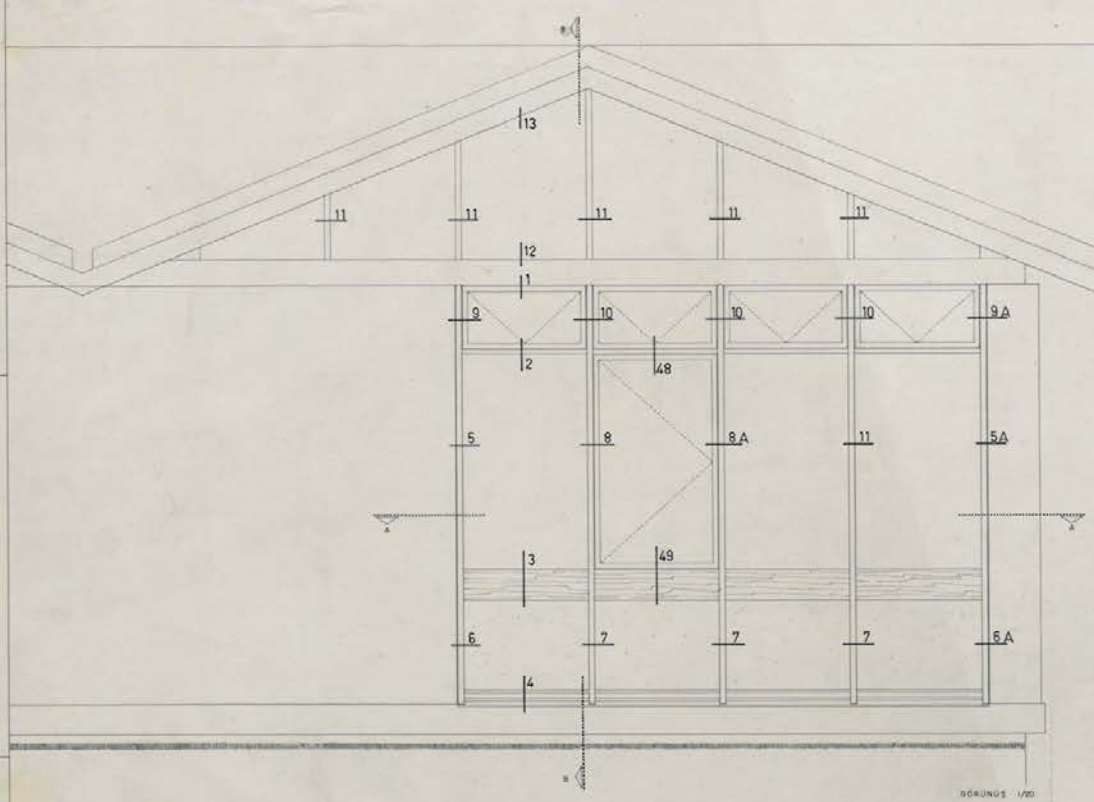
İlkokul’un yeri İngiliz Büyükelçiliği’nin bahçesi. Aslında yanlış da bir konum ama İngiliz Büyükelçiliği’ne diyemem ki “gidin de şuradan

İngiliz İlkokulu, kesit

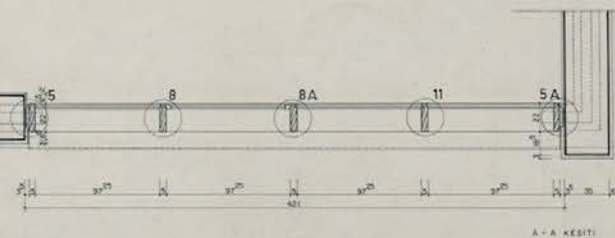
CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜREYİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Kiremit
Kiremit altı çubuk
2 adet çubuklu
Kiremit 3 cm
Kiremitler + Taşkapı
Ağaç kaplama 2.5 cm
Muntazım 2.5 cm
Ağaç kaplama 2.5 cm

Fonksiyon bilgisi - ölçüleri
Muntazım 2.5 cm
Kiremit 2.5 cm
Kiremit 1.5 cm
Kiremit 1.5 cm

Muntazım yüksekliği 30 cm.
Diğer ölçüler
Kiremit 3 cm.
Kiremitler + Taşkapı
Ağaç kaplama 2.5 cm.
Muntazım 2.5 cm.
Ağaç kaplama 2.5 cm.

NOT: Bu teknik çizim
örnekler için
kullanılmamalıdır.

STUDY GROUP PIRINÇES ANKARA
CENGİZ BEKTAŞ ÇİM. No: ANK 198/03
SİTİM ÇİZİM 1/20
SD 1

İngiliz İlkokulu, sistem detayı

bir arsa alın, orada yapalım” diye. Söylemesine söylerim ama derler ki “elçiliğin bahçesi İngiltere’nin.” O nedenle bu konumda yapmak zorundayız. Şu üçgene bakın, ahşap bu, Ankara’da bir marangozhanede ürettik, inşaat mühendisi Cüneyt Akova’yla beraber. Ben bundan sekiz tane ürettiğim zaman bu çatıyı tamamliyorum. Bunun çevresinde üçgenleri tutması için 2 cm’lik bir inşaat demiriyle bir gergi çubuğu var. Sekiz üçgen de tepeden bulonlarla birbirine bağlı. Hiç başka bir şeye gerek yok. O üçgenleri nasıl koyarsanız koyun bir taşıyıcı sistem olarak kalır. Bu yöntemle şu sekiz üçgeni bir katırın sırtında dağ başına da çıkarabilirim. Dolayısıyla bu önemli bir çözüm olur. Çünkü kimse dağ başına gidip okul yapamaz o günkü teknolojiyle. Zannettiler ki bu biçimde İstanbul’da bir sürü çatı var, ben de var olan bir şeyi kopyalıyorum. Alakası yok.

Türk Evi’ndeki statik de taşıyıcı yüzeyler üzerine kurulmuştur. Onun için Türk Evi’nin duvarları 10 cm üzerine ikişer cm kaplamadır. Hatta bağdadidir bir yüzeyi. Aralıklı çıtalar koyarsınız ve sıvayı vurursunuz, o sıva o aralıktan girer, biraz taşar ve sistemi tutar. Biz bunu hâlâ bilmiyoruz. Bugün Türk Evi’nin statigini yaparken üç kat fazla

ahşap harcıyoruz eski bir eve göre. Neyse detaylara girmeyeyim.

Ben bunları [yöntemleri] nereden biliyordum peki? Almanya’daki hocamdan [Fred Angerer]. Sonra patronum oldu, beni çağırdı ve o beni çağırdığı andan itibaren ben artık *sakallı bir Türk mimar* diye ünlüydüm Münih’te. Çünkü o rastgele bir adamı çağırılmazdı “gel beraber çalışalım” diye. Ama “Ben konularımı Türkiye için seçiyorum” dedim ve buraya döndüm. 12 Eylül’den sonra atladı geldi Türkiye’ye. “Sen kendini açılmayamazsın bu ortamda” dedi. “Gel sana yarı yarıya ortak bir büro açayım.” Ben hiç düşünmedim ama ilk eşim “Bizi hiç düşünmüyorsun, yalnızca mesleğini düşünmüyorsun” deyince gittim, yol paramı da borç aldım hatta; param bile yoktu yani. Hâlbuki derdim gerçekten Türkiye’de mimarlık yapmaktı. Dedim ki Angerer’e, “Bana on beş gün izin ver, burada da düşünmek istiyorum.” Düşündüm: Ben burada mimarlık yapamam, benim ortamım değil, benim dilim değil. 6,5 yıl az değil ama insanları daha istediğim gibi tanımıyorum. On beş gün sonra dedim ki Angerer’e “Sen hiç mutlu bir göçmen tanıdın mı?” “Biliyordum böyle düşüneceğini” dedi ve sonra ben de döndüm. Ne yapmak istiyorsam Türkiye’de yaptım ve her yapımda bir şey önerdim.

CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜRETİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Marangozhanede çatı üretilirken, tahminen 1963

TK: Öğrenci giriş kapısının ilkökul öğrencilerinin ölçeğinde tasarlanmış olması da tatlı bir detay. Birkaç kaynakta okulun çatı örtüsü için yerli *shingle* ürettirdiğinizden bahsetmişsiniz. Nedir yerli *shingle*?

CB: Evet, asıl önemli olan öğrencidir. Çatı kâğıdının üzerine tuğla kırıklarını serpiştirmiştim eğilip bükülmesi için. Amerika’da öğrenmiştim bu yöntemi. Burada da uygulanması için çok yere başvururdum. İlgilenmediler, dedim “Günün birinde gelirler nasıl olsa...” Şimdi burada da adı *shingle*.

TK: Bir diğer okul, [Halil Bektaş İlkokulu](#).

CB: Türkiye’de bir adamın yaptırıp da devlete armağan ettiği ilk yapıdır. “Baba niye yapıyor-sun?” diye sormuştum. Onu bir keresinde annesi babası olmayan çocukların eğitildiği bir kuruma götürmüştüm. O kurumda yetişmiş ve sonrasında Ankara’da yükseköğrenime başlamış bir çocuktan mektup gelmişti. Kurumun müdürü o mektubu okudu, babam başladı ağlamaya. Dedi ki “Eğitim konusunda hiç kimse omuz vermemiş bu memle-kette devlete.” Ben Ankara’ya döndüm, bir hafta

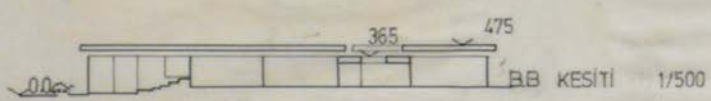
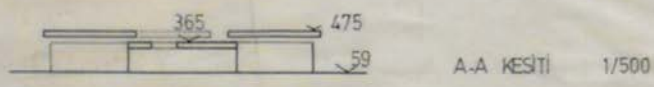
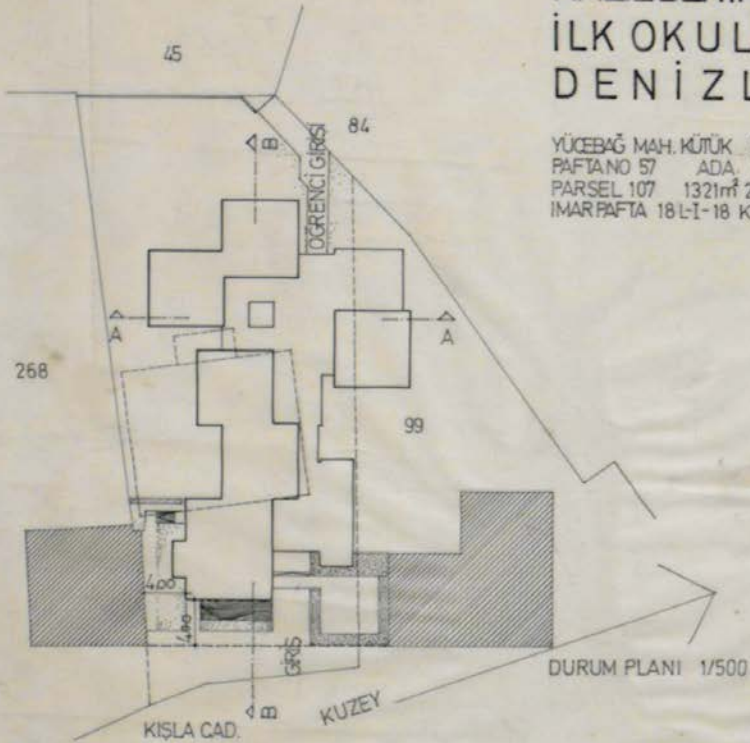
sonra beni çağırıp dedi ki “Bir ilkökul yaptıraca-ğız” ve ben o okulu öyle yaptım. Statîğini, tesi-satını, elektriğini de ben yaptırdım. Yıllar içinde bozdular yapıyı. Sonra bana başvurup “Biz bu yapıyı orijinaline döndürmek istiyoruz” dediler. Orada bir inşaat mühendisi, benimle beraber otis-tik çocuklar için yapılan okulda [Denizli Otizmli Çocuklar Merkezi] çalışmış olan çok sevdiğim, Murat Erdem vardır. O dedi ki “Ben karşılıksız kontrolünü yapacağım, sen on beş günde bir ge-lirsin bakarsın.” Şimdi onun onarımını yapıyorlar, ilk defa, yıkmak yerine özgün haline getiriyorlar.

Bir sınıf ayrılmıştır orada diğerlerinden. Çün-kü birinci sınıf onlar, gürültü patırtının diğerlerini rahatsız etmemesi lazım. Her sınıfın önünde bir de açık sınıf vardır. Bunlar Türkiye’de ilk defa uygulanan şeyler. Bu pencerelerin hangi ayda ne kadar açılacağına dahi hesabını yaptım. Bir kere bile açılmadılar. Yani ancak yirmi-yirmi beş yıl sonra birtakım insanlar “Yahu niye böyle tasar-lamış bu adam?” sorusunu sorabilecek hale geldi. Angerer ve Branca da [Alexander von Branca] her yapının detayını böylesine düşünürdü, bürolarını yönetirken onlardan edindim bu alışkanlığı.

HALİL BEKTAŞ İLK OKULU DENİZLİ

YÜCEBAĞ MAH. KÜTÜK 209
PAFTA NO 57 ADA 112
PARSEL 107 1321m² 27m²
İMAR PAFTA 18/L-I-18 K-11

PROJEYİ DÜZENLEYEN
CENGİZ BEKTAŞ
YÜKSEK MÜH. MİMAR
İMMOB. MÜNİH TU.1959

ANKARA. 9.MAYIS 968

CENGİZ BEKTAŞ - MİMAR
mimarlar od. sicil no. 1909
ruhsatname no. 1408

Bu plan çizimler yasa hükümlerine göre
uygunluk için hazırlanmıştır.
Bu çizimlerin telif hakları mimarodur.

SÖYLEŞİ: CENGİZ BEKTAŞ'LA MİMARİ ÜRETİM PRATİKLERİ ÜZERİNE

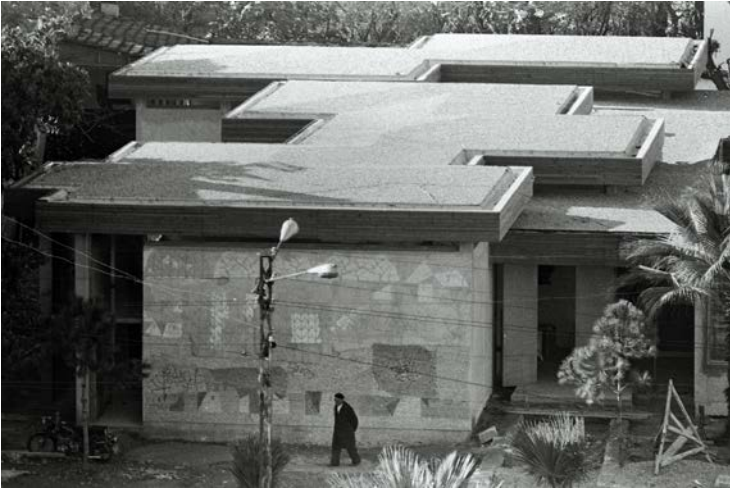
Yine öyle güzel deneyimler vardı ki orada. Mesela yapının küçük bir salonunu caddede hallettim. Orası hem bir galeri hem de küçük konuşmalar için bir salondur. Dışarıdan da bir kapısı vardır.

Babama dedim ki “Bak baba, buradaki duvara, izin verirsen 75 bin liraya, Turan Erol diye bir arkadaşım var, ona mermer mozaik yaptıracağım.” “Olur” dedi ve Ankara’dan götürdüm Turan’ı, Bedri Rahmi [Eyüboğlu] de geldi sonra, İlhan Berk’in oğlu [Ahmet Berk] da. Mermer kırıkları döşeyerek bir mozaik yaptık. Niye anlatırım bunu biliyor musunuz? Önünde bir ufacık park vardı oranın ve sandalyeler ana caddeye döndü o mozaik yapılıncaya. İnsanlar mozaığı seyretmeye başladılar. Bedri Rahmi’nin deyişiyle “iç çamaşırına işleme yaptıran bir milletiz” biz. Ama sorarsanız aydınlara “Chagall, Picasso gibi sanatçılarımız yok” derler. Yahu insaf; sen önce kendi memleketini tanı. Ben on beş yaşından beri Anadolu’da fır dönüyorum. Her türlü köşeyi bildiğimi zannederdim, şimdi diyorum ki, “hayır hiçbir şey bilmiyordum.”

Mesela bakın, bu projeyle [Sosyal Sigortalılar Çarşısı Yarışma Projesi’yle] İzmir’de üçüncülük

Halil Bektaş İlkokulu'nda bir sınıf,
tahminen 1970'ler, Denizli

Halil Bektaş İlkokulu'nun duvarındaki mermer mozaik,
tahminen 1970, Denizli

aldık. Bütün zemin kat Kemeraltı Çarşısı gibi örgütlenmiştir. Bugün her yeri nihayet Kemeraltı Çarşısı gibi yapmaya başladılar. Orhan Dinç'in yapısı [Sosyal Sigortalar Çarşısı] birinci oldu o yarışmada. Ama İzmirlilerin hiç sevmediği bir yapıdır. Bu beni etkilemez. Bir başka yarışmada ben jüri başkanıydım ve Orhan Dinç'e birincilik verdim çünkü yapı hak ediyordu.

TK: Sevme meselesine değinmişken, herhâlde sizin en çok sevilen yapılarınızdan biri [Babadağlılar Çarşısı](#).

CB: O gene başka bir şey. O güne kadar üç katlı çarşı çalışmıyordu Denizli'de. Biz, şehirciler ve sosyologlardan oluşan bir grup olarak Denizli'de bankanın önüne bir basamak koyduk, bir tek basamak, yüzde on müşterisi azaldı. Bugün yapıyla müşterisinin ilişkisi üzerine hiç düşünmüyorlar. Anlatmışımdır birçok yerde: Bana Babadağlılar'ı köyde bir kadın sordu: "Sen ne iş yapıyorsun?" dedi. "Mimarım" dedim. "Sen Denizli'ye git de Babadağlılar Çarşısı'nı gör, mimarlık neymiş öğren" dedi. Yani benim mimarlığımın ölçüsü yetmiş yaşında köylü bir kadına bir şeyler söyleyebilmiş olmak. Asansöründe on kişinin öldüğü bir yapı mimarlık bağlamında beni hiç ilgilendirmez.

CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜRETİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Babadağlılar Çarşısı, tahminen 1970'lerin sonu, Denizli

Babadağlılar Çarşısı iç mekânı, tahminen 1970'lerin sonu, Denizli

Cengiz Bektaş, Babadağlılar Çarşısı'nın temel atma töreninde konuşurken, tahminen 1973-74, Denizli

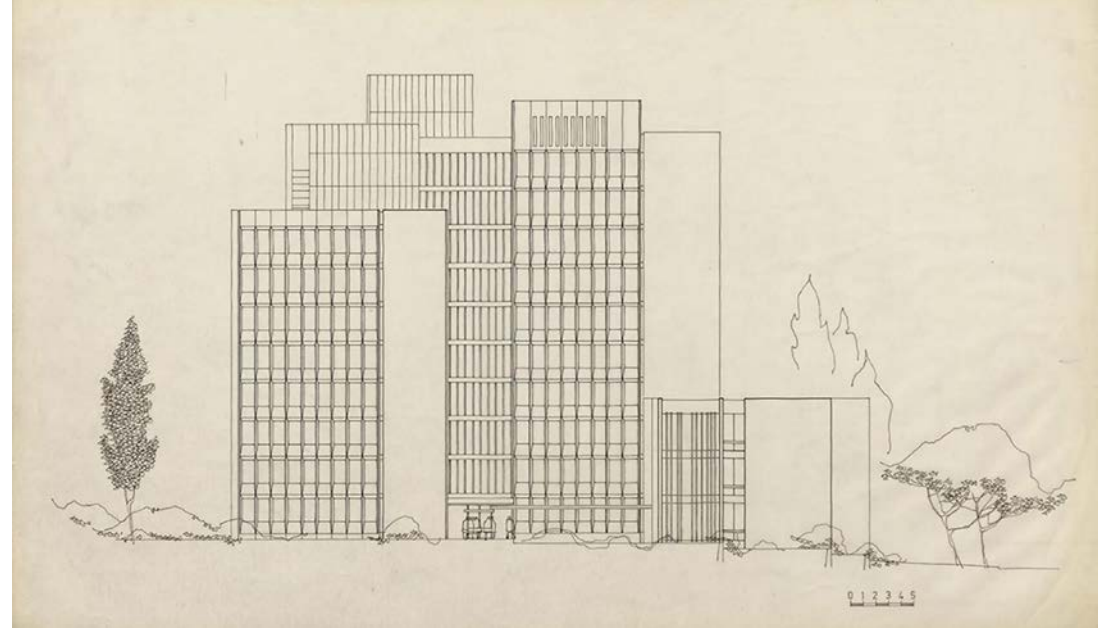

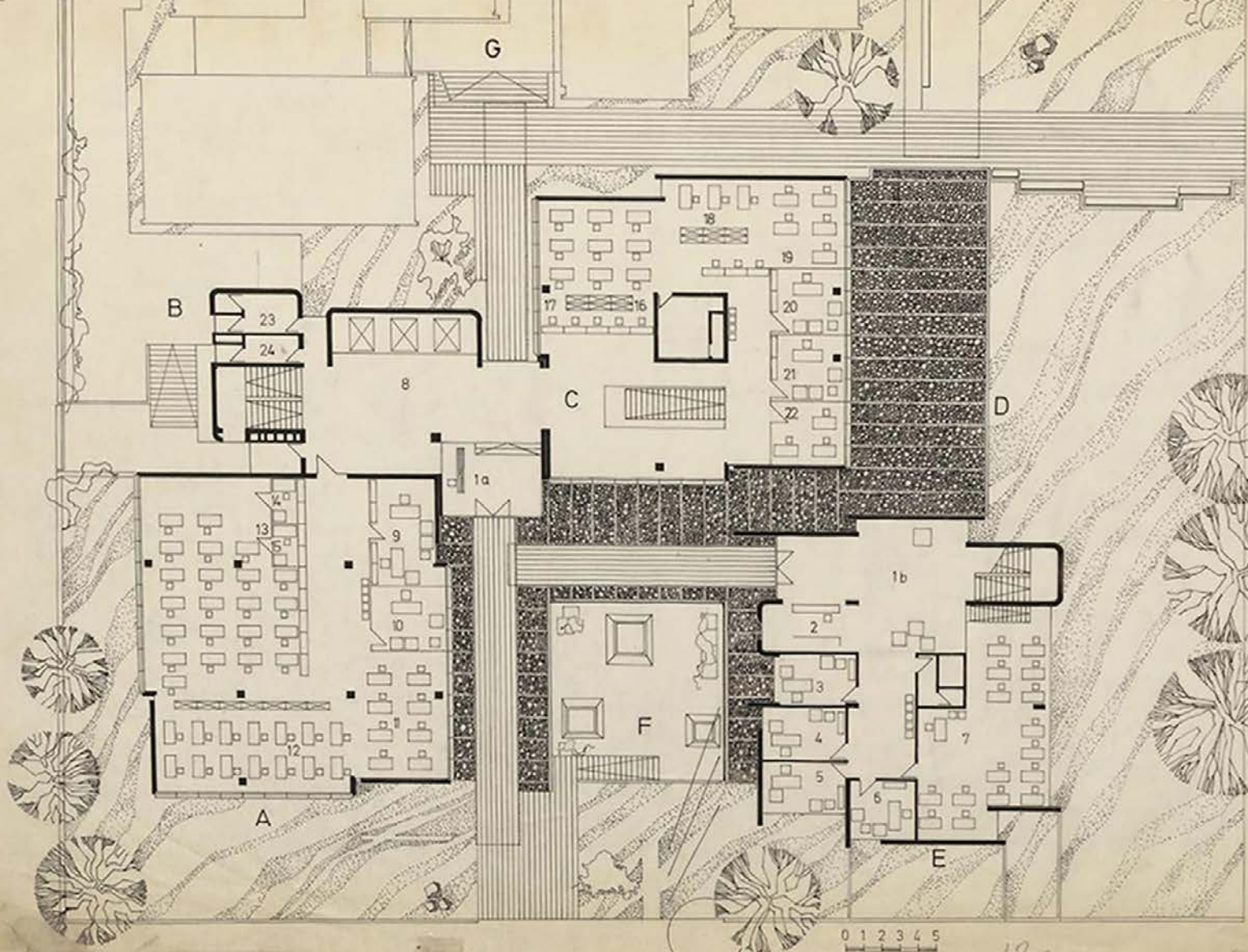
TK: İlk prefabrike cephe elemanı örneği olan [Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü Binası](#) için neler söylersiniz?

CB: Bugün mimarlık yapılırken Türkiye'nin koşulları göz önünde bulunduruluyor mu? Ben bu ülkenin koşulları içinde bir Toprak Mahsulleri yaptım. Bizde alüminyum yoktu. Toprak Mahsulleri'ni yaparken biz, alüminyumdan başka sadece lama vardı. Ben o lamayla pencere, kapı, aydınlık, merdiven çözdüm. Türkiye'deki malzeme yalnızca oydu. Zaten sadece alüminyumla çağdaş mimarlık yapmak diye bir koşul da yok. İnsan betonla da çağdaş mimarının örneklerini verebilir. Bunu göstermek için Toprak Mahsulleri'nin cephesini prekast yaptım. Cephesi tam iki ayda kapatıldı. En iyi prefabrikasyon Danimarka'da yapılırdı o zamanlar. Isıtma düzeneğini falan çizip yanıma alıp Danimarka'ya gitmiştim onun için, buradakilere o düzeneğin yapılabilirliğini anlatmak zordu.

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel
Müdürlüğü yapısı, kuzey görünüşü

Kısacası ben kendi koşullarım içinde, benim insanlarımdan ders alıp da yapabileceği bir mimarlığın yolunda gittim. Onun için Suha [Özkan], Toprak Mahsulleri için yazdı bir gün, "Her hafta o yapıya gider detay öğrenirdik" diye. Bir yirmi beş yıl sonra bir de elli yıl sonra teşekkürler geldi. Şunu önerdiler: Biz çok seviyoruz bu yapıyı, buraya mantolama yapabilir miyiz? Hiçbirinin haberi yoktu ki bunlar yalıtımlıdır. Yapıyı mahvettiler sonra zaten.

- A-1ci büro balkonu
- B- servis .boku
- C- 2ci büro balkonu
- D- Hallorit bloku (1.bata)
- E- Gn. Müdürlük Bloku
- F- iç avlu
- 1a- Bürolara giriş ve Danışma
- 1b- Gn. Mdürlük giriş holü
- 2- Müncat + gardrop
- 3- Muavin
- 4- "
- 5- Müdür
- 6- Muavin
- 7- Muhabrat + Depolama + Kontrol Servisi
- 8- Dağıtım holü
- 9- Müdür muavini
- 10- Müdür
- 11- Tesizat muhasebe
- 12- İnşaat "
- 13- Sekreterlik + muameleat
- 14- Vezne
- 15- "
- 16- Genel evrak
- 17- Muhabrat
- 18- Arşiv
- 19- Giden evrak
- 20- Müdür
- 21- Muavin
- 22- Operatrisler
- 23- W.C (kadın)
- 24- " (erkek)
- G- Bektaş -Vural Mimarlık Bürosu tarafından inşa edilen eğitim merkezi binası

Zemin kat planı
1/200

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü yapısı, zemin kat planı

TK: Ankara'dan devam edebiliriz. Mimarlık dışında sürdürdüğünüz faaliyetler de göz önünde bulundurulunca [Türk Dil Kurumu](#) sizinle en çok özdeşleşen yapınız olarak ön plana çıkıyor.

CB: Türk Dil Kurumu benim kişisel korkumdu çünkü bütün sevdiğim insanlar orada üyeydi. Lisedeki edebiyat hocamdan, Dağlarca'ya [Fazıl Hüsnü] –ki o benim şiir babam diye saydığım adamdır–... Ya orada başarısız olursam? Herkes Türk Tarih Kurumu'nun hayranı o zaman. E, ben de Türk Tarih Kurumu'nun cephelerini sevmiyorum. Yani kale burçlu cephe olur mu Ankara'da? Ankara kalesinin burçlarını yaptı oraya. Hangi çağdayız? Yapmayabilirdi bunu. Yaratıcı bir insan çünkü Turgut Bey [Cansever] ama birtakım konularda etki altında kalmamak çok zor. İçerisinde ise gerçekten bir detay titizliği vardır. Ki asıl o yapının başında bulunan kişinin –neydi adı?–... Maalesef, Ağa Han ödülünü alırken onun adını bildirmedi Turgut Bey. Hâlbuki çiziminden kontrollüğüne, her şeyinde vardı. Ve ortaktı Turgut Cansever'e, yani yanında çalışan da değildi. O da mahkemeye

Türk Dil Kurumu,
tahminen 1970'lerin sonu, Ankara

Türk Dil Kurumu yapısı iç mekânı, Ankara

verdi, kazandı. Bölüşmeleri lazımdı ödülü. Neyse, önemli değil. Bir de öyle bir yapı vardı yani önümde, çok korkuyordum ya başarısız olursam diye.

Lakin yapı bittiği zaman gerçekten çok sevildi herkes tarafından. Ama şunun farkında değillerdi: Ben oditoryumu, konferans salonunu maket şeklinde yaptım, sedirden. Çünkü oraya sığsa sığsa 350 kişi sığıyordu normalde. Hâlbuki bizim üye sayımız 550'ydi. Ben de üyeydim. TDK ödülü aldığım için, ben dilekçe vermeden o yıla mahsus olmak üzere otomatikman üye yaptılar beni. Onun için en çok bağlı olduğum kurumlardan biriydi de. Sonra devletleştirdiler, orayı söktüler, koltuklar koydular oldu oditoryum 200 kişilik.

TK: Ertur Yener [Turgut Cansever ile Türk Tarih Kurumu projesinde çalışan mimar].

CB: Ertur tanıdığım en titiz insanlardan biridir. Mermeri düz çizgiler halinde keserdi, Amerikan Hastanesi'nde yıllar sonra onu taklit ettiler. Ne zaman Marmara mermeri kullansam kenarlarına paralel kesimi kullanmışımdır. Ertur'un örneğin o merdiven basamaklarını [Türk Tarih Kurumu'nun] dalgalı değil de düz yapması bana bu fikri vermiştir.

Türk Dil Kurumu
yapısı iç mekânı,
Ankara

TK: Yedek subaylığınızda [Etimesgut Camii](#)'nin tasarımını gerçekleştirmişsiniz. Gerçi bu kitapta [Proje Uygulama] camiden çok 'dinevi' vurgusu ön planda. Caminin içinde yer alan yazılar için Latin alfabesinin kullanılmış olması da bu vurguyu destekliyor.

CB: Hâlâ Türkiye'de modern cami denildiği zaman yabancılar onu gösteriyorlar.

TK: Geçtiğimiz aylarda [Aykut Köksal'ın programında](#) da [TRT2 - Mimarlık Söyleşileri] Etimesgut Camii'ni Ronchamp Şapeli'ne değinerek analiz etmiştiniz.

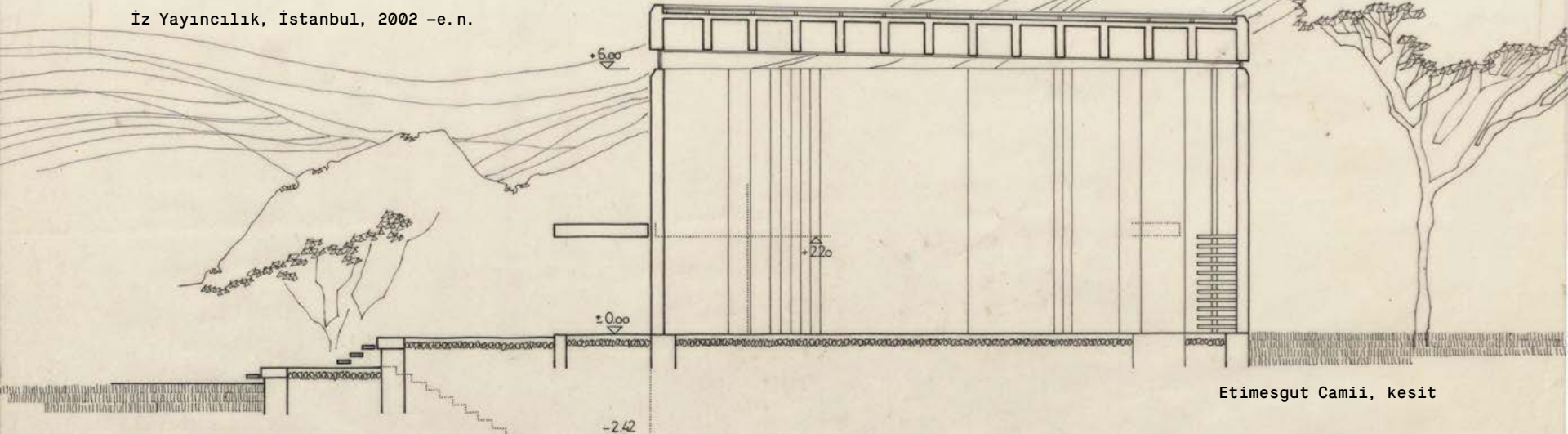
Peki, Turgut Cansever'den de bahsetmişken, onun *kubbeyi yere koymamak*¹ tartışmasından yola çıkarak modern cami mimarlığındaki genel yöne-

1 Turgut Cansever, *Kubbeyi Yere Koymamak*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002 -e. n.

limler hakkında düşüncelerinizi paylaşır mısınız? Hatırladığım kadarıyla da Uğur Tanyeli, bunun [Turgut Cansever-Kubbeyi Yere Koymamak] tartışmasını yaparken "Bizler, Dalokay'ın [Vedat] uygulanamayan camisine ağlayan bir nesildik ve başta Turgut Bey'in bakış açısına şaşırılmışım, tersini düşünmeye alışık olduğum için" demişti². Siz bu bağlamda modern cami hakkında ne düşünüyorsunuz?

CB: Vedat [Dalokay] o projeyi yaptı. Ankara'ya taşınmasına benim sebep olduğum maketçi Selahattin [Yazıcı] vardır. Çok güzel bir maket yaptı, her şeyiyle tasarımı anlatan. Getirip teslim etmeden önce de altı mimar seçti.

2 2007 yılında Garanti Galerisi ile Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi işbirliğiyle gerçekleştirilen *Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar* sergisi kapsamındaki söyleşilere atıf yapılmaktadır -t. k.

Etimesgut Camii, kesit

Etimesgut Camii,
1960'lar, Ankara

Bunlardan biri Yılmaz Sanlı'ydı yanlış hatırlamıyorsam, biri de bendim. İnsanlar gerçeği konuşmadı bir anlamda diyelim [Vedat Dalokay'ı değerlendirirken]. Ben Vedat'ı eleştirdim. “Bu” dedim, “ileri [modern] bir adım değil.” “Tamam, sen kubbe yapmıyorsun ya da kubbeyi şu benim çatı gibi yapıyorsun ama bu bir ilerleme değil.” Vedat benim eleştirimini aldı. Kubbenin yere oturması falan değildi benim derdim, birtakım önyargılardır onlar. Ama ben niye kubbe yapıldığını biliyorum: O açıklığı başka türlü geçmenin imkânı var mı Sinan çağında? Hayır. Mesela herkes zanneder ki Ayasofya'nın tepesinde kubbe var. Yok. Kubbe değil o. Tıpkı gotik mimarideki gibi nervürler vardır Ayasofya'nın kubbesinde. O nervürlerin arası kapatılır, pencereler onların arasındadır. Yani kubbe biçimi elde edilir ama o gerçek anlamda kubbe değildir. Kubbeyi biz Mezopotamya'dan öğrendik, doğrusu Romalılar öğrendi önce, biz de onlardan öğrendik. Sinan'ın Süleymaniye'deki ilk denemesi 26 metredir, Ayasofya ise 31 küsur metre. Bu kubbeyi [Süleymaniye'nin] yapabilmek için taş aradı [Mimar Sinan], hafif olsun, çok ağır olmasın diye ve elden geldiğince ince tutabilsin, hafif ama taşıyıcılığı yerinde olsun diye. Bütün

Osmanlı'da dolaştı, buldu o taşı ve onunla yaptı. Kubbeden başka o açıklığı geçecek olanak yoktu o zaman. Cami kubbesiz veya kubbeli olmuş, sorun değil benim için.

Benim derdim caminin içindeki ışığın beni Tanrı'yla –inandığım Tanrı'yla– yüz yüze bırakacak atmosferi yaratması. O ışık çok önemli. Onun için çatıyı duvarların üzerine oturtmadan 5 cm bir aralıkla yaparsam dışarıdan gelen ışık bana o atmosferi sağlar. Dolayısıyla ben kubbe yapmadan da cami yapabilirim, istediğim ışık ortamını elde edebilirim. O caminin [Etimesgut Camii'nin] en önemli tarafı ışığın nasıl kullanıldığıdır. Yani kiblede sabah ışığını almak, öğle ışığını, öbür aralıktan ikindiye... Daha sonra yaptığım camide bütün aydınlatma elemanlarını sanal bir kubbenin üzerine dokunacakmış gibi yaptım. Yine bütün derdim ışıktı. Anadolu'daki birçok camide de bu arayışı görüyordum. Onun için benim etkilenmem gibi bir şey söz konusu değil. Afife Batur o aralığa Corbusien³ demişti [Etimesgut Camii'ndeki aralık]. La Tourette'te –ben La Tourette'i tabii görmüştüm– kaldım, geceledim, orada papazla sabaha kadar tartıştık. Beni Corbusien bir tutum

diyerek eleştirebileceklerini de biliyordum. Ama benim istediğim ışık ve atmosfer öyle sağlanabiliyordu. Beni asıl etkileyen oydu.

Turgut Cansever'in Antalya'da tam Hadrian Kapısı'nın karşısında bir camisi vardır. O [proje teklifi] bana gelmişti ilk. Şimdi ben oraya çağdaş bir tasarım yapsam olmayacak. Bir de Turgut Cansever'in babası Antalya'da müftülük yapmış bir insan. "Turgut'a verin lütfen dedim", onlar da güvendiler ve Turgut Bey'e verdiler. Ama Turgut Bey orada çakıl taşları falan derken artizana⁴ kaptırdı kendini.

TK: Ben Antalya'da büyüdüm ve o Karakaş Camii'ni çocukluğumda hep çok eski bir cami sanırdım, oldukça tarihselci bir yapı.

CB: E, ben öyle bir şey yapabilir miydim ya da yapar mıydım?

TK: Ankara yıllarınızda bir de ODTÜ İnşaat Reisliği'ndeki faaliyetleriniz var. Çiniciler [\[Altuğ ve Behruz Çinici\]](#) ile özellikle kampüs çalışmalarında bir beraberliğiniz oluyor muydu?

CB: Ben Orta Doğu'ya [ODTÜ'ye] çağırıldım. Orta Doğu bir türlü o meclisin yanındaki barakalardan kurtulamıyordu. Kemal Kurdaş'la [dönemin ODTÜ rektörü] –yaptığı işleri hep çok beğenmişimdir– yıllar sonra Anadolu Hisarı'nda karşılaştık, beni görünce coşkulandı ve dedi ki; "Cengiz, Kuvayımillie gibi çalıştık değil mi?" Gerçekten de öyleydi. Hafta sonu gidip çamları sulardık. Önce rektör sordu ziraatçılara, "Ben burada orman yaparsam ne kadar randıman alırım?" diye. "Orman olmaz boşuna çalışırsınız, yüzde doksan ağaçlar zarar görür, yetiştiremezsiniz" dediler. Ona rağmen hepimiz kova kova su taşıyarak ormana baktık ve yüzde doksan beş randıman aldık. Yani Kurdaş'ın dediği gibi gerçekten Kuvayımillie gibi çalıştık. Ve o orman Ankara'nın iklimini değiştirdi. Şevki Vanlı'nın yaptığı OR-AN sitesinin, oranın kıyısına yapılmasının sebebi de budur.

Çinici'nin projelerini onaylamak durumundaydım ben çünkü mimarlık bürosunun başındaydım. Fakat bunun açıklanmasını [büronun başı olduğunu] istemedim. O sırada Oral [Vural] var, Şaziment [Arolat] var; Neşet'in [Arolat] eşi. Neşet,

4 Artizan: Zanaat, zanaatkâr kelimelerine en yakın anlamı taşıyan sözcük. Geleneksel yöntemleri tercih eden kişi anlamında -e.n.

yedek subaylığını yapıyordu o sıra. Bizde şeflik falan olmazdı aslında, o bir arkadaşlık ortamı sağlamaya engel olur çünkü. Kentin içinde Milli Müdafaa Caddesi'ndeydi büromuz. Onları ikna ederek 6 km mesafedeki Orta Doğu'nun arazisine taşıdım büroyu ve birdenbire durmakta olan yapılar öyle büyüdüler. Onun için Kemal Kurdaş beni çok severdi.

TK: Denizli'ye dönelim mi tekrar? Sizin Denizli'de faaliyet gösterdiğiniz dönemlerde orada nasıl bir mimarlık ortamı vardı? Mesela tasarımlarınıza oradaki mimarların tepkisi ne oluyordu? İstanbul'da yaşıyorsunuz, öncesinde de Ankara'da ama Denizlili olduğunuzu da hep vurguluyorsunuz, çok şey de üretiyorsunuz orada. Nasıl karşılanıyordu bunlar?

CB: Hiç. Tepki yoktu hiç, gerçekten. İçlerinde kimileri benim yaptığım yapılara bakarak oradan bir şey almaya çalışıyorlardı sadece. Ben de yaptığım beş yapıyla orada bir ileti vermek istedim. Kuyumcu Oteli'nde mesela kavak ağacını tenekeyle kaplayıp kalıp yaptım. Ve o kalıpta ilk döşemeleri döktüm. Denizli'de dere kumuyla beton dökülürdü daha o zaman. Çıplak betonun nasıl yapılabileceğini öğrendiler. Sonra mesela

hayatımda yaptığım tek apartman [[Kasapoğlu Apartmanı](#)], Kasapoğlu ailesi vardı, baba ve dört oğul, onlara bir apartman yaptım, o da örnek oldu. İzmir'den bir öğretim üyesi Denizli'ye geldiği zaman illa o evde oturacağım diye tutturdu. Yine çok sevdiğim arkadaşım Esat'ın [[Esat Sivri](#)] evini yaptım. Esat benim üç yaşından beri arkadaşımı ve eğer Denizli'de bir ev yapacaksam onun için yapardım. Esat, o evde kırk yılı aşkın bir süre oturdu. Bir gün Yapı Kredi Bankası'nın genel müdürü Esat'ın evine konuk oluyor. Diyor "Bu ev yapılabildiği iki yıl oldu mu?" Esat da diyor ki "kırk iki yıl oldu." O evden birtakım insanlar renk, mutfak kopyaladılar. Denizli'de mor mermer var. Merkez Bankası'nda kullandım, başka hiç kimse kullanmadı onu.

Esat Sivri Evi, tahminen
1970'lerin sonu, Denizli

Esat Sivri Evi, tahminen 1970'lerin sonu, Denizli

Onlar [Denizli'deki yapılar] bir anlamda almasını bilenler için örnekti. *Mimarlık Dergisi*'nde de Denizli'de beş yapı diye basıldı. O beş yapı Denizli'ye verilmiş bir iletiydi.

İlk bodrum yapısını ben yaptım Denizli'de, o güne kadar bodrum yapılmıyordu. Bu onlar [Denizli'deki mimarlar] için bir olanaktı ama onlar paralarını, apartman yapıp satanlara proje yaparak kazanıyorlardı, böyle gelişmeler onları ilgilenniyordu. Sonradan ben tanınınca, birtakım yapılarım ortaya çıkınca, içten olanlar geldiler, konuşular benimle. Ama Mimarlar Odası mesela, diyebilirdi ki “Cengiz abi gel şunları bize anlat”, yok öyle bir şey, mimarlık onları sadece kazandıkları parayla ilgili olarak ilgilendiriyor.

Sonra bir de “Merkez Bankası'nın arsası Denizli Vilayet Binası'nın yerine yapılmış” dediler. Bütün Denizli'nin ayanını tanık olarak gösterdim “Vilayet burada, Merkez Bankası burada” diye. Ben koruma doğrultusunda yapı yapan çağdaş bir insanım. Böyle bir insan nasıl Vilayet'i yıkar da yapı yapar? Bunu düşünecek kültür düzeyinde değillerdi. Bıktırdılar beni. Denizli'ye bir Esat'ı görmeye gidiyordum, o da öldü. En son öğren-

cileri Denizli'ye yapılarımı gezmeye götürdüğümde [[SALT, Denizli programı](#)] Esat'ın evine de gittik. Esat öyle şeyler anlattı ki hepsi başlarını öne eğip dinlediler. Evi de çok sevdiler. Her mekânın yüksekliği ayrıdır o evde: Mutfak, yemek odası, oturma odası. Bunları falan düşünecek durumda değillerdi [Denizli'deki mimarlar], onlar için plan çözülür, hepsi böyle pasta gibi, tak diye kesilir, hepsi aynı yüksekliktedir. Hâlbuki yatak odası ile oturma odasının pencere büyüklükleri bile farklı olmak zorundadır. Niye açılır perdeler çünkü yeteri kadar ışık yoktur, oturma odasında alanın 1/7'si kadar pencere açarsınız, yatak odasında 1/12'si kadar. Edirne'de [Edirne Sosyal Sigortalılar Yapı Kooperatifi'nde] bir adam tutturdu pencere daha büyük olsun diye. Meğer karısı yere kadar perde asmak istiyormuş. Yirmi yıl sonra, Antalya'da bir turizm okulu var, onu ziyarete gittik. Ben kapıdan girince o adam fırladı: Karısı öyle istediğinden o da öyle istemiş, “Sizi çok üzdük” dedi, “bizim yüzümüzden kalp krizi geçirdiniz şantiyede.” Tevfik Çandar o zaman benimle geliyordu [Edirne'de şantiyeye], yalnız bırakmamak için. Tevfik arada bir ilaç veriyordu bana çünkü görüyordu ki çok sıkıntıdayım artık. Adam karısı yüzünden o pencereyi öyle istiyor

ama yirmi yıl sonra bana teşekkür ediyorlar çünkü komşuda 150 ton kömür yakılıyor orada sadece 80 ton. O pencerelerin benim saptadığım büyüklükte yapılması odaya yetiyor ama onun kimin cebinden ne kadar kömür parası çıkacak diye düşündüğü yok ki, sadece karısı *evore* istiyor diye... Bu tür insanlara çalışmak çok zor... Almanya'da mesela bir bodrum penceresi yapacaksınız. Bodrum penceresi daima çürür, bir grup çalışma yapılmış, betondan bodrum penceresi üretilmiş ve devletin katılımı olan her yapıda devlet diyor ki; “*Monza* pencerelerini kullanacaksın” ve onu kullandığın zaman çürümüyor bodrum pencereleri. İnsanları şunca yıl sonra onca dertten kurtarıyor. Bizde demirden yapılıyor ve paslanıyor, umurlarında değil, mal sahiplerine teslim ettiler mi bitti iş. Evde bir insan nasıl sağlıklı yaşayacak düşünen yok...

Tüm bunları Denizli'de örneklemeye çalıştım işte.

TK: Denizli'deki ilk işiniz [Kuyumcu Otel](#) ve az önce değindiğiniz üzere aynı zamanda Denizli'deki ilk çıplak beton uygulaması.

CB: Evet. İşi nasıl aldım? Turizm Bakanlığı'ndan bir grup bu yapının önünden geçiyor.

Kuyumcu Otel, tahminen 1970'lerin sonu, Denizli

Sonra mal sahibinin kim olduğunu öğreniyorlar. Kazım abi –babamın çırağıydı vaktiyle, kuyumcu Kazım–; buluyorlar onu çarşıdaki mağazasında. “Denizli'de otel yatak sayısı yeterli değil, onun için burada otel yapılması lazım” diyorlar. “Yer de uygun. Biz size kredi verelim” diye öneriyorlar. Ama Kazım abi öyle bir adam ki krediyi hatta neredeyse bankayla iş yapmayı haram sayıyor. Otel fikrine de sıcak bakmıyor. “Ben bir mimara sorayım” demiş. Ben de onu ikna ettim, “lütfen al” dedim. Kazım abi gerçekten iyi bir insandı fakat o sırada Denizli'de tarikatlar türemişti ve o da onların etkisi altındaydı. Benim planda bar yaz-

dığını görünce “Buraya bar çizmişsin ama ben bar istemem, günah benim inancımda” dedi. “O bar süt barı” dedim. Onun üzerine kabul etti. Ama zaten sonra herkes dışarıdan rakısını alıp balkonda içmeye başladı. Başka ne olacaktı ki..? Denizli’de gerçekten yeterli yatak sayısı yoktu o zaman. Kredi alınca, 6000 lira mı ne, otel de rahat rahat bitti. Sonradan öğrenci yurdu yaptılar oteli.

TK: *Yatım evleri* başlığında ele alınmış [Kuyumcu Oteli, *Proje Uygulama* kitabında]. Dil yine bugünden bakınca dikkat çekiyor, mesela *betik* olarak geçiyor kitap, sonra *işleyim yapıları*, *yatım evleri*...

CB: Benim elli yıl önce basılmış olan kitabım aynen basılabiliyor bugün, hiçbir değişiklik yapılmadan. Ben Türkçeciyim ve Türkçeci olmayan bir insanın Türkiye üzerine düşünmesini ben anlayamıyorum. Harç olarak ne tutmuş bizi arada? Dil. Türkçe. Türkçeye sarılmak lazım. Ve sadece 30 bin olan sözcük sayımızı bir elli yıl içinde 90 bine çıkarmak da Türk Dil Kurumu ile olanaklı...

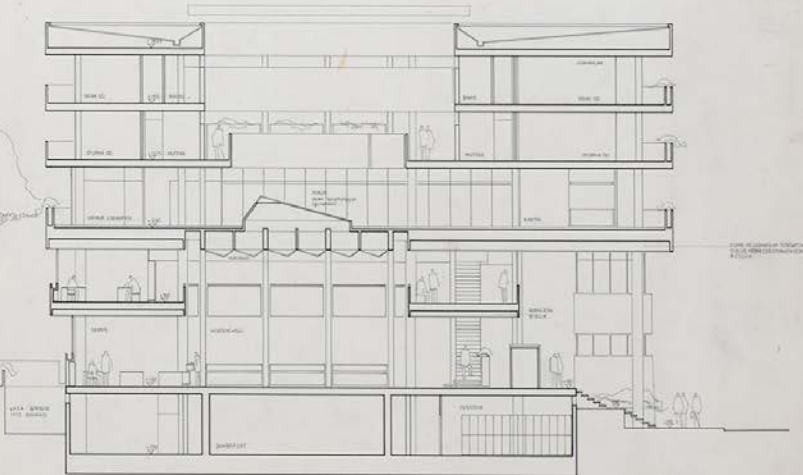
TK: Denizli Merkez Bankası için bir yarışma yapılmış, isterseniz oradan devam edelim...

CB: Merkez Bankası [\[Denizli Merkez Bankası\]](#) yarışması için bana geldiler. İlla “sizin girmenizi istiyoruz” dediler, ki çekiniyordum. Kazanamazsanız falan, “e bu muydu?” derler. Bazı deneyimleri içselleştirmek için Japonya’ya bir gezi düzenlemiştim o sıra bazı mimarlarla. O gezi esnasında çözdüm Merkez Bankası’nı.

Buranın ortasından bir dere geçer. Bunun yalıtımı önemli. Ben yalıtım detayını yaptım yarışma esnasında. Sonra gittim belediyeye dedim ki “Siz bu kanalı yola alırsanız ne kadar para harcayacaksınız?” “Cengiz, çok para” dediler. “Peki” dedim, sonra gittim Merkez Bankası’na dedim ki

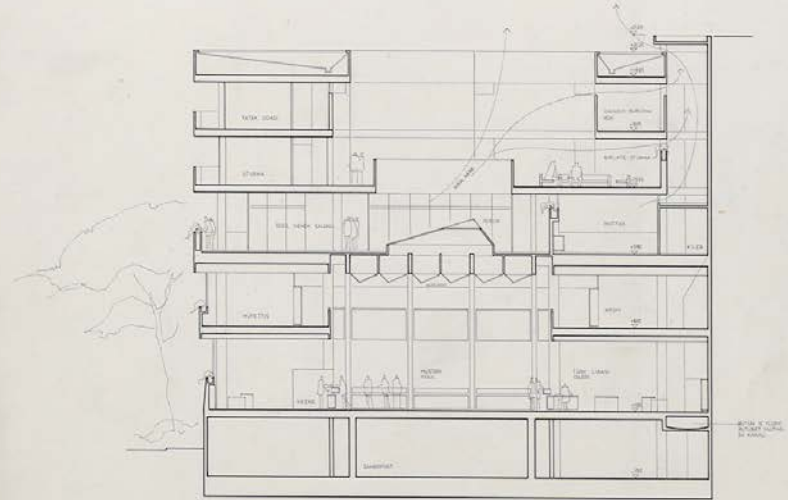
“Bunun maliyeti 300 bin, ben bu kanalı kaldırsam, belediyeyi ikna etsem, kaç para verirsiniz? Bu 300 bini verir misiniz yahut benim harcayacağım parayı verir misiniz?” “Ooo veririz” dediler. Tabii kurtulacaklar bütün yaşamları boyunca. 180 bin oradan aldım, belediyeye verdim ve bütün sokağın kanalizasyonunu yaptım.

Bir başka nokta daha vardı, burası kazıldığı zaman sandalla gezilirdi. Denizli çünkü öyledir. 1 metre kazarsınız, 50 cm su dolar. Biz II. Dünya Savaşı’nda sığınak yapamadık. Çünkü inemiyorsunuz aşağıya. Ben Ankara’dan lağımıcılar getirdim. Lağım topçular, yani patlatanlar, bizim

Denizli Merkez Bankası, A-A kesiti

KESİT: A-A 1/100

Denizli Merkez Bankası, B-B kesiti

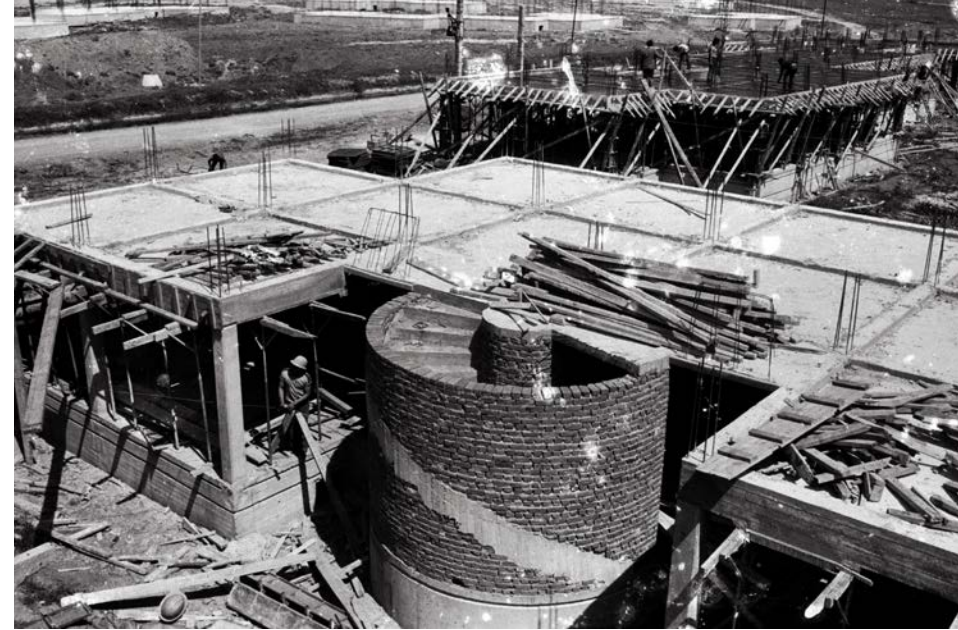
KESİT: B-B 1/100

bildiğimiz anlamda değil. O lağımçılar buradan girdiler, bakın ne kadar primitif [ilkel] bir şey. Bir silindir buradan giriyor, toprağı kazıyor, arkaya veriyor, o boşaltıyor. Hiç kimsenin ruhu duymadan buradan ana caddenin altından geçip dereye bağladım suyu. Ve üzerinde sandalla dolaşılan bir dere yok oldu. Babadağlılar Çarşısı'nı kazdığım zaman altı tane pınar çıktı. Adamlar doğal düşünmeyi unutmuşlar. “Ne yapacağız Cengiz Abi?” diye soruyorlar. “Altı tane musluk alıp oralara takacaksınız” dedim. Öyle yaptılar. Kuzguncuk'ta yeraltı tüneli var bir tane, Astsubay Okulu'nun arkasından geçen. Orayı alan müteahhit, benim Türk Dil Kurumu'nun müteahhidiydi. Geldiler bana, “Cengiz Bey su akıyor, nasıl yalıtacağız?” diye sordular. “Yalıtamazsınız, hiç uğraşmayın. İki tane kanal yapın ve o su oradan aksın gitsin” dedim. Ve yapıldığı günden beri öyle çalışıyor.

Bizdeki işçi malum. Metin Sözen yazmıştı zamanında, “İstanbul'da yapı yapmak kolay, gidin Cengiz gibi Anadolu'da yapı yapın da göreyim sizi” diye. Gerçekten de her şeyi kendi elinizle tarif edeceksiniz, tenekeyi bükmeyi bile, hâlâ da aynı şeyi yapıyorum. Altmış yıl sonra bu memlekete beton dökmeyi öğretiyorum. Yemin ederim ki

apartman yapımından başka hiçbir şey dökmemiş adam. Kalıbı bir alıyorsunuz, delikler çıkıyor. Şu anda, 2019'da.

TK: [Edirne Sosyal Sigortalılar Yapı Kooperatifi](#) sizin farklı disiplinlerden pek çok isimle beraber çalıştığınız bir proje. Senenin 1973 olduğu göz önünde bulundurulunca katılım pratikleri açısından da öncü bir örnek olduğu söylenebilir.

Edirne Sosyal Sigortalılar Konut Yapı Kooperatifi inşaatı, tahminen 1976

bektaş mimarlık işliği

çevreli BEKTAŞ
proje KANAKA
sistem MEDANLAR
sistem ÇIKIŞIN
çevreli BALÇOKÇULLU
sist BÜLELİL

danışmanlar

çevreli ÇAVDAR
proje EKİNER
sistem İZİL

statik
tesisat
elektrik
keşif
tanıtma

çevreli SKNER İYİM
proje İZİL İYİM
sistem İZİL İYİM
çevreli İZİL İYİM
proje İZİL İYİM
sistem İZİL İYİM
çevreli İZİL İYİM
proje İZİL İYİM
sistem İZİL İYİM
çevreli İZİL İYİM
proje İZİL İYİM
sistem İZİL İYİM

ÖN HESAPLARA GÖRE GİDERLER

çevreli ÇAVDAR
proje EKİNER
sistem İZİL

4 ODALI KONUT
76,70 m²
169 091 TL.
196 450 TL.

çevreli ÇAVDAR
proje EKİNER
sistem İZİL
162 091 TL.

5 ODALI KONUT
88,23 m²
183 570 TL.
213 400 TL.

çevreli ÇAVDAR
proje EKİNER
sistem İZİL
173 570 TL.

M² BAŞINA GİDERLER

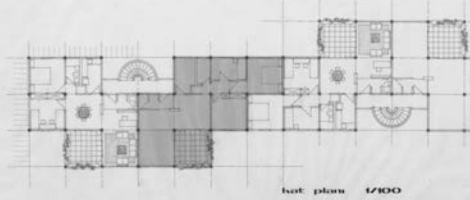
4 ODALI KONUT 76,70 m²

çevreli ÇAVDAR
proje EKİNER
sistem İZİL
22226 TL. çevreli ÇAVDAR
22226 TL. çevreli ÇAVDAR

5 ODALI KONUT 88,23 m²

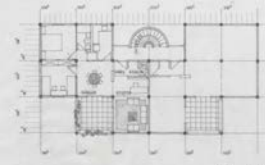
çevreli ÇAVDAR
proje EKİNER
sistem İZİL
22226 TL. çevreli ÇAVDAR
22226 TL. çevreli ÇAVDAR

ÖNERİLEN YAPIM YÖNTEMİNİN GETİRDİĞİ UCUZLUK **%30**

kat planı 1/100

bes
odalı
çözüm
88²³ m²

kat planı 1/100

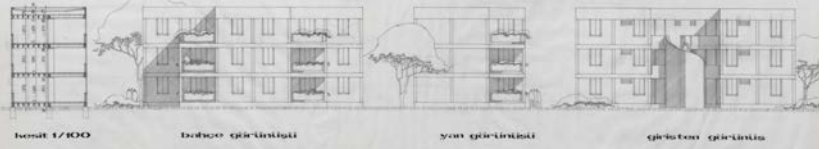
dört odalı
çözüm **76⁷⁰ m²**

kesit 1/100

ön ve arka görünüş 1/100

yan görünüş 1/100

kesit 1/100

ön görünüşü

yan görünüşü

güney görünüşü

Edirne Sosyal Sigortalılar Konut Yapı Kooperatifi sunum dosyasından çizimler

CB: Orada yaşayanlar şimdi dördüncü kuşak. Çok mutlu yaşadılar. 61-62 metre karedir [daireler]. “Hâlâ muhtarlık mı istiyorsunuz yoksa yeni bir yönetim biçimi mi?” diye sorduk biz orada insanlara. Bologna kriterini bize uygulayarak, bizim koşullarımıza göre bir şema oluşturduk. İnsanların mutlulukları için çalışmanın tipik örneğidir. Yönetim biçimi öneriyoruz orada.

TK: Bir diğer multidisipliner iş: [Eskişehir Tarım Fuarı](#).

CB: Eskişehir Tarım Fuarı’nda Porsuk’un taşınımında kullanılmasını ilk öneren ve projesini yapan benim. Yılmaz Büyükerşen dedi ki –Mimarlar Odası tartışmaya çağırmişti bizi– “Sen düşünmüşsün ama ben yaptım” ve haklıydı. Çünkü insanlara onu kabul ettirmek [uygulamak] müthiş bir olay. Türkiye’de sadece bir şeyleri bilmek yetmiyor, bir de uygulamayı yapmak lazım. Bu mimarlık konusu mu yoksa tasarım konusu mu, buna karar vermeniz gerekiyor ve de gerçekten bütün çalışmamız da öyle oldu. Çok ciddi bir çalışma yaptık. Bakan, vali, belediye başkanı toplandılar, ben sunuş yaptım. Çok önemli buldular. Ama ne oldu, hiçbir şey olmadı. Çünkü devlet bunu desteklemediği zaman olmuyor.

TK: Uygulanmadı yani?

CB: Hayır.

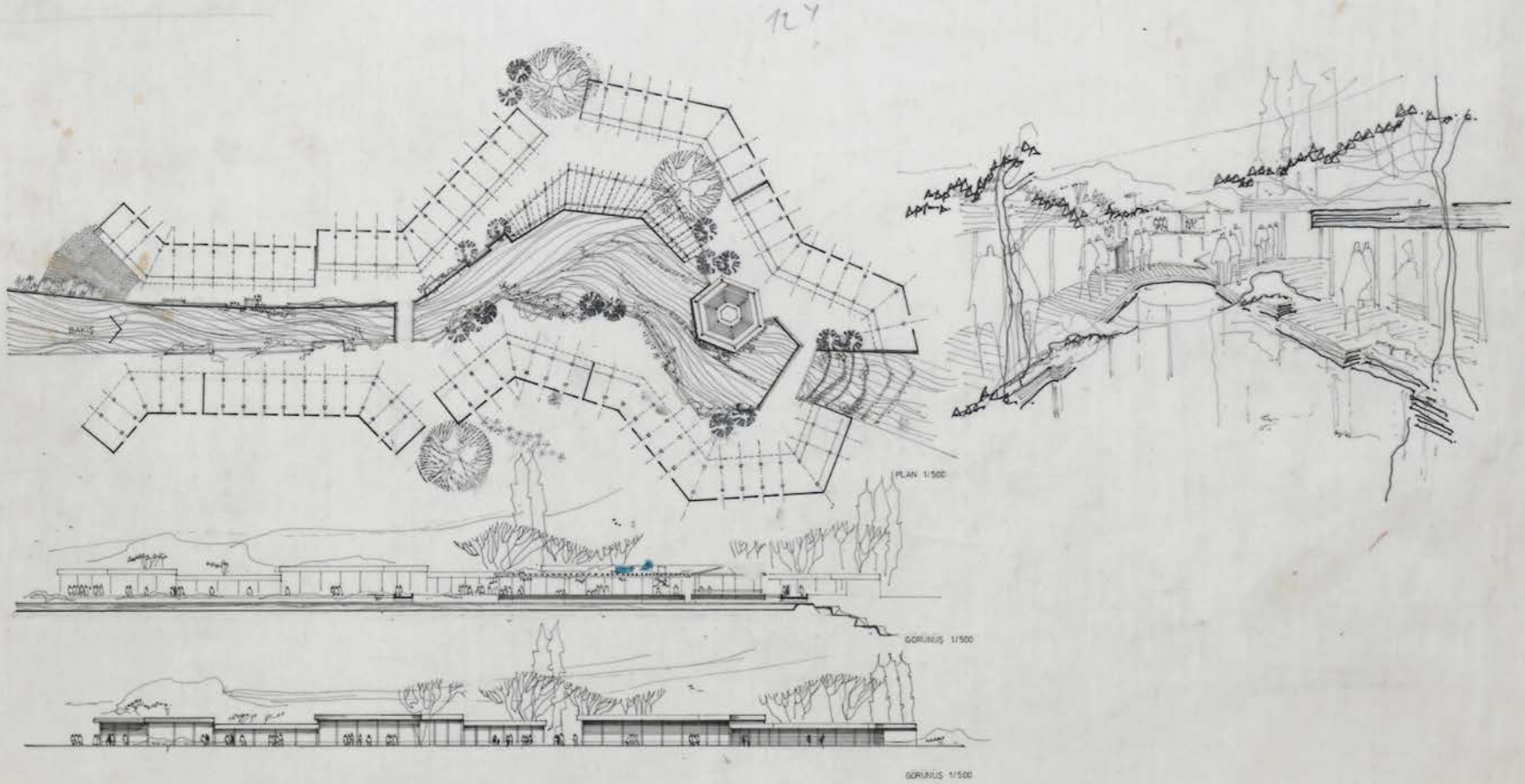
TK: Burada da [*Proje Uygulama* kitabı] uzunca söylemişsiniz: Türkiye’deki fuar algısı nedir, siz bu algıyı nasıl kırmak istemiştiniz, tasarımın ekonomisiyle olan ilişkisi...

CB: Vali “Bir tarım fuarı yapalım” diyor. Bayındırlık Bakanlığı’na gidip başvuruyorlar, onlar da diyor ki “Cengiz ile konuşun, Cengiz paraya bakmaz çünkü, oradan ne öğrenecek ona bakar.” Kalkıp benim büroma geliyorlar [vali ve ekibi]. “Elimizde 90 bin lira var” diyorlar. Ben de hiç düşünmeden “tamam” diyorum.

“Kaç bin kişi gelmesini istiyorsunuz tarım fuarına bir günde?” diye sordum. “İki bin kişi” dediler. “Peki, bu iki bin kişi nerede yemek yiyecek?” “Eskişehir’deki lokantalarda” dediler. –Tarım fuarının yapılacağı yerle Eskişehir arasında da 2 km var yanlış hatırlamıyorsam.– “Biz dışarıdan gelen adama yemek verilebilecek lokantalardaki sandalye sayısını 170 olarak saptadık” dedim. Sadece 170 sandalye. Yani o iki bin kişinin doyacağı kadar yer yok. Şaşırdı, yani hiç düşünmemişti. Peki, nerede kalacaklar? Günübirlik mi yoksa gece de

ESKİŞEHİR T.S. FUARI
CARSI

Eskişehir Tarım Sanayi Fuarı, çarşı planı

kalacaklar mı? Peki burada ne yapılacak? Fuarda sadece aletler mi sergilenecek yoksa gençlere de bir şeyler öğretilecek mi..? İşte “Tarım konusundaki sorunlarımız halka yayılacak” falan dediler. İyi de bir eğitim yapılacak mı, konuşma, tartışma falan? Orada bir okul gibi bir şey olmalı.

Arkadaşım işletme profesörü Zafer Başak’a “Bana 6000 lira öneriyorlar, buna mimarlık işi yapılamaz. Ama üçte birini sana ayırabilirim. Bana lütfen Eskişehir’in tarımla ilgili ekonomik durumunu açınlar mısınız?” dedim. O da mesleğiyle olan ilişkisinde benim gibi bir gönül adamı olduğu için kabul etti. İki yardımcısıyla birlikte Eskişehir’e gittiler, benim sorduğum soruların yanıtlarını aradılar. “Eskişehir’de sadece 170 sandalye var” derken bir tahmin yürütmüyordum ben: Doğrudan doğruya o günkü durumuydu oranın. Eskişehir bir-iki tane bakan çıkarmıştı o dönemde. Ve bunlar gerçekten kafaları iyi işleyen adamlardı. Ama sadece “tarım fuarımız olsun” diye yaklaşıyorlardı konuya. Ben “Tarımın problemleri ne ve siz bunlara nasıl yanıt vereceksiniz?” diye sorduğum zaman açıldı her şey ve

onlara şunları önerdik: Bir tarım okulu, geceleme yeri –sadece tarım okulunu ziyaret edecek olanlar için– işlenecek konular ve sergi yerleri. Fuar alanıyla Eskişehir arasında nasıl gidilip gelinecekti? Yol yapmak çok önemli bir yatırım. Benim ilk önerim Porsuk’un dibini temizleyerek –Eskişehir’e en kısa yol– onu işler hale getirmek, insanların motorlarla gidip gelmelerini sağlamaktı. Bunu daha sonra Yılmaz Büyükerşen’e önerdim işte. Üniversiteye de davet etti beni [Büyükerşen], dersin adı Halk Yapı Sanatı’ydı ve de mimarlık değil halk bilimi kürsüsündeydi. Niye? Çünkü ben *Bodrum Evleri*⁵ yazmıştım ve *Bodrum Evleri*’nde halk yapısının da bir halk bilimi konusu olduğu kabul edilmişti. Ondan sonra artık hep o kapsamda konuşuldu, tartışıldı, yayın yapıldı.

Kısacası böyle bir işe girdiğin zaman gerçekten bir araştırma aşaması olması gerekiyor. Ve o araştırmanın da Türkiye’nin sorunlarını bilen insanlar tarafından yapılması, mimarın da bunun içinde yer alması yapının doğru dürüst olması için çok önemli.

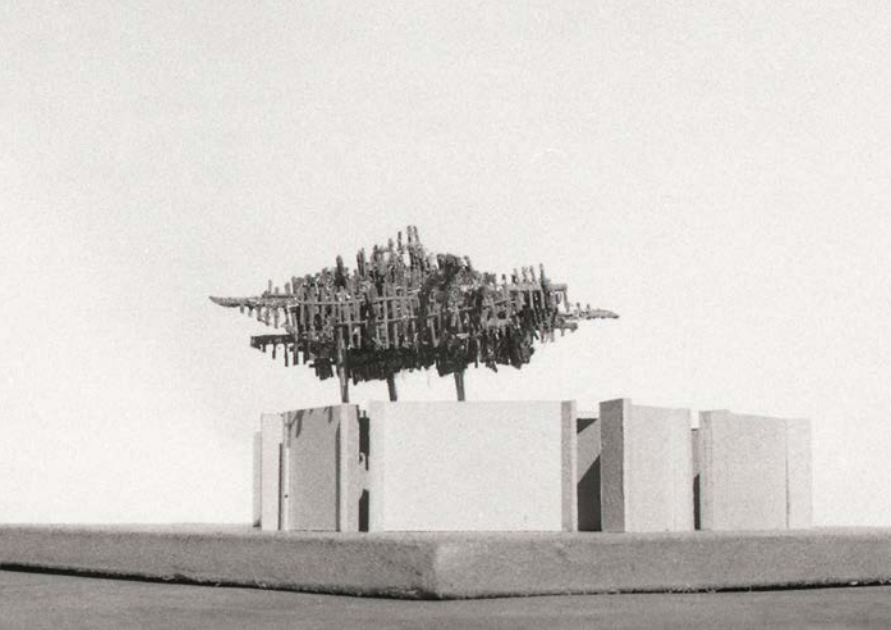
5 Bileşim Yayınevi tarafından “Anadolu Evleri” adı verilen dizinin ilk kitabı Bodrum Evleri’dir.

Cengiz Bektaş, *Halk Yapı Sanatından Bir Örnek Bodrum / Anadolu Evleri Dizisi 1*, Bileşim Yayınevi, İstanbul, 1996 –e. n.

TK: [Conkbayırı Mehmetçik Anıtı](#) yarışmasına girmişsiniz. Tasarımda Ahmet Berk size yardımcı olmuş ve mansiyon ödülü almışsınız.

CB: O bir protestoydu bir anlamda. Çünkü anıt deyince Atatürk gelirdi akla o zamanlar. Herkes şeritli pantolonlar giydirirdi Atatürk'e... Atatürk heykellerinin hep fotoğrafını çektim. Bir sergi açacaktım, elli tane değişik adamın hepsinin Atatürk olması üzerine.

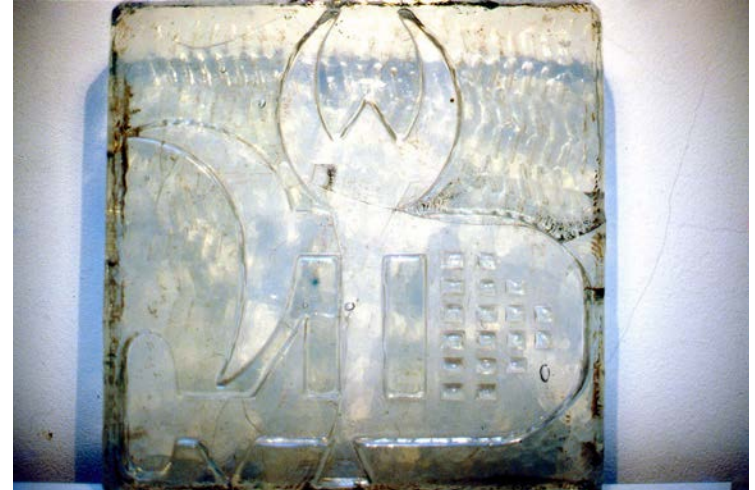

Conkbayırı Mehmetçik Park Anıtı
Proje Yarışması maketi

Bir Fransız hanım bir Türk ile evlenmiş, çocukları olmuş, İstanbul'da yaşıyorlar. Sonra anlaşamamışlar, hakikaten kültür önemli... Sonra Paris'e gitmişler. Paris'te parka götürüyorlar çocuğu. Her gördüğü çıplak kadın ve erkeğe Atatürk diyormuş çocuk. Bizde öyledir Atatürk. O, öyle bir imgeyi kullanmadan yapılmış bir anıttır. Neyse ki jüride varmış birileri de anlamışlar.

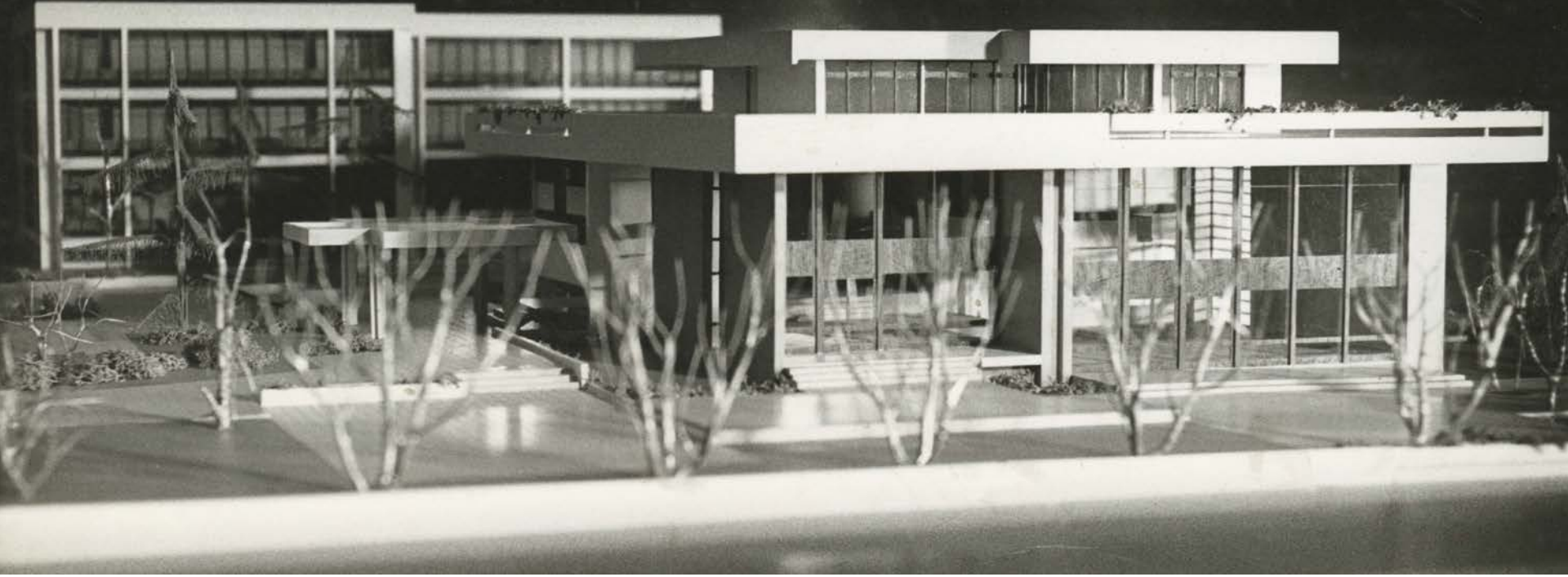
TK: Turgut Cansever, Doğan Erginbaş gibi isimler varmış jüride...

[Bonn Büyükelçiliği](#) üzerine de konuşmuşsunuz burada [Proje Uygulama kitabı]. Arşivinizde Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Bonn Büyükelçiliği için yaptığı cam bloklara ait fotoğraflar da yer alıyor.

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Türkiye Cumhuriyeti
Bonn Büyükelçiliği için tasarladığı cam blok

Türkiye Cumhuriyeti Bonn Büyükelçiliği maketi

CB: Başkent değişip Berlin'e gittiği zaman işçiler Bonn Büyükelçiliği kültür merkezi olsun diye başvurular. Fakat ne onları dinlediler ne de bana bir şey söylediler. Yapıyı yıkıp arsa olarak sattılar. Ve hayatımda ilk defa bir yapım yıkıldı. Yanımda arkadaşlarım vardı, onlara üzgün gözükmemek için başka bir tarafa bakarak hüngür hüngür ağladım.

Almanca bildiğim için orada bazı işleri de ben yürütüyordum. Mesela proje Köln İmar Müdürlüğü tarafından reddedildi. Çünkü büyükelçilikte Almanca bilen kimse yoktu. Öyle zavallıyız yani. Ben gittim bir günde imar onayını aldım.

İşi birazcık kazıdığınız zaman çok farklı şeyler de vardır: Bonn'da elli iki kişi girmişti yarışmaya. Ben son üç günde kararımı değiştirdim. Vedat [Özsan] ile Oral'a [Vural] da söyledim, "Ben bu projeyi sevmiyorum" diye. "Bu proje bir derece alır ama burada yapılması gereken bu değil." Bakın ne kadar basit bir şeyden ötürü, şuraya çizeyim:

Şurada bir ırmak akıyor. Kitleyi buraya⁶ koyarsanız, şöyle bir perspektiften, bu kadar nasibiniz var. Eğer kitleyi şöyle koyarsanız bakın ne kadar daha büyük nasip alıyorsunuz coğrafyadan. Bunun için mimar olmaya da gerek yok. Ve son üç günde dedim ki "Yanlış bir iş yaptım ve siz de kabul ettiniz. Vereceğiz üç gün sonra ama benim içim rahat değil." Vedat dedi ki "İstanbul'dan bir çizim takımı çağıralım." Yılmaz Sanlı o zaman çok iddialı. Onun bir takımı vardı, "Yapar mısınız?" dedim, "Olur" dediler, geldiler. Üç tane adam Amerikan filmlerindeki gibi bavullarla girdiler içeri, bavulları açtılar, eşofmanlarını giydiler, terliklerini giydiler, oturdular. "Ne verecekseniz verin, çizelim" dediler. Onlar bir odada çiziyor, ben bir odada çiziyorum. Üç günde bitirdik projeyi ve hiç tartışmasız birinci oldu. Öyle bir iş bizim işimiz. Bonn'da şunu söylemeye çalıştım: Söyleyecek bir lafınız varsa yarışmaya girersiniz. Benim sözüm o evin içinde insanın kendisini başka bir mekânda duyumsamasıydı. Çünkü arkamızda müthiş bir konut kültürü var.

6 Cengiz Bektaş'ın çizerek gösterdiği bu anlatımda yapı, ırmağın sağına yerleştirildiği takdirde daha büyük bir alan elde edileceğinden bahsediliyor -t.k.

Türkiye Cumhuriyeti Bonn Büyükelçiliği inşaatı, tahminen 1964

Beni Amerika'da misafir hocalığa çağırdılar. On beş değişik ülkeden öğrencim vardı. Onların her birine dedim ki “Kendi ülkenizin New York'taki büyükelçiliğini çizeceksiniz.” Bu onlara hakikaten çok şey öğretti. Kendi memleketlerini düşünmeye başladılar. Ama mesela gidiyorlar Kenzō Tange'ye yaptırıyorlar Tokyo'daki büyükelçiliğimizi. Bu kadar zavallı bir memleket işte bizimki. Yani kendi büyükelçiliğini Kenzō Tange yapıyor. Kenzō Tange de iyi sınav vermemiş bir adamdır, bazı mükemmel yapılarına rağmen.

Bana hep Sedad Hakki'yı [Eldem] şikâyet ederdin Bedri Rahmi. Ressamlara iş vermedi diye. Ben de ona –hayatta en sevdiğim insana– söylenecek en kötü şeyi söyledim: “Şimdi anladım Sedad Bey niye size iş vermedi efendim.” Paşabahçe'de iki yıl çalıştık Bedri Rahmi'yle [Bonn Büyükelçiliği cam blokları için]. 7 cm kalınlığındaki camı soğutamadılar burada. Yapmakta kararlıydık ama. Bunun üzerine Almanya'ya gitti Bedri Bey. Orada bir atölyeye gitmiş. Adam betonun içine bir şey koyarak renkli camlar yapmış. Bedri Rahmi'nin meyve selesi bir figürü vardır, ona çok uyacak bir şey. Sonra onu yaptı.

TK: [Sadi Diren Arşivi](#) üzerine çalışırken ilgimi çeken noktalardan biri mimaride seramik kullanımıydı. 1950'lerden başlayarak 80'lere kadar mimarlar ile özellikle seramikle uğraşan sanatçılar/tasarımcılar beraber çalışıyor. Sizin de bu gibi birliktelikleriniz olmuş. Bu birlikteliğin ülkemizde bir süre sonra bitmiş olması hakkında bir yorumunuz olur mu?

CB: Tabii, ben bizzat iş veriyordum. 1930'larda yapının giderlerinin yüzde üçü kadar sanat işlerine ayrılırdı. O zaman herhangi bir devlet dairesine

gittiğiniz zaman mesela bir Bedri Rahmi tablosu görürdünüz. Devlet satın almıştır. Bir yasa yoktu bununla ilgili ama yüzde üçlük bir harcamanın yapılması alışkanlıktı. Bir gün bir ödülümün parasını almak için maliye kasasına gittim ve baktım orada 40x30 gibi büyüklükte bir Bedri Rahmi tablosu var. Onlar bunun ayırımında mı diye anlamak için, “Bu resim benim çok hoşuma gitti, ben size bir tablo getirsem bana bunu verir misiniz?” diye sordum. “Hayır, o Bedri Rahmi” dedi adam. Ben çok mutlu oldum, demek ki Bedri Rahmi onları etkilemiş.

Bedri Rahmi’yi daha yeni anlıyorlar. Bedri Rahmi yalnız Batı yöntemleriyle, tekniğiyle çalışarak Türk resmini yaratmaya çalışan insanlara karşılık benim motiflerimle, benim ülkemden resimler yapan bir insan. Yüzde yüz değil ama bir tutum birliği var. Onun için Bedri Rahmi’yle biz çok yakın olduk. Beraber çok seyahat ettik, o benim üzerime şiir yazdı mesela, Türk Dil Kurumu ödülünü aldığım zaman. Nedeni aramızdaki bu anlayış birliğiydi. Benim insanımın duyguları, davranışları bende içselleştirilmiş olsun ki benim yaptığımı *Türk sanatı* olabilsin. Turgut Cansever bu konuda şöyle demiştir: “Bir tren gidiyor, siz de

arkadaki bir trendesiniz. Aynı rayda giderek hiç onu geçebilir misiniz? Hayır ama ayrı bir ray üzerinde giderseniz onu geçme olasılığınız vardır.” Bu da böyle bir şey. Benim öteki mimarlardan ayırımım da ancak burada görülebilir.

TK: [Bakırköy Yaşlılar Evi](#). Bu tasarımı yapmadan önce yine yoğun bir araştırma süreci içine girmişsiniz. İstatistiklerden niteliklere her şey dökülmüş burada [*Proje Uygulama* kitabı].

CB: Kimse 65 yaşının üzerini engelli saymıyordu o zaman. Sonradan çıktı bütün bunlar. Engelliler için kullanılacak bisiklet [tekerlekli sandalye] yoktu. Eski bir bisiklet yarışçısı –Nuri’ydi sanıyorum adı– bisikletten yararlanarak bir iskemle yapmıştı. Öğrencilere ödev verdim: Siz körsünüz, gözlerinizi kapatıp kentte dolaşacaksınız. Siz sağırsınız, ben sizi götüreceğim kente bırakacağım, küçük bir Osmanlı kentine, orada öğlen yemeğini yiyeceksiniz. Yapamadılar hiçbirini.

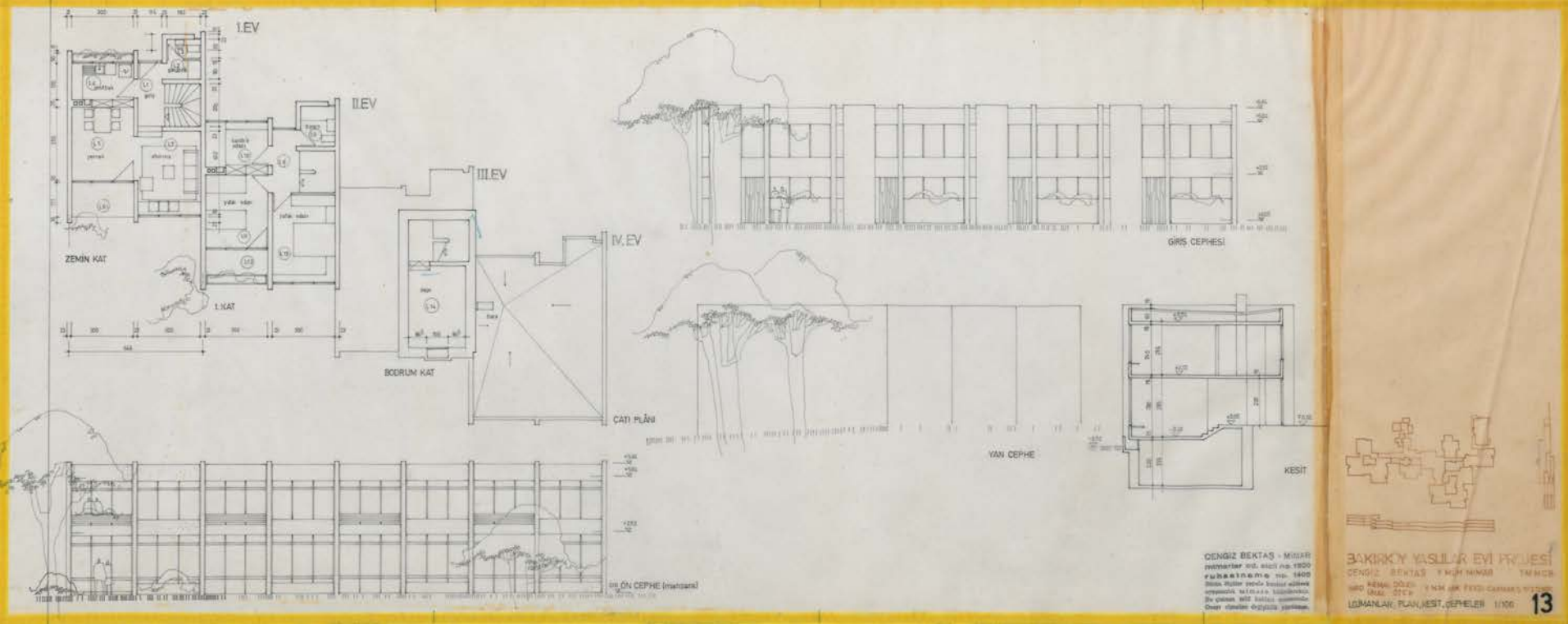
Kültür merkezine girip çıkmaları mümkün değil. Önünde bir basamak var 40 cm. Kapıdan geçemiyorsun. Tuvalete giremiyorsun. Bakın bugün hâlâ tuvaletin kapıları Türkiye’de içeri açılır.

Ben şeker hastasıyım, düştüm, bayıldım. Nasıl alacaksınız beni içeriden, kapıyı açamıyorsunuz ki... Bu kadar basit, yani bunun için mimar olmaya gerek yok. Ben niye engelli sandalyesiyle uğraşıyordum peki? Türkiye nüfusunun yüzde on ikisi engelliydi çünkü. Çok içinde çalıştığım için bu sayıları hâlâ unutmam.

TK: Engelli, yaşlı bireyleri mekâna dair tasarımlarda dikkate almaya 70'li senelerde başlıyorsunuz. Yaşlılar Evi'ni araştırırken Şukufe Nihal'le olan tanışıklığınız da karşınıza çıktı.

CB: Şukufe Nihal, eşimin liseden edebiyat öğretmeniydi, ben de ona çok saygı duyardım. Yaşlılar evindeydi. Türkiye'de yaşlılar evi diye bir şey yoktu gerçi. Ben Almanya'da bir yaşlılar evi yapmıştım ustamın denetiminde, oradan biliyorum. Şukufe'nin neler çekebileceğini düşündüm ve eşime "Ben Şukufe'yi ziyaret etmek istiyorum" dedim. Nerede olduğunu bulduk ve gittik. Üç katlı bir yer, üste onu yerleştirmişler, aşağı bile inmiyor, yalnızlıktan gerçekten kötü bir durumda. Dedim ki eşime "Ben Şukufe hanım ile kalacağım bütün bir gün." Oturdu bana bütün gün şiir okudu

ve çok mutlu oldu. Bir sürü şey konuştuk tabii ve konuştuklarımız bana Yaşlılar Evi'ni yaparken yol gösterdi. Birtakım şeyleri onları yaşamış insanların deneyimleriyle deneyeledikten sonra yapmak doğru değil. Onlardan öğrenmeden, onlara danışmadan yapamazsınız. Bir Fransız mimar dokuz yıl hasta olmadan hastanede yaşamış sırf hastane çizebilmek için. Bu bana mesela bir tokat. İçinde birlikte yaşamadıktan sonra kimseye ev de yapmıyorum. Yaşlılar Evi'nin yarışmasında birinci oldum. Behruz Çinici jürideydi, "Bu adam bu olayı bizzat yaşamış" diye yazdı.

TK: Deneyimlemenin öneminden bahsettiniz, bir çalışma yürütürken, jüride veya katıldığınız bir yarışmada... kaygılarınız neler, sonrasında yarışmaya katılmama kararı da almışsınız?

CB: Türkiye'nin sorunlarını göz önünde bulundurarak yanlış bir şeyler yapmamak istediğim zaman neleri çözmek zorundayım? Bu doğrultuda bir proje elde etmenin yolu nasıl olmalı, denetleme nasıl olmalı? Bunları düşünürdüm hep. Bizim kuşağımızda proje ayırdı, kontrollük ayırdı. Bunun olmaması gerekir. Bulduğum jürilerin kimlerinde başkanlık yaparken mal sahibine

özellikle bunu anlatmaya çalışıyordum. Siz bunu bir proje olarak sunduğunuz zaman bunu kazanan adam başından sonuna kadar işin başında olmalı. Hatta Anayasa Mahkemesi yarışmasında yine etkindim. Başkana tabağı göstererek "Bunu ben düşüneneğim de başkası mı yapacak?" diye sordum. Tamam, yüklenici yapacak ama ben de göreceğim doğru mu yapılıyor diye: Gerekirse en sonunda bile bazı düzeltmeler yapacağım. Bunları söylerken en fazla on yıllık bir mimardım. Yani hepsini doğru yapamayabilirim de.

Çok örnek var Türkiye'de, başka bir şey yaparken asıl konunun es geçilip programının yanlış yapılması, yanlış anlaşılması gibi. Bu nedenle yaptığım yapıların hemen hemen hepsinin yapı programlarını kendim yaptım, yarışmalarda da buna açık kapı bıraktım. Birinci olduğum yarışmalardan sonra da dedim ki "Bana belli bir süre verin, ben bunun üzerine biraz daha çalışacağım." Yani onların beni birinci seçmesi hiç önemli değildi. Olayın kendisinin boyutları nedir, onlar da bilmeyebilir. Mesela yarışma süresi en az doksan gündür. Bunlar iki ay önceden yarışma çıkarıyorlar, demek ki konuyu bilmiyorlar. Ben ona üç ayımı vermişim, jüri ona bir günde, belli

bir uzaklıktan bakıyor, konuya da zaten uzak. Yarışmalar sadece böyle tesadüflerden, şanslardan ibaret aslında. Onun için 1969'dan sonra kontrol-lük verilmeden proje işi almamaya karar verdim. Yalnız proje işi yapmak gibi bir derdim yoktu benim. Ben yapı yapmak için eğittim kendimi. Eğitildim demiyorum bakın: Mimar Sinan'daki farklı Münih'teki farklı bir şeydi. İkisinin içinde de ben hep tartışarak bulundum. Yani beni bir anlamda doyurmuyordu bazı şeyler. 1969'dan sonra ne kontrolsüz iş aldım ne de bir yarışmaya girdim. Çünkü yarışmayla elde edilen projeler beni o kadar yoruyordu ki... Kararımı uygulayabildim de. Fakat aldatıldığım da oldu. "Tabii kontrol sizde olacak" diyorlar, sonra kontrol zamanı gelince vermiyorlar. Mahkemeye başvuracak halimiz de yok çünkü kamuyu ilgilendiren yapıları Bayındırlık Bakanlığı çıkarıyor yarışmaya. Bayındırlık Bakanlığı'yla da ters düştüğünüz zaman olanaklarınız azalıyor. Türkiye'nin mimarlık ortamı içinde "bundan sonra yarışmaya girmeyeceğim" demek çok önemliydi. Biz sadece yarışmayla yaşadık çünkü o zamana dek, başka bir gelirimiz olmadan. Bu kararı uygulayabilmek çok zor bir işti yani. Benimle çalışan insanların hepsi yarışma yapmak istiyordu. Bana gelmelerinin sebebi de oydu bir

anlamda, bir şeyler kapmak. Oysa ben yarışma yapmayı bırakmışım. Bunu söylediğim halde ısrar ettiler, "Biz yarışma yapmak istiyoruz" dediler. Ben de adımımı esirgeyemedim çocuklardan, bu vesileyle iki kere 69'dan sonra yarışmalarda adımın geçtiği oldu. Gerçi iyi sonuçlar çıkmadı iki projeden de...

TK: 1980 öncesinin sizin sonraki pratiklerinizde, tutumlarınızda da belirleyici olan noktalardan bahsediyorsunuz.

CB: Evet. Mesela 1980 öncesinde Türk Dil Kurumu gibi bir yapıyı yapabilmek büyük şanstı benim için. Sonra yine fabrikalar da öyle. Her birinde önce işçi tulumunu giyip işçi olarak çalıştım, ondan sonra fabrikayı tasarladım. İlk yaptığım fabrika, Teknik Üniversite'de [İTÜ'de] yapılan bir doktora çalışmasında geçmiş, şöyle yazılmış: Mimar fabrikaya ilk kez el atıyor olmasına rağmen gerçekten yön gösteren bir tasarım. İşçi sorunu olan bir ülkede, ilk fabrikanın gerçekten başarılı olması gerekiyordu. Kimileri "Cengiz gider zenginlere fabrika yapar" demişti o sıra. Sabancı'nın ilk üç fabrikası için cebinden para çıkmamıştır. O fabrika en az Sabancı'nın olduğu kadar

benim de fabrikam. Ama kimse bu anlamda bakmıyor olaya. Ben de yanıt olarak dedim ki, “Ben işçi sınıfını tarlada mı yetiştireceğim? İşçi sınıfı nerede yetişecek? Fabrikada yetişecek. Fabrikayı zenginler yaptırıyor diye yapmamakla nereye varıyorsunuz?”

80 öncesinde hal böyleyken şöyle bir şey düşündüm. Mimar, mesela Sedad Hakkı'nın kardeşi veya abisi, devlette önemli bir pozisyonda, o yüzden iş alıyor. Sedad Hakkı Eldem'den başkası alamıyor zaten bazı işleri. Ama o bile [Sedad Hakkı] mal sahibinin karşısında “tabii efendim” demek zorunda. Mimar böyle bir duruma düşmesin. Ama nasıl? Onun üzerine ben bir otele kapandım. Sedad Hakkı Eldem'in Yalova'daki Termal Oteli'ne. –Koltuğunu, kapı kolunu o çizmişti oranın, benim de öyle yapılarım var. Ankara'dan geliyorum burada Perşembe Pazarı'nda reze çiziyorum, kapı kolu çiziyorum ve yaptırıyorum onları. Mesela Oral'la [Vural] beraber işçilerle çalışıyoruz, memurlarla beraber masa çiziyoruz. – Otelde Özyönetim'i [\[Bektaş Özyönetim Mimarlık İşliği'ni\]](#) düşünüyorum ve Özyönetim'in yönetmeliğini yazıyorum üç gün boyunca, yalnız başıma. Niyetim, mimarın kimsenin önünde el

pençe divan durmamasıydı: Mimar gerçekten o işi yapabilecek önemli insanlardan biri olduğu için o işi alsın ve altı yıl uyguladık özyönetimi.

TK: 1978-84 yıllarında...

CB: Evet. Adamlara bu yönetmeliği gösterip “Bunu kabul ediyorsanız benimle beraber olun” dedim. Her hafta cuma günleri büroda masaları birleştirip Türkiye'nin birtakım sorunları üzerine en yetkin insanların bir araya toplayıp yaşam, felsefe, şiir, mimarlık, halk bilimi üzerine tartıştık. Ve kimse de unutamaz o günleri. Yanıldığımız yönler de vardı tabii. Yanılmaktan korkmamak lazım, üretemezsiniz yoksa.

Benim yapılarım hep yirmi-otuz hatta elli yıl sonra değerlendirildi. Edirne [Edirne Sosyal Sigortalılar Yapı Kooperatifi] için bir avukat mektup yazdı. “Cengiz Bey ben o mahallede çok mutluydum, hiç otomobil korkusu yaşamadım. Bana biraz belge yollayın, bu deneyimi anlatmak istiyorum, belki birileri ders alır” diye. Hiç kimse ders almaz. Piyasaya bağlılar çünkü. Kapital ne diyorsa onu yapıyorlar, farklı bir şey yapabilirler mi? Ben kamudan hırsızlığı önlemek için elimden geleni

yapıyorum, o yüzden Oda’ma [Mimarlar Odası’na] çok bağılıyım. Çünkü bunun savaşımını yapabilen tek kurum Oda ve ben onun her an yanında olmak zorundayım. Kendi gücümü onun savaşımına katmak zorundayım.

TK: 80’den sonra belirgin farklılıklar oldu mu peki pratiklerinizde?

CB: Hayır. Yaşamımda da öyledir. Ben sekenden sonra şöyle bir şey örgütledim: Her cuma büroda masaları birleştirir, bir büyük masa oluştururduk. Pilav ile kuru fasulye pişirirdik. 12 Eylül’ün ne demek olduğunu anlayabilecek düzeyde otuz-otuz beş insan bir araya gelirdik. Halet [Çambel] Hanım mesela çok mutlu olurdu. Ben de “Bayram mı var yahu Halet Hanım ne oluyor?” diye sorardım. “Yahu işime zaman ayırabileceğim sonunda” derdi. Ben Halet Hanım’a bu nedenle âşıktım. Niye aldılar Çelik Gülersoy’un elinden her şeyi? İstanbul’un ne kadar biraz gidip de soluk alabileceğiniz yeri varsa hepsini o yaptı. Yanlış da yaptı, olabilir, mimarları açık kullanamadı mesela. “Cengiz ben bunu senin büroda anlatmam, yerinde anlatmak isterim” dedi, kalktık Kariye Müzesi’ne gittik. Amacımız da

zaten yerinde olmasıydı, tabii ama böyle bir şeyi herkesten isteyemiyoruz. Herkesin imkânı yok, Mübaccel Kıray veya Halet Hanım nasıl yerinde anlatacak? Kariye Müzesi’ne gittiğimiz zaman, yani kiliseye, inanın her santimetrekare mozaığı Çelik [Gülersoy] anlattı bize, her şeyiyle, o kadar içselleştirmişti ki. Canını vererek çalıştı ama adamın elinden her şeyi aldılar.

Tüm bu insanların hepsi Türkiye’nin o günkü koşulları içinde Türkiye’yi düşünebilen insanlardı. Felsefe deyince bana sadece Hegel’i Kant’ı anlatmıyorlardı, benim buradaki koşullarımı ben onlarla tartışabiliyordum. Ben felsefeci değilim ama bana anlatılabilmesini istiyorum bazı şeylerin. Bu insanlarla 12 Eylül’ü böyle atlattık, hiç moralimizi bozmadan.

1985’te Amerika’dan bir arkadaşım mektup yazdı. Michigan’da profesör, Münih’te beraber okuduk...

TK: [Sümer Pek?](#)

CB: Evet ve o bana dedi ki “Gel benim evimi yap.” Hâlbuki evine yürüyüş mesafesinde

Wright'ın yapıları var [Frank Lloyd Wright], Wright'ın bürosu da çalışıyor o zaman kendisi ölmüş olmasına rağmen. Wright'ın benim bildiğim anlamda yorumlanışından doğmuş yapılardı oradakiler, yoksa Wright'ın her yaptığı da doğru değil: Kuzeye oturma odası baktırıyor. Çünkü onun için ambiyans önemli. Teker teker dolaştım bütün yapılarını. Gerçekten onu da [Wright'ı] eleştirerek ele almak gerekiyor.

Sümer Pek Evi, 1994, Ann Arbor

Neyse, Sümer'e Wright'ı önerdim, "Hayır, bana en çok sen yardım edebilirsin, ben kültür bakımından köşeye sıkışmış vaziyetteyim" dedi. Sümer'i çok yakından tanıyordum. Benim bütün karşı koyuşuma rağmen illa "Sen gelmelisin" diye tutturdu. "Tamam, o zaman geliyorum, seninle yaşayacağım bir süre" dedim. Bir Çinli mimar vardı Stuttgart'ta, evini yapmayı kabul ettiği aileyle altı ay birlikte yaşıyordu. Bu tutumun ne kadar doğru olduğunu uygulamadan bilen bir insan olarak Sümer'le bir ay birlikte yaşadım. Gönül [Gönül Bektaş, eşi] de benimle beraber geldi. Orada bir pencereyi açınca mesela alarm çaldı ve mahallesi karakola gitti. Demek insanlar Amerika'da kapalı yerlerde yaşamak zorundalardı güvenlik açısından. Bunun üzerine, başka türlü bir şey yapmalıyım diye düşündüm. Sümer'e de "Proje ücretini sen bilirsin ben karışmam" dedim. O da "Peki, yalnız sana ayrıca bir yere şey vereyim" dedi. Mexico City'de merak ettiğim bir mimar vardı. Ben de Mexico City'e gidiş dönüş uçak bileti istedim. İşimin gereği proje ücreti gibi o uçak biletini aldım açıkçası. Orada Houston'ı tanıdım. Bir sürü yer tanıdım Amerika'da. Ev de Sümer'i gerçekten çok mutlu etti. "Senin yüzünden bu evden, Amerika'dan ayrılamıyorum" dedi.

Çağı aşan meselelerde bizim niteliklerimizi iyi yönden tanıyan bir şeyler yapmaya çalıştım. Sümer'in evinde bir durup karar vermem gerekti: Ben nerede duruyorum? Türkiye nerede, İstanbul nerede, ailem nerede, ben neredeyim? "Nerede duruyorum?" sorusunu sorma fırsatı gerek insana.

TK: Ev tasarlamadan önce içinde yaşayacak insanları tanımaya çok önem veriyorsunuz. Benzer bir süreci Tokyo'da da yaşamışsınız. 1991 senesinde [Umezu Evi](#) vesilesiyle. Ne kadar kalmıştınız orada?

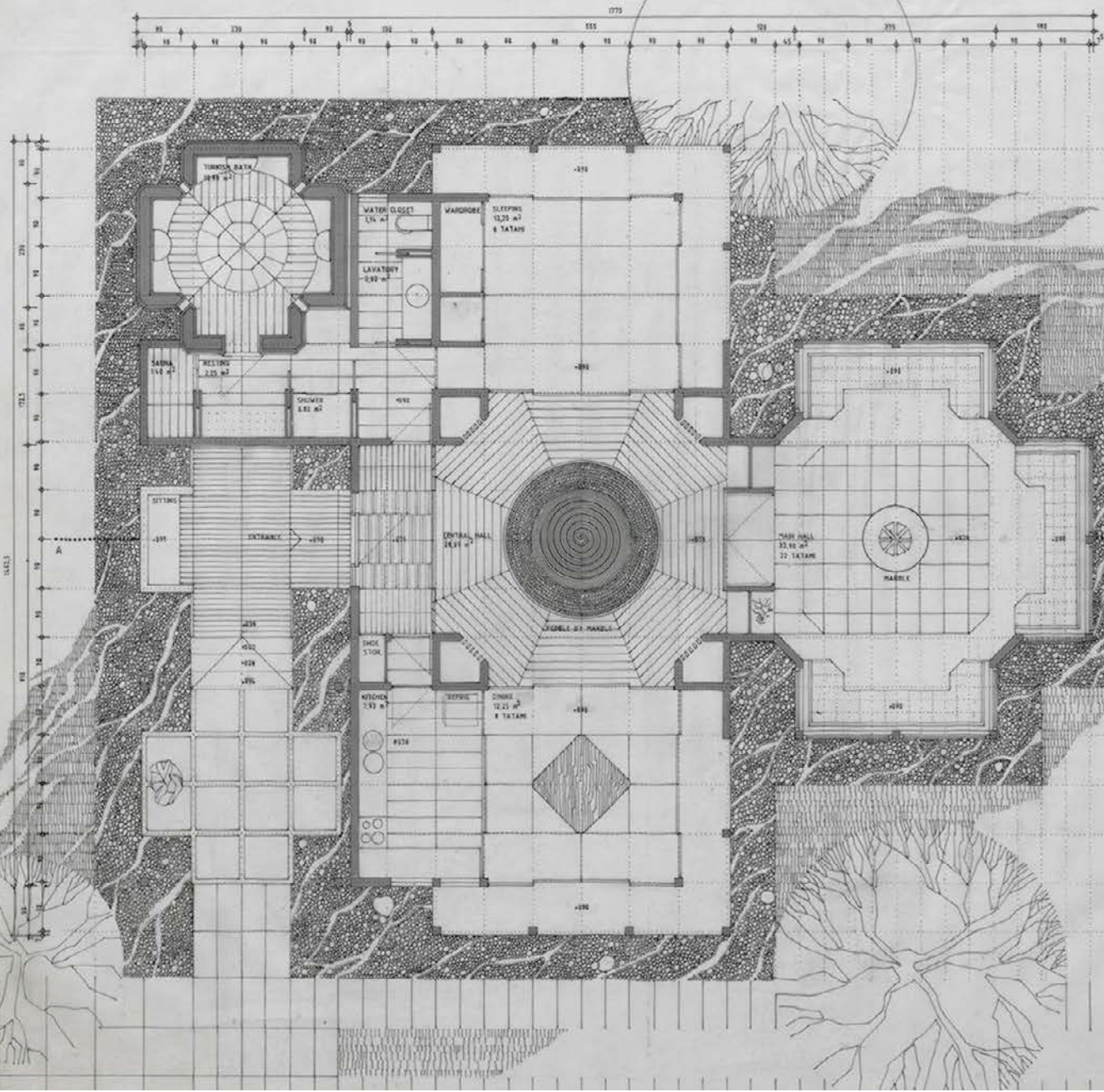
CB: İki kere, yirmişer gün. Umezu-san... *San* bir lakap, babası da doktordu, dedesi de imparatorun doktoruydu. Şu anda yaşamıyor.

TK: *Gelenek* meselesini nasıl yorumladınız bu süreçte?

CB: 1/20 maket yaptık, her şeyi ahşap. Burada yapıp parçalayıp götürdük, orada evin yapılacağı yerde tekrar kurduk. Japon kültürünü tanımadan böyle bir şey yapmak yanlış. Nasıl tanıyabilirdim? Bozkurt Güvenç *Japon Kültürü*'nü⁷ yazmış, satır

7 Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü / Nihon Bunka*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1980 -e.n.

GROUND FLOOR PLAN 1/50
181.035 m²

CONSTRUCTION MATERIAL - WOOD
TURKISH BATH - MARBLE COVERING

Umezu Evi, zemin kat planı

satır okudum. Sonra doktor o maketi aldı ve üç gün başında durdu. Üç gün sonra “Ben bu evi aynen istiyorum ama nasıl bildin bütün bunları?” dedi. Ben de anlattım “Bozkurt Güvenç diye bir antropolog var mimarlık kökenli, ondan öğrendim” diye. Çok şaşırmıştı. İstedığı en önemli şey belli sayıdaki arkadaşıyla evinde oturup tartışıp konuşabilmektir. Avrupa’nın modern bütün mobilyaları, Mies van der Rohe’nin falan, evinde duruyordu. Benden evini istediği zaman “Eğer bir Türk Evi kopyası istiyorsanız, kopyasını benden daha iyi yapar bildireceğim isimler. Ben kopya yapmıyorum” dedim. “Hayır, sizin yorumunuzu istiyorum” dedi. Sonra niye öyle istediğini ben de anladım. Beraber yattık yere, *tatami*nin üstünde mikroplar uçuşuyordu. “Ben niye *tatami* isteyeyim? Burası Tokyo’dan 130 km güneyde, ben bu iklimde pirinç saplarından yatak istemiyorum, *tatami* istemiyorum” dedi. Japon mimarisi deyince bugün hâlâ *tatami* demezler mi? Sonra dolabı açtı, çamaşırları gösterdi. Hepsi nemden sırılsıklamdı neredeyse. “Ben senin gibi askı yapmak ve onları havalandırmak istiyorum” dedi. Yüzde yüz haklıydı.

Japonya ahşap ev yapmaya izin vermiyor. Ancak ahşabı dışarıdan getirtirseniz izin var. Şarık

Tara’ya telefon ettim, onlar yurt dışında çalışan bir firma [ENKA], acaba yardımcı olurlar mı diye. “Cengiz Bey, ben bir tane ev için ne yapayım? Hani beş yüz tane ev olur, o zaman düşünülür...” dedi, ki onu da ben yapmam zaten. Bakın bir memleketi korumak böyle oluyor, siz eğer ahşap ev yapacağım diye ağaç kesmek zorunda kalırsanız ülkeniz Türkiye’ye döner. O kadar emek verdim tüm yapıyı 1/1 çizmişim, 1/20 maket üzerine çalışmışım ve onlar “ahşabı getirirseniz dışarıdan, ancak o zaman izin veririz” diyorlar. Ben de onlara hak verdim.

TK: Umezu ile nasıl tanıştınız? Size nasıl ulaştı? Yayınlardan mı? Türkiye’ye gelip yapılarınızı mı görmüş?

CB: Bir gün bana ondan mektup geldi; Umezu’dan. Japonya’da halı aldığı bir Türk vardı, o Türk’e demiş ki “Bana Türk evini yapan birini söyle.” O adam da diyor ki “Benim memleketimde bir mimar var, onun yaptığını hem Denizliler hem çağdaş mimarlar sever.” Onun üzerine benimle iletişime geçip o mektubu yazıyor.

TK: Sizin en tartışmalı yapınız olarak öne çıkan [Mersin Kompleksi](#)’ne geçebiliriz.

CB: Yanlış bilmelerinden tartışmalı.

TK: Sizin perspektifinizden yanlış bilinen neydi?

CB: Türkiye’de bir mimara ilk defa gökdelen işi gelmişti o zaman. Ben de gökdelen üzerine bayağı tartışmalıydım kendimle. Onun için hemen evet demedim. Onlardan habersiz Mersin’e gittim, yerine baktım, doğru buldum. Niye böyle bir şey yapmak istiyordu adam [yatırımcı]? Onda da haklıydı. Yine de bütün dünyadaki gökdelenleri tanıyıp kendi kendimle tartışmak için hemen evet demedim. O sırada Avrupa’daki en yüksek betonarme yapıydı. Onu yapabilecek teknoloji Türkiye’de ilk defa orada uygulandı. 1200 metrekarelik bir alanı yedi günde bitiriyorduk. Akıl almaz bir şeydi.

Çok yazdım çizdim anlatmaya çalıştım. Ama orada başka bir şey vardı: İstanbul’da sonradan bir sürü gökdelen yapıldı, kimse onları tartışmadı. Yani onlar gökdeleni değil Cengiz’i tartışmaya çalıştılar. Şansım da oydu. Yani hiç kimseyi projenin nasıl çözümlendiği ilgilendirmiyor. Bir de gökdelen diyelim ki bir konu için çok doğru

Mersin Kompleksi inşaatı,
tahminen 1980’ler ortası

bir çözümdür ama başka bir konu için yanlıştır. Bunları hiç bilmeden doğrudan doğruya beni tartışmak istediler. Ben de kahramanca karşı koydum.

İstanbul'da Robert Koleji'nde yetişmiş bir inşaat mühendisi Libya'da başarılı bir iş yapıyor yüklenici olarak. Öyle ki birçok başka yüklenici orada birtakım problemlerin içinde kalmasına karşın, bu [yatırımcı], gerçekten başarılı işinden dolayı hem iyi para kazanıyor hem de onların sevgilerini kazanıyor. Paralarını dışarı çıkarıyor, şimdi bunları Türkiye'ye nasıl sokacak? Yasal olarak herhangi bir engeli yok ama nasıl yararlı olabilir ülkeye? Bir dizi inşaat aygıtları almaya karar veriyor. Bunlarla Türkiye'de nasıl bir yatırım yaparım, diye düşünüyor. Onları kiralasa hiçbir iş yapmasına gerek kalmadan geçimini sağlayabilir. Zaten geçim sorunu diye bir şey de yok onun için. Diyor ki "Ben bunlarla ileri teknolojiye beton dökebilirim." Ona göre kadrosunu kuruyor ve yer arıyor. Yeri neye göre arayacak? Tabii, nasıl bir iş yapabilirime bakıyor. O sırada Mersin, uluslararası açık liman olarak belirleniyor. Fakat Mersin'in limanı hiçbir şekilde yeterli değil. Mersin'in nüfusu 130 bin iken, o 130 bini

hakikaten sonuna kadar dayanmış bir çarşıyla merkez idare edebiliyor. 130 bin olmuş bir milyon. Yani koca bir bölgenin merkezi haline gelmiş ve Mersinlilerin düşüncesine göre bu merkezin genişlemesi gerek, tıkanmışlar çünkü. Nerede yer bulabilirler? Mersin'in eski fabrikalar bölgesi var, artık çalışmayan. Bir fabrikanın belli bir ömrü vardır, o ömür sona erdiğinde de fabrikanın arsasının para etmesi düşünülür. Yani yer ona göre seçilir. O fabrikalar bölgesi boşaltılmıştı ve de deniz kıyısının oldukça oranlı bir açığında çevreyolu vardı. O çevreyoluna asılabilecek yeni bir merkez düşünülüyor. Merkez de bir yüksek yapı ile belirlenmek isteniyor. Daha önce bu konu tartışılmış. Mesele Şevki Vanlı deniz kıyısında bir yüksek yapı, gökdelen önermiş. Ona da karşı çıkmışlar çünkü zaten merkez tıkanmış durumda, oraya yeni ve kocaman bir yük getirince daha kötü olacak diye. Onun üzerine bu müteahhit, başlamış kendisine bu konuda yardım edebilecek mimar aramaya. Dokuz-on mimarı konuşmuşlar; danışmanları var, inşaat mühendisi, yardımcısı, şantiye şefi var, mimar var. Kadrosu o günlere göre oldukça gelişmiş bir kadro. Apartman yapıp satabilirdi. Bana da geldiler ve öneride bulundular. "Böyle bir işi üstlenebilir misiniz?" "Bunu üstlenebilmem için

yeri iyi tanımam gerekiyor” dedim ve iki hafta izin istedim. Tabii o çağda bir Türk mimarına gökdelen gelmesi çok kolay bir iş değil, pekâlâ yurtdışından bir mimarı getirebilirlerdi. Sonra onlara avan proje yaptırabilirler, Türkiye’deki mimarlarla da onun uygulamasını yürütebilirlerdi.

Ben gittim, biraz önce çok kısa şekilde özetlediğim durumları saptadım. Genel merkezin kente açılmanın dışında bir de çevre yoluna açılması lazımdı. Çünkü sadece merkezdeki bir milyon nüfus değil, ona bağlı olarak Toros Dağları, yaylalar var. Merkez bir anlamda koca bir bölgeyi besleyecek.

Mersin Kompleksi, iç mekân, tahminen 1990

Kullanıcılar da hazırды: Ofis eksikliği vardı ve eğer orası serbest liman olursa, o günkü kentte herhangi bir şekilde bir çalışma yeri bulmak zor olacaktı. O yüzden herkes onun çözümünü düşünüyordu.

Rastlantı, o sıradaki belediye başkanı da Okan Merzeci’ydi. Okan, Münih’te Teknik Okul’da öğrenim görmüştür ve canlı bir hesap makinesidir. Münih’teki hocası onu tahtanın başına geçirir, “1959x551 kaç eder?” diye sorar o da kafadan cevap verirdi. Okan da kıyıyı kullanıma açmak istiyordu.

Mersin Kompleksi açılış töreni, tahminen 1990

Bazı yerlerde dolgu gerekiyordu. Dolgu için de toprak gerekiyordu. Okan bu öneri ona geldiği zaman çıkacak kazı toprağını, kazanılacak yeri hesaplayıp kabul ediyor öneriyi. Dolgu, biliyorsunuz, kıyıyı doldurarak yer kazanmaktır. Hâlbuki doğa hep intikam alır, doğa hiç affetmez yapılan yanlış. Ben on beş gün sonra bunlara “Eğer bir yüksek yapı yapılacaksa bunun yeri burasıdır ama zeminin denetlenmesi gerekir” dedim. Zemin çalışmaları yapıldı, 62 m derinlikte kocaman bir kaya saptandı. Yani gökdelenin oturtulabileceği bir kaya. Ben bu konuyu çalışabileceğimi söyledim ve çalıştım. Çalıştığım zaman da onlara çok özgün gelen bir öneri getirdim. O öneri de şuydu: Yapı merdivenlerle, asansörlerle, o güne kadar alışılmış biçimde çalışabiliyor ama aynı zamanda bütün yapı yüzde dört bazı yerlerde en çok yüzde beş eğimle tam bir rampa dolanım alanı olarak düşünülebiliyor. Bu öneriyi götürdüğüm zaman biraz şaşkınlıklarına karşın hemen “uygun” dediler. Ben bu deneyimi daha önce Denizli’de Babadağlılar Çarşısı’yla edinmiştim. Herkes onu bir başka ülkeden, mesela Guggenheim’dan esinlenilmiş gibi zannediyor, hâlbuki değil. Çarşıda benim babamın dükkânı vardı ve yazları gider bir süre orada kalırdım. O yüzden çarşının işleyişini biliyorum. Bizde ama

insanlar yeni bir öneri getirmez, anca yapılanı çok güzel eleştirir. Yıkıcılık tarafımız vardır. Bütün o kadro da başladılar eleştirmeye.

TK: Doğan Kuban demiş ki “... Ne var ki Bektaş’ın Mersin Kompleksi üzerindeki tartışma, gökdelen konusuna çok duyarlı olan mimari çevrede tasarımdan çok tasarım politikaları üzerinde yoğunlaşıyor⁸.”

CB: Bütün kadro, sekiz-dokuz kişi, büroya geldiler ama onlar gelmeden önce üstenci bana telefon etti. “Cengiz Bey buradaki tartışmaların önünü alamıyorum, hepsini getireceğim size, ne olur ne sorarlarsa salona cevap verin, çok aptalca da olsa soru” dedi. “Merak etmeyin” dedim, Ali Üstay’dı üstencinin adı... Geldiler; Ali Üstay avcıdır. Yani karar verdiği zaman tetiği basmasını bilen bir insan. Ben avcılıktan nefret ederim ama onun bu özelliği bana da yardımcı oldu. Bütün o insanlarla 4,5 saat tartıştık. 4,5 saat sonra Ali Üstay dedi ki, “Beyler bütün soruları sordunuz. Hatta buraya gelirken kafanızda olan sorulardan fazlasını sordunuz. Cengiz Bey de size hepsinin karşılıklarını verdi: Niye öyle düşündüğünü, nasıl yapılabileceğini açıkladı. Bundan sonra bizim

İçimizde tartışma bitmiştir. Kimseden herhangi bir şekilde karşı laf beklemiyorum artık. Doğrudan doğruya bu işi gerçekleştirmeye başlayalım.”

Aslında bana 75 kat için geldi öneri. Ben dedim ki “75 kat yapı on beşer kat beş tane yapıyı üst üste koymak değildir.” Bu kadar yüksek, 75 katı olan bir yapıyı yaptığınız zaman onun yaşaması çok önemli sorundur. Yani kasaba demektir o, ben 50 kata ikna edebildim onları bastırarak, 50 kattaki tesisat bir küçük kasabanın tesisatı kadardır.

Çok önemli sorunlar vardı. “Önemli danışmanlar var. Bu danışmanları bana sağlayacak mısınız?” diye sordum. Örneğin Türkiye’de bir yangın yönetmeliği yoktu. Yüksek yapı tanımını dahi yapılmamıştı. Ki yapacağımız yapı Avrupa’nın en yüksek betonarme yapısı olacaktı.

TK: Yüksekliği 175 m olarak geçiyor.

CB: Evet ama önemli olan onun nasıl inşa edileceği, ne kadar sürede inşa edileceği. Betonarme teknolojisinde gerçekten o güne göre önemli ilerlemeler kaydetmiştik. Bir ayda anca bir kat

bitirebiliriz derken, 21 günde bir katın üzerine bir kat daha koyabiliyorduk.

Ben her zaman inandım ki mimar bir orkestra şefi gibi çalışmalıdır: Yalnız kendi tasarımına bağlı kalmaz, birçok kişiye danışmalıdır. Amerika’dan, Fransa’dan yangın şartnameleri getirttim. Almanya’dakileri zaten biliyorum, kendim de çalıştım orada bir gökdelen projesinde. Öğrenci çalışması olarak bir gökdelen projesi yaptım. Bunların içerisinde en sert yönetmelik Avusturya’nın yönetmeliği idi. Avusturya yönetmeliğine göre bütün yangın önlemlerini aldım, tasarıma geçirdim. Tesisat konusunda Türkiye’de kim var diye düşündüm. Dışarıdan getirmekle olacak iş değildi. Kevork Çilingiroğlu düştü aklıma. Kevork hem çok sevdiğim hem de çok iyi anlaştığım bir arkadaşım idi. Orta Doğu’dandır [ODTÜ’den dir]. Profesyonel ama amatörlüğü hiçbir zaman yitirmemiş bir kişidir. Sürekli yeni konular üzerinde çalışırdı. Betonarme konusunda Ali Terzibaşoğlu’na gittim, Ali abiyi de çok severim, hâlen ilişkimiz vardır, birbirimize çizimle mektup yolladığımız olmuştur. Ali abi yapı yapmayı artık bırakmıştı, mesela bir kule yapıyordu veya su yapısı ama yapı yapmıyordu.

Mersin Kompleksi, tahminen 1980'lerin sonu

Onunla en son Toprak Mahsulleri Ofisi'ni yapmıştım, Muğlalıdır. Ali abiye ben de öneride bulunarak bazı insanları tanıştırdım. Çok genç bir arkadaşımız vardı, onunla tanışınca Ali abi bana dedi ki “Cengiz bu çocukla çalış.” Kabul ettim ve başladık beraber çalışmaya. Bayağı sıkı tartıştığımız bir süreçte bana dedi ki “Siz bu rampaları tam çözememişsiniz.” Yapı yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladıktan sonra çok özür diledi. Kevork Çilingiroğlu dahi, 5. kata geldiğimiz zaman baktı ve “Abi projeyi yeni anlayabiliyorum” dedi. Kevork'u ne yazık ki kaybettik, şimdi oğlu yürütüyor büroyu. Kevork, Türkiye'de yapılmış büyük işlerde deney kazanmış önemli bir adamdı. O da İstanbul [Erkek] Lisesi'ndendi, aynı kafada yetiştirilmişiz yani bir anlamda. O yüzden birbirimizle çok da iyi anlaşıyorduk. Kevork gibi bir adamla çalışmak şanstı mimarlar için. Projeyi geliştirdik ve çok iyi bir şantiye kuruldu. İşçilerin konumları, onların koşulları, yemek, yatım meseleleri o kadar iyi çözümlendi ki herkes heyecanla çalıştı. Mersinlileri bir türlü inandıramadık bunu bir Türk mimarın tasarladığına. Amerikalılar ya da Japonlar yapmışlardır diye düşünüyorlardı. Türkler bunu yapamaz ki kafasındalardı. Çok sonra anladılar. Ben tasarımı küçücük bir kitap haline getirdim ve

dünya turuna çıktım, sözleşmemde de bu vardı. Bunu koşul olarak önceden belirtmişim. Cebimde benim gökdelenin tasarımı, Amerika'da en son nerede var betonarme, Houston'da: Houston'a gittim, Pekin'e gittim, Moskova'ya gittim... Yani dünyadaki bütün yüksek yapılarını gördüm ve inandım ki yaptığım şey doğru. Yani yanlış bir şey düşünmemişim; o projeyi o düşünceye göre gerçekleştirebilmişim.

Sonra inşaat başladı. Bir ana cadde var, o ana caddeye bağlantıyı tabii ki kuracaksınız ama binanın girişi aslında merkezden, ortadan, parsel iki bölüm, ortada da yaya yolu var. Üstenciye dedim ki “Bu yolu satın alabilir misin belediyeden?” “Alırım” dedi ve gitti orayı satın aldı. Parsel bütünleşti. Sonra ben yolu öyle tasarladım ki orası hem bir geçit hem de tiyatrunun, birtakım başka kültürel etkinliklerin yeri oldu. Sonra da başlangıçtaki koşulumu uyarlı olarak üstenciye bu bölgeyi belediyeye armağan ettirdim. Aynı zamanda yapının altındaki üç kat otoparkı da belediyeye armağan ettirdim –hâlâ onu doğru dürüst kullanamıyorlar. İnsanlar yapıyı sevmeye başladılar. Yanıma bir gün, çarşının içinden nasıl algılanıyor yapı, diye fotoğraf çekerken birisi geldi,

“Mersin’in nerede olduğunu bütün dağ köyler biliyor artık” dedi. Bu çok önemliydi çünkü o yapı bir dominanttı. Yani bir yeri belirliyordu, aynı Ankara’daki Kızılay yapısı [\[Kızılay Emek İşhanı\]](#) gibi. Enver Tokay, Kızılay yapısını yaptıktan sonra her şey ona göre anılır oldu, Kızılay’dan önce Kızılay’dan sonra. Kızılay’ın doğusu, Kızılay’ın batısı gibi, öyle tanımlanır oldu. Birçok şey ilkti. O projede başarı göstermek birtakım yollar açacaktı açıkçası ve öyle de oldu. Herkes onu tartışmaya çalıştı ama kimse İstanbul’daki gökdelenleri tartışmadı.

TK: Nasıl tepkiler aldınız, özellikle buradaki mimarlık camiasından?

CB: Yok efendim gökdelen bizim kültürümüze uygun değilmiş...

TK: Mimarların o dönemde gökdelene özellikle koyduğu bir ambargo var mıydı?

CB: Yoktu, sadece dedikodu. Aslında benim şahsımı eleştirmek isteyen insanlar çok güzel bir fırsat bulmuştu: Gökdelen. Hiç unutmam bir arkeolog “Cengiz Bektaş kendi mezar taşını dikti”

dedi. Yahu birazcık öğren, incele hatta bana da aç telefonu sor, “Niye böyle yaptın?” diye. “Sen şu ana kadar insancıl davranmış, doğaya saygılı davranmış birisin, şimdi niye gökdelen?” diye. Sanki gökdelen yapılamazmış gibi. Gökdelen yapılıır, bir tek şey yapılmaz gökdelende, o da konut. Hâlbuki para getirecek şey de konuttur. Neden? Çok çabuk satarsınız konutu. Herkes de sonradan görme gibi 25. katta oturmayı marifet sayar. Hâlbuki değil. Bana mesela başka teklifler de geldi. Hatta kısıtlı bir yarışmada birinciliği aldığım halde, “Cengiz yaptı bir tane gökdelen, başka birisine verelim” dediler. Hâlbuki ben orada gökdelen istemlerini çok daha başka bir kitle halinde, böyle bir sert duvar şeklinde değil, birtakım hareketlerle onu yumuşatarak başka bir hale getirmiştım.

Bana çok zararı oldu ama dediğim gibi hepsinin yazılarımla, konuşmalarımla üstesinden gelebildim. Yapı Endüstri Merkezi’nde bir konferans dizisi oldu, gökdelen tartışıldı. Ben biraz geç kalmıştım, merdivenin başında belirince, müthiş bir alkış koptu inşaat mühendislerinden. Kendim bizzat uzman olarak seçtiğim arkadaşlar bile, statikçisi, tesisatçısı, elektrikçisi sonradan anladılar ne türlü bir işin içinde olduklarını. Onun dışında

mesela cepheden elektrik ve su elde etmek istedim çünkü gökdelen basit bir yapı değil. Çevredeki bütün televizyonları etkiliyor, bunların hepsi benim sorunum oldu. Bunları çözmeye çalışırken biz de çok şey öğrendik. Mesela ben yangından kaçış kapısını 140 cm yapmıştım. Avusturyalı danışman, yangın alanı için “90 cm olacak” dedi. Nasıl olur yahu koca yapıda 90 cm? Dedi ki “Geniş yaptığınız zaman iki kişi birden hamle ediyor ve tıkanıyor. Hâlbuki 90 cm yaptığınız zaman ister istemez sıraya giriyorlar. İki kişilik kapı, yani 140 cm’lik kapı diyelim, şu kadar saniyede boşaltıyorsa binayı, 90 cm’lik kapı şu kadar saniyede boşaltıyor.” Bunlar bizim deneyimimiz içinde olan şeyler değildi.

Ben niye öğrenciyken gökdelen yaptım? Çünkü hocam Berlin’de gökdelen yapmıştı. Onunla proje yaptığımda, bütün bunları güya biraz öğrenmişim. İş uygulamaya geldiği zaman deneyim daha farklı oluyor. “On yıl sonra bu yapı Mersin’in sembolü olacak ve ancak o zaman doğru dürüst işlemeye başlayacak” demiştim. Gökdeleni yapmak marifet değil asıl onu işletmek beceridir. Doğan Bey de [Kuban] bunu söylemeye çalışmıştır. Ben gökdeleni bizim alışkanlıklarımıza göre

tasarladım. Şimdi belediye o yapıya gerekli şekilde sahip çıkma işlevini yerine getirmiyor. Orada düğün salonu var, orada nikâh kıyılabilir. Bir tiyatro, bir sinema olanağı var. Bunların hiçbirini belediye bugüne kadar kullanmadı. Ellerine armağan edilmiş koca bir şey bu, Ali Bey’in anlayışı sayesinde bütün o bölümleri belediyeye armağan ettirebildim. Ali Bey’den başka birisi olsaydı belki onu beceremeyebilirdim.

TK: Bugününe dair bir fikriniz var mı yapının?

CB: Var tabii, ben yapılarımın hepsini yetiştirdiğim çocuk gibi izlerim. Dört katını üniversiteye verdiler. Hâlbuki çok değişik bir işlevde kullanılmak üzere tasarlanmıştı. Konut yapılamazdı örneğin ama otel tasarlamıştım, mal sahibinin bilgisi olmadan. Günün birinde geldiler “Cengiz Bey, şuradan yukarısını otel yapabilir miyiz” diye. Ben de çekmeceyi açtım, hazır paftayı koydum önlerine. Şaşırdılar, otel olarak planlamışım, ona göre aksları falan seçmişim. Sonra Ramada geldi orayı çalıştırdı, hâlâ da benim bildiğim kadarıyla çalışıyor. Kentin kültürel eksikliğini de giderebilecek bir sürü imkânı var ama belediye değerlendirmeyi bilmiyor. Danışmıyorlar da. Üniversiteye

dört katını verdikleri zaman aylarca uyuyamadım. Çünkü bir şey olsa çocuklar çok büyük tehlikede. Onun için belki dört-beş kere konuşmaya gittim oraya, konferans bahanesiyle falan çağırdıklarında hemen gittim. Neredeyse dizlerine çöküp yalvardım “Ne olur üniversiteye vermeyin burayı” diye. Çünkü orada bir olay olursa gerçekten facia olur. Oranın yangın önlemlerini çalıştırabilmek gerçekten ayrı bir marifet. Bu yetkinliğe sahip, değişik türde yetişmiş başka bir insan istiyor o. Atatürk Kültür Merkezi niye yandı? Gerekli zamanda gerekli uzman gidip bir kırmızı düğmeye basmadığı için. Yani onun için ya orada bir şey olursa diye gece yarıları bağırarak uyandığımı biliyorum. Neyse ki sonra o üniversite kaldırıldı oradan. Yazılar yazdım, gazetelerde, dergilerde, her tarafta ve bütün bunları da çok geniş bir şekilde anlattım.

Gökdelene asıl giriş yeri dediğim içerisi, gerçekten Elizabethan bir tiyatro⁹ gibidir. Ortada sular vardır ve o sayede klima olayı sağlanmıştır. Kevork da onu hesapladı, dedi ki “En iyi çözüm bu.” Ortasında basamak basamak su şelale gibi dö-

külür, yuvarlak planlı, en ortası da bir sahnedir. O sahnenin çevresindeki yapı yüzde dört eğimlidir. Bir yaşlının hissedebileceği eğim yüzde sekizdir. Bu yüzde dört eğimle kimse rahatsız olmadan bunun çevresinde, 4000 kişi, bir amfi tiyatro gibi, bir Antik Yunan tiyatrosu gibi, bir arada eğlenebilir. Çok önemli bir sosyal kültürel merkez olmasına rağmen kullanılmadı. Sadece bir kere açılıшта kullanıldı. Müthiş bir olaydı o açılış da, bendeki slaytlarda görülür.

TK: Kulüp Ora tasarımınıza Bodrum ve *ma- vilik* ile olan ilişkiniz nasıl yansıdı?

CB: Bakın burada, [notlarımı göstererek] tatil köylerinin yeni yeni yapılmaya başlandığı bir yandan da birer getto olarak tasarlandıkları bir dönemde, [Kulüp Ora](#)'yı ileride herkese açık olacak bir çarşının içinde çözümlerdim. Fakat gelen insan, “Yahu burası yukarıdan üşüyor” diyor. Çok hesaplanmış bir açıklık vardır odanın tepesinde, eğer beş yüzde bir giriş, sekiz yüzde bir çıkış yaparsanız orası doğal olarak havalanır.

9 Elizabethan tiyatrosu olarak bilinen eski modern İngiliz, Rönesans tiyatrosu.

Elizabeth neslinin tiyatro biçimini vurgulamaktadır -e. n.

Kulüp Ora Tatil Köyü, tahminen 1990, Muğla

Sonra birisi geliyor onları kapattırıyor. Yani yapıyı körleştiriyorlar bir anlamda. Hem de hiç sormadan. Herkes başkasının sırtından mimarlık yapmaya çalışıyor.

Her oda yukarıdaki odanın bahçesidir. Sanki bir sırta yaslanmış gibi hep tek katlı olarak görürsünüz yapıyı. Ve bütün çatılar bahçedir. Hiçbir akma kokma olmadan. Onca yeşilliğin içine o yapılar öyle girmiştir ki... Şu kalınlıkta bir ağaca dokunmadan bunu yapabildim. Bana Mimar Sinan Büyük Ödülü verdikleri zaman [2016] sordum dinleyiciye: “Ben 62 yıldır uygulama yapıyorum ve parmağım kalınlığında bir ağacı kesmedim hayatımda, bunu söyleyebilecek kimse var mı aranızda?” diye ve kimseden ses çıkmadı. Böyle çalıştım gerçekten. Kulüp Ora bunun en iyi örneklerinden biridir.

Mal sahibi, Mete Tapan'ın sınıf arkadaşıydı, o yerden bana bir tane anemon aldı, en sevdiğim çiçeklerden biridir, “Şunun hatırı için işi kabul edin” dedi. Ben de o yeşili bozmamak üzere bir tasarım yaptım. Bir çarşı caddesi vardır, kervansaray ilkelerinde bir giriş alanı kurulmuştur, yönetim oradadır, dükkânlar, bankalar, oyun yerleri...

Kulüp Ora Tatil Köyü inşaatı, tahminen 1990, Muğla

Sonra da çarşı. Günün birinde turizm politikamız değiştiği zaman oraya bizim insanlarımız da girecekler. Ben bütün yazlık sitelerde çalıştım. Robinson'a¹⁰ oturduğum zaman insanlarla da konuşuyordum, dilim olduğu için [Almanca]. Kadın diyor ki "Biz macera yaşayalım diye gece saat 12'de çıkıp dolaşıyoruz. Hiçbir Türk insanını tanımadık, bir haftadır buradayız." Onun için benim tasarım ilkelerimden biri de yabancı turistlerle Türk insanını bir sofraya oturtabilmektir. Buna işletmeci razı oluyor mu, o ayrı konu. Onu da ikna etmek düşüyor bana. Kulüp Ora, mükemmel bir arazi. Mal sahibinin kıyıdan 30 m geriden yapıları başlatma hakkı vardı o zaman. İkna ettim mal sahibini, 50 m geri aldım. Deniz kıyısını bizim insanlarımız da kullansın diye. Hemen tel örgü çekiyorlar, neymiş inekler dolaşıyormuş, yahu adam onu özlüyor; inekleri görmeyi. Ben Almanya'da 6,5 yıl yaşadım, Alman turistin neyi istediğini biliyorum. Ona göre bazı şeyleri yapıyorum ama yanımdaki adam, denize sıfır yapı yapıyor, ben de bunu dergiye yazıyorum, beni mahkemeye veriyor ve iki yıl mahkemeye uğra-

şıyorum. Ben caka satmak için yapı yapmıyorum: Türkiye'nin koşullarını çözmeye çalışıyorum, bir mimarın yapabileceği kadar... Mesela herkes bir parçaya bakıp "aa, bak buraya PVC doğrama, alüminyum doğrama yapmışlar" diye eleştiriyor. Yapının bütününü eleştirmiyorlar. Ben hem yapının bütününü eleştiriyorum hem o doğramayı eleştiriyorum. Ayrıca Türkiye'de PVC doğrama yanlıştır. Başka ülkelerde zaten yasaklandı. 1 m yakınındaki adamı hemen öldürür çıkardığı gazla. Yazıp çiziyorsunuz ama anlatamıyorsunuz.

TK: Haliç kıyısında koruma/onarım çalışmalarınız var: [PTT binası](#) ve [Kadın Eserleri Kütüphanesi](#).

CB: Anket çalışmaları yaparak tam 1600 kişiyle konuştuk [PTT binası için]. Mimarlar, şehirçiler ve sosyologlar olarak bir grup oluşturduk. Buradaki bir adam mektup atmak için 5 km yol yapıp Fatih'e gitmek zorundaydı. Onun için "Burası postane olacak" dedim. Benden tüm Haliç'in planlamasını da istediler, Dalan [Bedrettin Dalan]

10 Tam bilinmemekle birlikte Yüksek Mimar Tuncay Çavdar'ın tasarladığı Fransız menşeli Alman tatil köyleri Robinson Club olduğu tahmin edilmektedir -e. n.

döneminde, “Yapamam çünkü sizinle çalışabileceğimi sanmıyorum” dedim. Ama sonunda şunda anlaştık: “Bütün Haliç’i değil ama beş tane örnek onarım yaparım size” dedim.

Onlar onarım diye yenileme yapıyorlar. Binayı yıkıyor, yeniden yapıyor, üzerini ahşap kaplıyor, bu onarım oluyor, kültürümüzü siliyorlar yani bir anlamda. Kuzguncuk’la uğraşmamın nedeni de budur. Kuzguncuk bugün herkesin özlediği bir yer halinde. Kırk yılımı verdim ben Kuzguncuk’a. Orada insanlar yetişti. Bana ütöplast dediler. Ama on yıl sonra yirmi beş büro oldu orada. Çünkü artık bilgisayar olduktan sonra ben Taksim’de olmak zorunda değilim. İşveren gelip beni Taksim’de bulacak değil. Telefonum, bilgisayarım var. Yerimden ayrılmadan bütün ilişkilerimi sürdürebilirim.

TK: Haliç’teki bu onarım çalışmasında bir Kuzguncuklu olan Bihrat Mavitan da yer almış.

CB: Birtakım insanları oraya çekmek gerekiyordu. En uygun isimlerden birisi de Bihrat’tı. Bihrat bol kepçe yürektir, onla çok kolay ilişki kurarsınız. Desem ki “Bihrat ne iyi olur sokaktaki

bir duvarı bir gün boyasak,” “Tamam Cengiz” der, birlikte hemen girişiriz. Kuzguncuk’taki o duvar boyamalarını herkes lay lay lom sandı. Hayır, öyle değildi, biz çocuklarla bir duvar boyuyoruz, sonra kadınlar gelip diyor ki “biz de duvar istiyoruz.” Yüze yakın etkinlik yaptık sokakta. Berber, manav, terzi işini yarım bırakıp geldi etkinliğimize, beraber kalıpla desen bastık. İnsanlar bir arada yaşamının tadını aldılar.

Mimarlık yalnızca yapı yapıp gerçekleştirmek değil. Ben öğrenciyken Salazar’ın cenaze törenini düzenlemek diploma projesi olarak verilmişti öğrencilere Portekiz’de, Lizbon’da. Mimarlık gerçekten bir şey tasarlamak ve onun insanca bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak. Bu tanım ütöpiist diye nitelendiriliyor, sanırsın hayalci bir adamın sayıklamaları...

PTT’de tuvalet yoktu. Ne yapacaktı memur? Aşağıda bodrumda tuvalet yaptım ve onun havalandırmasını binanın içinden geçirdim. Zaten binanın içine tuvalet yapsam yer kalmayacaktı. Oradan bir havalandırma borusu çıkardım. Eskiden ahşap olarak yapılmış merdiveni çelik yaptım ama çelikten 1 cm fazla bir şey harcamadan, en

yalın haliyle. Bihrat’ı çağırdım, “Bihrat renk ver buraya” dedim. Bihrat moru sevdiğimi bilir. Bir heykeldi yaptığı resmen, heykeltıraştır zaten Bihrat. Sonra belediye yönetimi değişince birisi geldi ve o havalandırma borularını kesti. Tuvaletlerin havalandırmalarını kesti. Sonra orayı postane olarak kullanmadılar. İnsanları düşünmüyorlar çünkü. İnsana sevgi yok çünkü içlerinde.

TK: Haliç’te sökülmüş dişlerin arasında kalmış tek yapı diyebileceğimiz Kadın Eserleri Kütüphanesi... Burada da benzer bir süreç yaşanmış, belediye size sormadan yeniden onarım için ihale açmış.

CB: Evet, aynı şey. Her şeyi tasarladıktan sonra geliyor gencecik bir adam, diyor ki, “Şöyle yapacağım, onay veriyor musunuz?” Yahu dedim “Sen mimar mısın? Sen önce bana sorsana!” Ben örneğimi verdim, nasıl davranılması gerektiğini gösterdim. Ben elimden geldiğince size yardımcı olurum. Ama sizin niyetiniz o değil ki, siz bir iş bulmuşsunuz onu yapıyorsunuz, bu değil mimarlık.

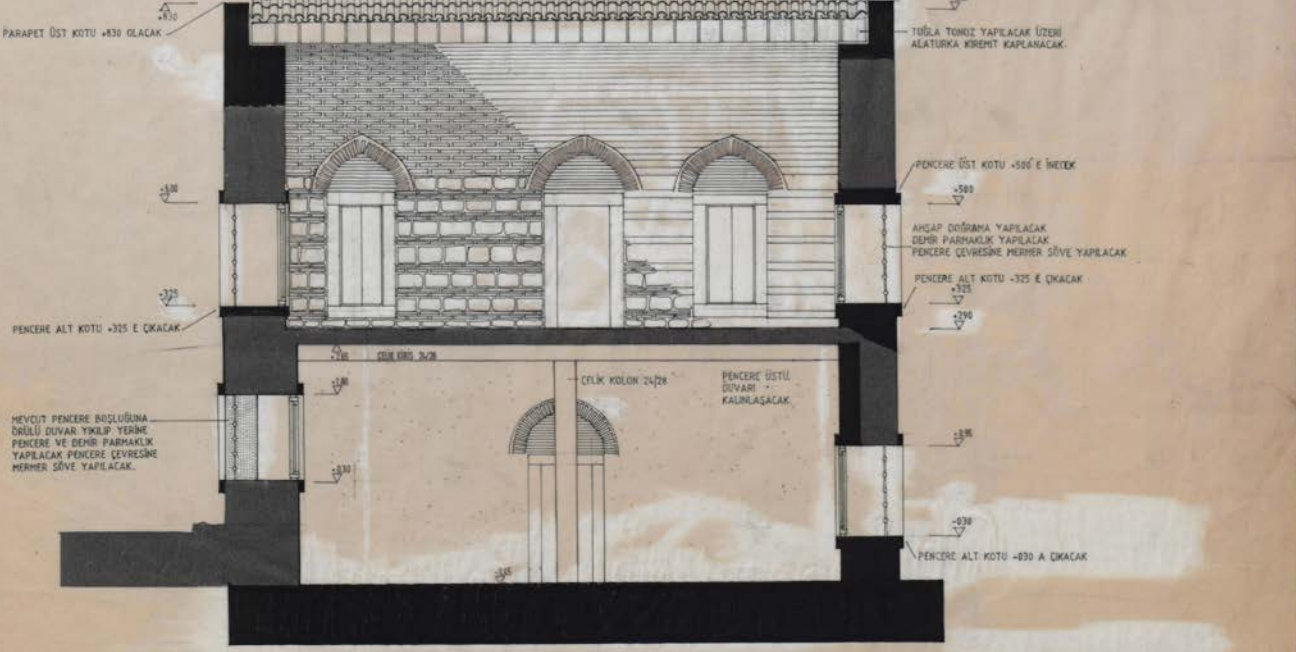
Nezih Eldem Eyüp çevresini düzenliyordu ki benim en sevdiğim, saydığım insanlardan birisidir.

CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜRETİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

AA KESİTİ

BB-BB KESİTİ

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın onarım çalışması için hazırlanan kesitler

Orada ben de bir oyuncak müzesi yaptım, aynı zamanda bir oyuncak atölyesiydi. Yanda bir başka ev vardı, orada da kreş planladım. Bu işlevleri hep ben seçtim. Biz aletleri aldık, müzeyi düzenledik, geldiler içerideki bütün aletleri kaldırdılar ve orayı kreş yaptılar. Yahu diyorum ki “Yandaki bina kreş zaten” ama sormak ne hacet. Çok ağırıma gitmişti. Bu arada mimarın telif hakkı, mimar ne düşünmüş, niye böyle yapmış falan kimsenin umurunda değil. Neden oraya oyuncak müzesi yaptım? Çünkü Eyüp sünnetten sonra çocukların götürüldüğü yerdir, o yüzden ‘Eyüp oyuncakçılığı’ bir kavramdır.

TK: Ağa Han ödüllü [Olbia](#)’ya geçiş yapabiliriz.

CB: Olbia’ya [Akdeniz Üniversitesi, Sosyal-Kültürel Özeği Olbia] beni üniversite ile kent ilişkisi üzerine konferans vermeye çağırdılar. Ben de gittim ve anlattım. Üniversitenin kentin dışında bir yerleşke olarak yapılmasının Türk toplumuna atılmış bir kazık olduğunu anlatmaya çalıştım. Üniversite insanlara gelecekteki yaşamın nasıl daha insancıl olacağını örneklemek üzerine çalışmalı. Hâlbuki üniversite bir getto, kentten uzakta. Toplumla ilişkisi olmayan bir biçimde

eğitim görüyorlar. Bu onların kabahati değil, biz bunu çok çabuk değiştirebiliriz. Beni Amerika’da üniversiteye çağırdıkları zaman, gördüğüm ilk şey ertesi gün sokakta bir şairle dolaşıp orada kahvaltı edilebileceğiydi. Orası bir üniversite kenti. Öğrenciler, hocalar hepsi iç içe ve siz getto gibi yapsanız da orada bir ortam yaratılabilir. Fakat burada Van’a gidiyorsunuz, üniversite 17 km uzaklıkta, Balıkesir’e gidiyorsunuz, 22 km uzaklıkta. Malatya’da 12 km. Devlete, bir halka atılabilecek en büyük Amerikan kazığıdır bu. Bu gettoların derhal çözümlenmesi lazım. Ben birkaç örnek verdim ve anlattım nasıl çözülebileceğini de. Olbia’da bu konuşmalar bittikten sonra rektör dedi ki “Bir kahve içelim Cengiz Bey.” Sonradan belediye başkanı, milletvekili oldu, Mustafa Bey [Akaydın], onla beraber kahve içerken dediler ki “Biz sizi bir kasıtle çağırdık. Biz üniversitemizde mutlu değiliz. Bizim üniversitemize bir şekilde el at.” Kabul ettim. Üniversitede kalıyordum zaten, yurtlara gittim lastik ayakkabılarımla. Kızların ve erkeklerin kaldığı yurtlar var. Alman toplama kamplarındaki gibi. Çocukların bir arada konuşabileceği bir duvar bile yok. Daha önce Şevki Vanlı’nın kazandığı bir yarışmada ben jürideydim, diyorlar ki “Kızların çalıştığı ve erkeklerin çalış-

tığı yer, lokantaları ayrı olacak.” Dedim “Bakın bu yasağı koyduğunuz zaman benim yapacağım şey kız arkadaşımın dışarıda bir izbede buluşmak olacak.” Önleyebilir misiniz beni? Zorla ikna edebildik ki bir arada yemek yiyebilirsiniz.

Akdeniz Üniversitesi Olbia Sosyal Özeği, tahminen 1999

Orada 1500 kişilik açık hava tiyatrosu vardı, o yıl bütün dallarda birincilikler topladılar çocuklar. Ağa Han ödülünde “Cengiz öyle bir adamdır ki mutlaka programı kendisi yapar” dedi Doğan Hasol;

“Bizim insanımızın gereksinimlerini düşünerek o yapı programını saptar, tek başına bütün bunları yapar.” Gerçekten öyleydi. Taşçıları alıp Eski Antalya’ya götürüyordum, bir bir duvarları gösteriyordum. “Bunu sizden istiyorum” diyordum. Sonra geliyorlar şantiyeye, sadece altına üstüne harç sürerek duvarı yapıyorlar, ısıtmayı bile bilmiyorlar, yanlara harç koymuyorlar. Duvar ördükleri yerden fare geçiyor içeri, düşünün duvardan fare içeri geçebiliyor, beş kere yıktırdım. Lavaboları daha çok insan kullanabilsin diye –burada yuvarlak yapmış ya Han [Han Tümertekin / SALT Galata]¹¹– çokgen yaptım, ilk orada denenmiştir. Böylece dört kişi, altı kişi yerine sekiz-on kişi elini yüzünü yıkayabilir.

Şu anda bir grup insan, orası Ağa Han ödülü aldığı için Anıtlar Kurulu’na başvuruyor. Benden izin aldılar, rapor istediler, ben de verdim. Herkes Ağa Han Ödülü’nü ne yaptı, bürosunda görebileceği bir yere koydu ödülü. Ben ödülümü üniversiteye verdim, onlar da bir yere koydular. O bile çok kötü durumda.

Sonradan oraya bir AVM yaptılar çünkü para

11 SALT Galata’da sözü edilen lavaboların yer aldığı -2, -1 ve giriş katlarındaki servis alanları

Autoban tarafından tasarlanmıştır -t.k.

ediyor ya. Yeşilimin üstüne taş parçaları koyup masa atıyorlar, kimse ses çıkarmıyor. Ben oradaki kolonlara Bihrat'a [Mavitan] bizim kültür adamlarımızın levhalarını yaptırıttım. Ekrem Akurgal'ı, Suna'yı [Kan], İdil Biret'i, Aziz Nesin'i... Ve inanın onların burunları parlamıştı okşanmaktan.

Herkese de sordum “Adının ne olmasını istiyorsunuz buranın?” diye. Olbia, eski Antalya'nın adıdır. Bugün eski Antalya diye Side'yi falan gösteriyorlar. Olbia, o üniversitenin içinde bir yerleşme ve limanı duruyor daha hâlâ. Sonuç olarak Olbia dedik.

Olbia Sosyal Özeği'ndeki Bedri Rahmi Eyüboğlu hatıra levhası (Bihrat Mavitan, tahminen 1999)

Cengiz Bektaş, Akdeniz Üniversitesi Olbia Sosyal Özeği'nde, tahminen 1999

TK: Ağa Han üzerinden ötekileştirme tartışmaları yapılır hep. “İslam mimarlığı ve ötekinin mağduriyeti” diye konuşulur. Sizin düşünceleriniz nelerdir?

CB: Bana Ağa Han ödülü verilmeden önce yazdım ben bunları. Ağa Han ödülü mesela Cidde Havalimanı'nı yapan Alman mimara veriliyor. Bu İslam mimarisi mi? Sen ne yapmak istiyorsun?

Sen eğer oraya bağlı olarak yaşayan yüz milyon insanın yaşama düzeyini kaldırmak istiyorsan oraya birtakım sosyolojik iyileştirme programları uygulamak zorundasın. Bugün İslamabad'da Vedat [Dalokay] çok başka bir isimdir. Onu benimsemişlerdir artık, kendi mimarları olarak sayarlar onu. Kızı [Sibel Dalokay Bozer] gitti oraya ve dedi ki “Neredeyse ulu kişiler arasına koymuşlar babamı.”

TK: *Türk Evi* hakkındaki düşünceleriniz neler? Bir söyleşinizde “...ona Makedon evi değil Makedonya evi deyin” diyerek bir konuşmayı düzelttiğinizden bahsediyorsunuz.

CB: Türk Evi, Osmanlı kültürünün yarattığı evdir. Makedonya'da da anlatabildim bunları. “Makedon evi demeyin, Makedonya Evi deyin” dedim, evet. Çünkü Makedonya'da uygulanış biçimi budur. Bulgaristan'da bütün yapıcılar Türktür, askere almıyorlar onları çünkü. Bizde de bütün yapıcılar Rum ve Ermenidir. Rum atlettir komple, Ermeniler de taş ustaları.

Makedonya'da Üsküdar'a gider iken'i dinleyince diyorlar ki “aa bu bizim şarkımız.” Biz de onlara Muammer Ketencoglu'nun, Zeki Müren'in şarkılarını dinletiyoruz. O zaman ne sizin ne bizim geleneksel şarkımız o. Midilli'de de Niko ile Maria'nın aşkıdır bu şarkı. Müzik aynı, yalnız sözler değişiyor. Ben de Türk evi için diyorum ki “Bu ev kimin?” O profesöre söylediğim de bu. Yani “Makedon evi demeyin, Makedonya evi deyin çünkü Bulgarlar da Bulgar evi diyorlar.” Bu hikâyeyi anlatıyorum ben *Türk Evi*'nde [*Türk Evi* kitabında¹²]. Türk Evi diye yazmamın sebebi bu öyküyü anlatabilmektir. Aziz Nesin zamanında “Türk Evi deyip geçelim” diyordu. “Türkiye Evi” de dedim, sonra bana “Maocu” dediler. Bu kadar yanlış yorumladılar yani. Türkiye Evi desem dışlanacaktım.

TK: Hem Denizli'de hem de [Bozcaada](#)'da otizmlı çocuklar için tasarımlar yapmışsınız.

CB: Yetmiş beş otizmlı çocuk, gidip bakıyorum durum facia. Hâlbuki otizmliler sınıfında

bir öğrenci olması lazım. Bir öğrenci bir de öğretmen. İki kişi olmaz. Yani gel de bunu iddia et. Çünkü Denizli’de otizmli olan çocuğu saklıyor ailesi. Kadınla erkek arasında tartışma oluyor, senden ötürü mü benden ötürü mü diye ve çoğunlukla ayrılıyorlar, çocuk da kadının başına kalıyor. Ben bunu Denizli’de kardeş kadar yakın bir arkadaşımın oğlu otistik olmasaydı öğrenemeyecektim. O çocu-

Bozcaada Otistik Çocuklar Eğitim Köyü maketi

ğun nasıl sağlanabileceği hakkında bütün Türkiye’de araştırmalara girdim.

Bozcaada’da da otizm konusunda uzman bir doktor var. Bu doktor bana telefon edip dedi ki “Cengiz Bey nereye başvurduysam sizi söylediler, biz bir otistik çocuklar köyü yaptırmak istiyoruz, bize yardım edin.” “Tabii ama bize önce otistik çocukları tanıtırız” dedim. Videolarla geldiler büroya. Doktor ve arkadaşları bize otizmin ne olduğunu anlattılar. Biz onun daha ne olduğunu tam bilmediğimizi öğrendik. Bozcaada’da kamp yapıyorlardı. Plaj kirayıp otistik çocukları o kampta bir süre kendi yöntemlerine göre etkileşime bırakıyorlardı. Kendi oğlumu da götürdüm ben, Çağır, heykeltıraş olan oğlum, şimdi daha çok bilgisayarla uğraşıyor, o mesela oradaki otistik çocukların deneyimlerini geldi bana anlattı. Sonra dediler ki “Kerpiç düşünüyoruz, bu konuyu siz biliyorsunuz.” Evet, kerpicili bilirim. Kerpiciden bir otistik çocuk köyü tasarladık orada. Fakat kaymakam değişti ve gelen kaymakam söz verilen arsayı vermedi. Boşu boşuna bütün çalışmalarını yapmış olduk. Niye vermedi? Bozcaada’nın adı otistik çocuklarla anılır diye, eksi etkilenim olur diye düşündüler.

Denizli'deki otizmli çocuklar okulunu bitiren bir de şu talep geldi: İçe dönük [otistik] çok burada. Acaba yetmiş beş çocuk yerine yüz elli çocuğa yer bulabilir miyiz, diye. E, hadi hayır deyin mümkünse. Ben yurt dışından geldiğim zaman bana sordu heyet, Orta Doğu'da [ODTÜ'de], Mübeccel Kıray falan; “Bir kreşte kaç çocuğa bir öğretmen düşer?” diye. Şaşırdım kaldım, “Herhâlde benden şunu bekliyorsunuz, bir öğretmene sekiz çocuk en fazla dememi” dedim. Türkiye'de, Anadolu'dayım ben. Yirmi dört çocuğa bir öğretmen vermek zorundayım, başka türlü kalkamayacağız işin içinden. Üniversiteyle ilk çatışmalarımın biridir bu. Ben Almanya'daki gibi yalnız sekiz çocuk için nereden öğretmen bulacağım? Bunlar gerçekten çok önemli noktaları.

TK: [Afrodisias Ek Müzesi](#). Bu projede benim dikkatimi arkeoloji ve mimarlığın kesişimindeki bir etik ve referans problemi çekti. Afrodisias en kıymetli antik kentlerden biri ve içine girince insanı zamandan koparıyor. Öyle bir yerde tasarım yaparken, bir müze tasarlarken nasıl bir yaklaşım benimsemek gerekir?

CB: “Cengiz Bektaş tarihi bir alan üzerinde yapı yaptı” diyorlar, pekâlâ yapılabilir. Bu beni yanlış anlamak demektir ama. Bana bu konu gelmeden önce, Arjantin asıllı Amerikalı bir mimar olan Cesar Pelli'den bir proje istemişler, o da Roma biçiminde bir yapı önermiş. Ondan sonra üç tane Londralı mimara –bir tanesi Türk asıllı– gitmişler, onlar da Afrodisias'ın giriş alanı üzerine üç tane cam kutu koymuşlar. Allah'tan Ömer Koç kültürlü bir adam ki kabul etmemiş. Sonunda bir arkadaş demiş ki “Bir de Cengiz'e soralım.” Ben uluslararası düşünen bir insanım. Ulusçu, illa Türk yapsın diyen bir adam değilim. Köprü deyince Calatrava [Santiago] geliyor akla mesela. Calatrava, İsviçre'de yetişmiş İspanyol asıllı bir inşaat mühendisi, mimar değil. Köprü konusunda en iyi örnekleri vermiştir. Onu çağdırdıklarında buraya [Haliç Metro Köprüsü için] Calatrava bir fiyat çıkarıyor. Tabii öyle bir köprüyü yapabilmek için elli tane danışmanla çalışacak, onların fiyatları da hesaplamaya giriyor. İstanbul Belediyesi'nin yani Kadir Topbaş'ın cevabı şu: “Biz yapıyı yap demedik, projeyi yap dedik.” Böyle çalışır mı Calatrava? Hayır. Bunları bilmek uluslararası kültür gerektirir. Sonra oturup ken-

disi [Kadir Topbaş] çiziyor köprüyü. Leonardo da Vinci uğraşmış burada köprü yapmak için, Michelangelo uğraşmış, burası [İstanbul] dünyanın başkenti. Haliç'e yapılacak köprüde herhangi bir insan işe çağrılmaz, bu işin uzmanı olmayan kişi hele hiç çağrılmaz.

Neyse, üçüncü olarak bana sordukları zaman, "Afrodisias'ı Romalılara mı armağan etmek istiyorsunuz?" dedim. Ömer [Koç] hemen anladı ne demek istediğimi. Çünkü Roma'dan yetişmiş bir arkeolog her şeye Roma gözüyle bakar. Onun için Roma'dır önemli olan, onun dışındakilere değer vermez. Bizim ülkemize böyle çok kötülükler yapıldı, Bizans yok sayıldı, Bizans'ın devamı biz hâlbuki. Bizim için değer ifade etmesi gereken kültürleri hep yok saydık. Şu anda bile beş yüzyıldan beri korunan şeyleri yıkıyoruz biz, hâlâ anlamadık yani. En büyük Bizansçımız, Bizans üzerine çalıştığına bin pişmandı.

Afrodisias'a beni çağırdılar ve danıştılar. Ben de Roma konusunda söyleyeceklerimi söyledim. Gittim Cesar Pelli'nin Sydney'deki yapısına baktım. Bir kere gitmiş sabahtan, akşam dönmüş ve orada proje yapıyor. Ayıptır. Bu tüm Avustralya'yı

yok saymak demektir. Oraya bir zaman verip yaşayacaksınız. Burayla "İlgilenmez misiniz siz?" dediler bana. Dedim "Benim işim bu, ben mimarım. Böyle bir konu beni elbette ilgilendirir ama bana bu işi verin" demem. Çünkü ben Afrodisias'ın tiyatrosunun üzerine köy kuruluykenki halini biliyorum. Oraya mimar olarak gitmedim sadece, Bedri Rahmi'yle beraber gittim, tartıştım. Ara [Güler], en yakın arkadaşlarımdan biriydi, beraber yolculuk yaptık, Denizli'ye götürdüm onu. Oraya Roma biçiminde bir bina yapmak 21. yüzyılın bir yakıştıması olur.

Ne düşündüğümü hiç belli etmeden müzenin yerini belirliyorum. Aşağıda hiçbir şey yok: Kaya. Yani ilk zemine ulaşıyorum. Oraya kadar kalın kolonlarla inemem. Statikçiyle oturup çalılıp diyoruz ki "Üçlü veya dörtlü kolonlar yapıp tepede bağlayalım." Az şeyi zedelesin. Yukarıdan kolon çikalım. O çözümü bulduktan sonra projeyi bitirmiş olarak yanıma alıyorum, İzmir'e gidiyorum. Sonra projeleri açıp diyorum "En uygun yer burası ama burada bile kazı yapılacak," kabul ediyorlar ve Anıtlar Kurulu'nun huzurunda kazı yapılıyor. Orada Sebasteion denilen binanın bir aynısını yapsam olmaz. Kafasını olduğundan da-

ha büyük yapmam lazım. Yine, oraya 3 katlı bir yapı yaparsam o tarihi alana saygısızlık etmiş olurum. Onun için elden geldiğince hafif bir yapı yapıyorum. Ama metrekarede 3,5 ton ağırlığı çekebilmek gerek. Sonra orası kazılıyor. Sadece geç Bizans döneminden bir duvar bulunuyor, moloz, taş bir duvar. Bütün projelerimi önce kafamda bitirir sonra “ben bu işi yaparım” derim. Orada söyleyecek bir sözüm olduğu zaman yapıyorum ben. Afrodisias’ta da böyleydi.

Afrodisias’taki müzenin duvar kalınlığı sadece 6 cm. Var mı böyle bir yapı? O 6 cm’nin önünde, ocaktaki çamura hiçbir boya karıştırmadan klinker üretiyorlar. Sonradan moda oldu, herkes oraya buraya klinker yapıştırmaya başladı. Arkasında da 30 cm boşluk var, orada da alçıpan var ve onun için çift havalandırılmalı. Sıcaklık üreten başka bir şey yok. Ortamı soğutmak için de bir şey yok. Orası, zamanında en önemli heykeltıraşlık okulu olduğu, mermerin ne olduğunun bilindiği bir yerdir. Doğayı bozmamak için dağın içinden mermeri çıkarıyorlar.

Çelik yapı çok zordur. Bir teneke gaz döküp kibrit çakarsanız yapı çöker, New York’takiler

gibi. Bizde de insanlar çelik yapı yapmak hevesinde. Ben çelik yapı yapmak zorundaydım. Elimde olsaydı yapmayacaktım. Bizdeki bütün boyalar sadece yarım saat yangını önlüyor. Ben yurt dışından malzeme getirmenin karşısında olan bir insan olarak, İtalya’dan yangına bir saat dayanıklı bir boya getirttim. Koyduğum zaman çelik düşeyden 1,5 cm bozuktu. Denizli’den sevdiğim bir demirci, mühendis aynı zamanda, dedi ki “Cengiz abi 1,5 cm’yi kim görecektir?” Görecekler. Sonra yıkılıp yeniden yapılıyor ve düşeyine getiriliyor. Orijinal yapıda 180 cm aks var, 180 cm akslarla bunu yapıyorum ve de önce klinkeri koyuyorum, arkasına 4 cm kalınlığında sıcak soğuk yalıtımını koyuyorum, ondan sonra nemi, yağmuru önleyen yalıtımı koyuyorum, sonra 30 cm alçıpanı koyuyorum.

TK: Yine Afrodisias üzerine bir söyleşinizde “Bu ülkede hafif yapıdan pek hoşlanılmaz” demişsiniz.

CB: Evet. Çünkü bilmiyorlar.

Bütün binayı havaya kaldırdım. Altında hiçbir şey olmadığını bildiğim halde. İki yüz yıl sonra birileri merak eder de kazı yapmak isterler diye.

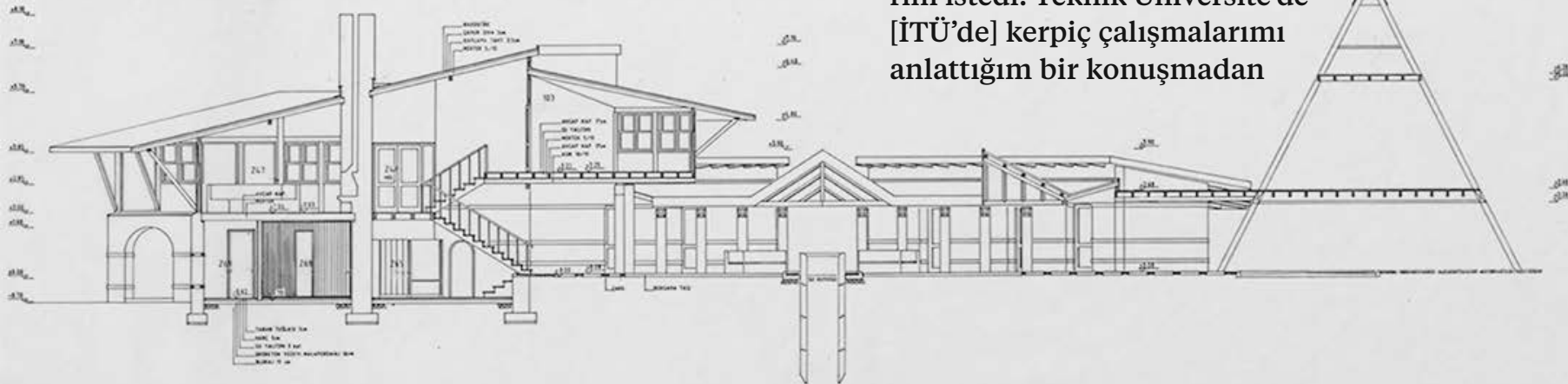
Yapabilirler, ben onu önlememeliyim. Ben onu yapınca, eski yapı, yirmi yıl önce yapılmış, hiçbir şekilde yüzünü göremiyorsunuz, ışık ters. “Burayı elden geçirir misiniz?” dediler, mecburen “evet” dedim.

Bir gün 80 yaşlarında bir kadın gördüm, yanında da genç bir hanım, kadının elini tutup heykeli okşattı genç olan. Kadın gördü o şekilde heykeli. O zaman engelli insanları düşünmeden müze yapmanın ne kadar günah olduğunu anladım. Bütün müzeyi önce engelliler için gezilebilir hale getirdim. Bir tek eseri yerinden 1 cm oynatmadım. Seçtiğim taş ölçüsü ve döşeme biçimi sayesinde.

TK: [Polonezköy At Çiftliği](#)... Burada kerpiç kullanmanızın sebebi neydi?

CB: Dün bana Elazığ’dan iki öğretim üyesi gelmiş diyorlar ki “Kerpiç üzerine çalışmak istiyoruz.” Onlara “Kerpiç üzerine niye çalışacaksınız?” dedim. Yani “Yapılarınızı mı ondan yapacaksınız yoksa kerpicingin bize öğrettikleri nedir diye mi merak ediyorsunuz?” Ben kerpiç yapı yapın demiyorum hiçbir zaman. Bu çağda kerpiç yapı yapın olur mu? Ancak belli bir konu olur, o beni kerpice zorlar. O zaman kerpici baştan sona yeniden test ederim.

At çifte attığı zaman ayağını kırmayacak malzeme kerpiçtir. Bir tuğlaya ya da betona denk geldiği zaman o çifte atın ayağını kırar ve ayağı kırılmış bir atı hemen kenarda öldürürler. Çünkü iyileşmez. O at çiftliğini yapacak adam da bu nedenle kerpici tanıyan birini istedi. Teknik Üniversite’de [İTÜ’de] kerpiç çalışmalarımı anlattığım bir konuşmadan

Polonezköy At Çiftliği'ndeki ahırlar, B-B Kesiti

sonra gelip benden yardım istedi. Ben altı yaşında kerpiç kesmiş bir insan olarak yeniden çalıştım Türkiye'deki kerpici. Kerpiç demek de yanlış aslında, toprak demeli. Toprakta kerpiç de tuğla da yaparsınız, bat da yaparsınız, Van'da olduğu gibi. Toprak mimarisi demek daha doğru. Kerpiç yapı malzemesi olarak en sağlıklı malzemedir. Havayı temizler, nem oranını %8-12 arasında tutar, bu insan sağlığı açısından çok önemlidir. Sigara içersiniz, sigara dumanını temizler. Bir modülasyonudur, istediğiniz kalınlığı yapabilirsiniz ama tabii statik birtakım kuralları vardır.

Bana iki hafta önce Ankara'dan bir adam geldi, "Ben kerpiçten bir fabrika istiyorum, bunu sizin yapabileceğinizi öğrendim" dedi. İşçilerin sağlığı için böyle bir şeyin gerekli olduğunu anlamış. "Beni bir gün Ankara'ya çağırıp yapılacak yeri gösterin" dedim. Çünkü ben o toprağı alıp Teknik Üniversite'ye yollayacağım, niteliklerine bakacağım olur mu olmaz mı diye. Ben kerpiçle çalışacağım zaman Teknik Üniversite'den rapor isterim.

Kerpici şimdiye kadar kaç kere anlattım. Bilge Işık da Ruhi Bey [Kafesçioğlu] de çok önemli çalışmalar yaptılar bu konuda ama yapı yapmak

lazım. At Çiftliği'nde kullanılan 12*/26*/9* ölçülerini ben kendim buldum. Selahattin Usta vardı, "Usta lütfen, bu toprakla lütfen bana şu ölçülerle kesilmiş bir şey ör ve bana rahat çalışıp çalışmadığını söyle" dedim. "Cengiz Hoca lütfen milim değiştirme, çok uygun" dedi. Çok şey araştırdım bunun için.

TK: Bir soru geldi bize, [Edip Cansever'in mezarını](#) sizin mi yoksa Nevzat Sayın'ın mı tasarladığına dair.

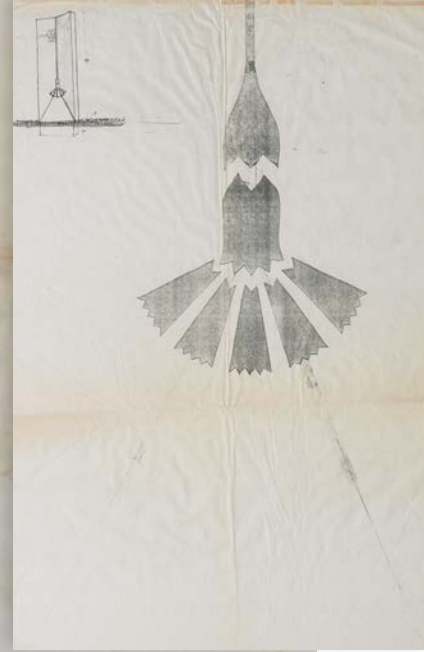
CB: Ben tasarladım. Mezarın çevresi çakıldır. Başkaları ile birlikte Nevzat da o çakılları dizerken yardımcı olmuştur.

TK: Bu mezarın hikâyesi nedir peki? Çizimlerini de buradan görebilirsiniz.

CB: *Yerçekimli Karanfil* şiiri vardır Edip'in. Ben de çizimimle *Yerçekimli Karanfil*'i sembolize ettim. Bu da benim tipik yazımdır [çizimdeki yazıyı gösteriyor]. Bu yazı benden başka kimse tarafından kullanılmadı. Hatta Letraset'e yollamam istendi ama yollamadım. O işlere de karışmayayım artık diyerekten.

EDİP
CANSEVER
1928
1986

Edip çok yakın arkadaşımı özellikle son dönemlerinde. Beraber Moskova'ya gittik. Çok sever ve sayardık birbirimizi. Çok fazla içerdi, onun için ince bağırsağında birtakım rahatsızlıklar baş gösterdi. Öğleye kadar hareket edemezdi. Edip de Turgut da [Uyar] -ki Turgut'la biz bir ara dünür de olduk- içtikleri zaman başka insan olurlardı. Bense buna gelemezdim. İkincisi, ben rakı içmeyi bilmem. Hemen içerim yani. Onlar hâlbuki yavaş yavaş demlenirler. Birbirimize hız tutturamazdık. Ben şarap içerim çok severek ve şarabı içkiden de saymam. Uyuşmuyorduk ve onun için aynı sofralarda çok buluşmadık. İlhan Berk'le uyuşurduk mesela.

Edip ölmeden bir ay önce bana geldi, çok üzüntülü bir durumdaydı. Ben onun bir şiirini duvara yazmıştım “Ne olur bunu buradan silme” dedi. Bizde toplantılar olurdu, orada türkü söylerdik. Kimileri ezberleyememişlerdir ve kâğıttan bakarak türküyü izlemek yerine ayıp etmeden duvardan bakarlardı. Ölürken de söylemiş “Cengiz yapsın benim mezarımı” diye. Onun için elim mahkûmdu.

Aşiyân'dadır mezar. Ben en son gördüğümde bakımlıydı. [Atilla İlhan'ın mezarını](#) da ben yaptım. Onun kardeşinin adı neydi?

TK: Çolpan Hanım.

CB: Çolpan'ın [Çolpan İlhan] eşinin, Sadri Alışık'ın mezarını da ben yaptım. Yusuf Atılgan da eşine tembih etmiş, "Cengiz yapsın" diye. Ama ona birtakım hırsızlar dadandı. Bülbülderesi'ne gittiğimde bulamadım onu. Mezar çizmek hoş bir şey değil aslında. Mesela anne ve babaminkini çizmedim. Çünkü dayanamıyor insan ama işte bu türlü birkaç arkadaşına yaptım.

TK: Bir diğer soru da sizin Mavi Yolculuklarınız üzerine. Birkaç fotoğraf¹³ göstereceğim, bunlarda yer alan teknenin Hürriyet Teknesi olup olmadığını merak ediyorum.

CB: Evet, Hürriyet. Bakın bu Şükran Kurda- kul, en sağdaki. Onun yanındaki Türkan Saylan. Şu Azra Erhat. Şu da Esen Çamurdan, tiyatroyla uğraşırda ama daha çok teorik olarak. Tekneyle gittiğimiz her yere uğrayarak bir iz bırakırdık, Sabahattin Bey'in [Eyüboğlu] yolunda. Orası için bir şey yapardık hep beraber. Bu benim, genç halim, daha göbeğim falan yok. Bu Mustafa, Ali Kaptan'ın

13 Söyleşinin bu kısmına eşlik eden fotoğrafların tamamına

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/206466>

adresinden erişilebilir -t. k.

oğlu, Kaptan onu getirdi bana teslim etti. Bu, Doktor Özden Mürtezaoğlu, bir yıl olmadı daha öleli, Türkan'la sınıf arkadaşıydı. Bu, Azra'nın yeğeni.

Cem Yayinevi'nin sahibi Oğuz Akkan, sağdaki. Bu Bekir Yıldız, öykücü. Bir zamanlar çok fazla okunurdu. Genç yaşta öldü. Ali Fuat Kaptan, Ali Kaptan'ın damadı. Bir yere gittiğimizde hep Ali Kaptan'a sorardık, Ali Kaptan marangozdur. Çalışırken birden "Tamam" diyor, oturuyor kendisi bir tekne yapıyor, tekneye biniyor ve ondan sonraki hayatı deniz oluyor, bunu kimse yapamaz kolay kolay. Ali Kaptan'la beraber uçurtma yapar uçururduk, etraftan insanlar gelir bizi çekerdi, iki tane yaşlı sakallı adam uçurtma uçuruyor diye...

TK: Hep Hürriyet Teknesi'yle mi çıktınız?

CB: Ben hep onunla çıktım. Yalnızca bir kez, Amerikalı bir arkadaşımın teklifi üzerine onun teknesiyle çıktım. Amerikan vatandaşı, ünlü bir tıp doktorudur [Sümer Pek].

Bu ortadaki Ferruh, karikatürist, sağında oturan genç onun oğlu. Oğuz Akkan yine, Oğuz benim hem yayıncım hem de çok yakın arkada-

şımdı. Biz teknede güvertede uyurduk, kamarayı hemen hemen hiç kullanmazdık. Zaten her anlamda oruçta idik.

Bu hanım Nükhet Özeken, o da yeni öldü. Bir hukukçudur, Maliye Bakanlığı'nın basın danışmanlığını yapmıştır. Hürriyet Teknesi bir nevi hastane gibiydi. Onun da biraz problemleri vardı, oraya geldi toparlandı. Bu öndeki, Ali Fuat'ın oğlu. Orkinosu çekiyor, bu da Güngör Dilmen, aşağı yukarı İstanbul'daki takım buydu.

TK: Çok güzel bir fotoğraf.

CB: O günkü balık hasadımız, palamutlar. Benim tam arkamdaki hanım Güngör Dilmen. Güngör Dilmen'in karısının ismi de Güngör Dilmen'di. Bu Azra'nın yeğeninini eşi.

Biz herkesi kabul etmiyorduk Mavi Yolculuk'a. Çünkü biz çok çalışıyorduk. Bazı arkadaşlar bize pek uyamıyorlardı. Belli kurallarımız vardı Sabahattin Bey'den kalan. Mesela tekneye ayak kabıyla basılmazdı. Onun nedenleri vardır. Şişe konmazdı, birisi bastı mı kaza olur, hastaneye yanaşmak zorunda kalırsın. Herkesin çalışması,

dinlencesi harap olmuş olur. Doktorlar bundan hoşlanmazlardı. Ben Türkan'ın dersini de izledim, öğrencilere nasıl davranıyor gördüm. Türkan bir sürü konuda benden yardım almıştır. Mesela Van'dan telefon eder 100 kişilik bir yurt binası isterdi. Kızları, kardelenleri için. “Bana çimento lazım Cengiz, bir de bu planı daha çok kız alacak hale getirebilir misin?” derdi. Ben de oturur bütün gece çalışırdım ve hemen ertesi sabah o yüz kişilik yurt binası yüz yirmi beş kişilik olurdu. Tabii ki bu Türkan için çok önemliydi. Çünkü yirmi beş kız daha yetişecek, kurtulacaktı. Çünkü orada kalsalar bir yaşa geldikleri zaman evlendirilecekler, hâlbuki o kardelenlerin içinden daha sonra sosyal hayatta birtakım mevkilere gelmiş insanlar yetişti.

En sağdaki, Ersin Arısoy, benimle çalıştı, Ankara'dan. İstanbul'a benim yüzümden geldi, burada da benimle çalıştı. Beni biraz babasıyla özdeşleştirdi ki bizim yaş farkımız o kadar değildi. Benim iki taraf beyaz, kalanı siyah sakalım, böyle bir adamdım. Uğradığımız yerlerde denize çıkıp da balık tutma olanağı olmayanlara palamutları dağıtırdık. Onun gösterisi bu. Bu sepet çok önemli. Muğla'da bunların telden yapılanları var şimdi,

hep hâkim olmaya çalışıyorum kendime, gidip almayayım yine diye. Beni Mavi Yolculuk'a Oğuz Akkan çağırdı. Ben hatta dalga geçerdim, “Mavi Yolculuk - Hafif Solculuk” diye. Üstelik avcılığa da karşıydım. Oğuz götürdü beni kafaca çok yorgun olduğum bir gün, elime bir olta tutuşturdu. Farında değilim, iki üç saat her şeyi unutmuşum. Gerçek bir dinlenme olmuştu.

Eski çağlarda insanlar kıyılarda tekneyle dolaşarak Anadolu'ya yerleştiler. Gerek Helenler gerek Karyalılar, denizci olarak yaşamlarını sürdürmüş insanlar bunlar. Bodrum'dan Ankara'ya yol çok zordu, yol iyi değildi ve İç Anadolu'ya bağlantısı yoktu. O nedenle Balıkçı'yı [Cevat Şakir Kabaağaçlı] orada oturmaya zorunlu kıldılar. Balıkçı oradaki balıkçılarla dost olarak, Halikarnas Balıkçısı adını aldı sonradan.

Bu, Ferruh Doğan'ın eşi. Beraber çok güzel türkü söyledik. O ayaktaki de benimle çalışırdı, ortak ettiklerimden, Özyönetim İşliği'ni kurduğum zaman. Özyönetim beş kişiydi, altıncı kişiyi alırken problem çıktı, “Şimdi o her şeye ortak mı olacak?” dediler. Hâlbuki benim niyetim İşlik'i on iki kişiye kadar çıkarmaktı.

Bunlar benim Mavi Yolculuklarımın ilk aşaması. Bizim Mavi Yolculuklar önemliydi. Bilinmeyen bir yere gittiğimiz zaman, orada rölöve yapardık. Mesela mağaranın içinde, Bayındır Koyu'nda bir kilise bulduk. Ali Kaptan'a sorardık "Buranın adı ne?" diye, adı yoksa o zaman biz koyardık ad. Mesela Osman Ağa Suyu'ydu adı, biz buraya Bedri Rahmi [Eyüboğlu] Koyu dedik. Bugün artık Bedri Rahmi diye bilinir ve oraya da bir anıt yaptık. Bedri Bey bir balık yapmıştı, o anıta çok iyi bakan bir çocuk da var orada.

Bu Çağıl, benim oğlum. Heykeltıraşlığı bitirdi fakat bizdeki eğitimin güzelliğinden, heykele bir daha elini sürmedi. Güngör Dilmen, en iyi tiyatro yazarımızdı. *Midas'ın Kulakları*'nin yazarı. Yeni yitirdik, Yıldız Kenter'in oynadığı, *Ben Anadolu*'nun da yazarı. Bu Besim Çeçener. Eşi, Engin Çeçener.

Ben Mavi Yolculuk'u Sabahattin Bey'in ekibinden insanlarla yaptım sonradan. Azra mesela, çok şaşırdı bizim yolculuğa çünkü onu biz biraz kendimize uyarlamıştık. Sabahattin Bey'in zamanında tuvaleti yoktu teknenin, ekledik. Fırın da yaptık mesela, bir yolculukta ekmeksiz kaldık, iyi

hesaplamamışız. Eşim Gönül "Un var mı?" dedi. Dalga geçerek "evet" dedik. Bir ekmek yaptı, bir günlük ekmeği bir öğünde süpürdük, açlıktan da kurtardı bizi.

Saptamalar yapıyorduk, kilise, manastır gibi yapıları çizip yayımlıyorduk. Mimarlık Dergisi'nde. Bana sarı sayfalar vermişlerdi, üç sayfa, "Halkın Elinden Dilinden" diye bir köşe yazıyordum.

TK: Hangi yıllar arasında Hürriyet Teknesi'yle yolculuk yaptınız?

CB: 80'den sonra. 12 Eylül'ün tokadından öyle kurtulduk biraz. Aşağı yukarı 2000'lere kadar sürdü.

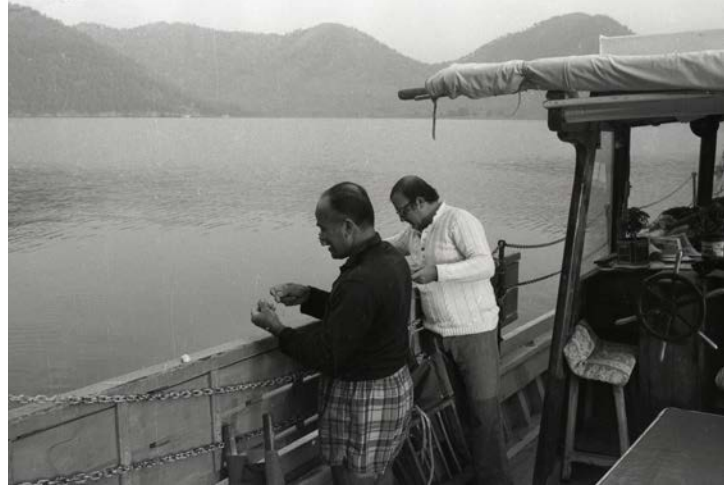
Mustafa Pilevneli'nin çizdiği çok güzel bir tekne [Hürriyet Teknesi] var bende, evde. Onun bir kopyasını da verebilirim size.

CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜRETİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Bekir Yıldız (solda) ve Oğuz Akkan

Ali Fuat Kaptan (solda) ve Bekir Yıldız

Nükhet Özekin,
Hürriyet Teknesi'nde

Ali Fuat Kaptan'ın oğlu (önde) ve Güngör Dilmen

CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜRETİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Cengiz Bektaş ve arkadaşları, Hürriyet Teknesi'nde, tahminen 1980'ler ortası

Bahsi geçen sepet

Çağıl Bektaş, Hürriyet Teknesi'ne ait kayıkta, 1985

CENGİZ BEKTAŞ İLE MİMARİ ÜREYİMLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

2020 SALT/Garanti Kültür AŞ (İstanbul)

ISBN:

Bu yayın Creative Commons lisansı kapsamındadır. Tüm kopyalarında yazar, editör ve yayıncılarının belirtilmesi, hiçbir kopyasının ticari ortamda kullanılmaması ve özgünlüğünün korunması şartıyla kullanılabilir.

Araştırma ve söyleşi: Tuğçe Kaplan (SALT Araştırma ve Programlar)

Editör: Kübra Yeter

Tasarım: Project Projects

Uygulama: Özgür Şahin, Gamze Cebeci (SALT Araştırma ve Programlar)

Görseller aksi belirtilmedikçe SALT Araştırma,
Cengiz Bektaş Arşivi'ne aittir.

SALT Araştırma Mimarlık ve Tasarım Arşivi,
Kalebudur tarafından desteklenmektedir.

Kapak fotoğrafı: Türk Dil Kurumu, Ankara

Öneri/düzeltili gönderimleri
ve iş birliği teklifleri için:
eyayin@saltonline.org

SALT
Bankalar Caddesi 11
Karaköy 34420 İstanbul
saltonline.org

